

Azərbaycan Prezidenti Almaniyaya səfər edib

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yanvarın 20-də Almaniya Federativ Respublikasına işgüzar səfər edib. Berlinədə o, Almaniya Federativ Respublikasının Kansleri Angela Merkelə görüşüb. Angela Merkel bu səfəri ikitərəfli münasibətlərin perspektivlərinin müzakirəsi üçün önəmli səfər kimi dəyərləndirib. Almaniyanın Azərbaycan ilə əməkdaşlığın genişləndirilməsində maraqlı olduğunu deyən xanım Merkel ölkəmizin Avropanın enerji təminatının şaxələndirilməsində, TAP, TANAP kimi nəhəng enerji layihələrinin həyata keçirilməsində, eləcə də "Şərq tərəfdaşlığı" Proqramında mühüm rol oynadığını bildirib.

İkitərəfli münasibətlərin uğurla inkişaf etdiyini deyən Prezident İlham Əliyev bu səfərin əlaqələrimizin gələcək inkişafı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparmaq üçün yaxşı imkan yaratdığını bildirib. Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasibətlərinə toxunan dövlət başçısı Ermənistanın Azərbaycana qarşı davam edən təcavüzü, rəsmi Yerevanın qeyri-konstruktiv mövqeyi, danışıqların hazırkı prosesi barədə ətraflı məlumat verib. İlham Əliyev Azərbaycan-Avropa

İttifaqı əlaqələrinə toxunaraq, bu münasibətlərin uğurla inkişaf etdiyini bildirib. Görüşdən sonra birgə mətbuat konfransı olub. Kansler Angela Merkel və Prezident İlham Əliyev əvvəlcə bəyənətlərlə çıxış ediblər. Angela Merkel deyib ki, iqtisadiyyatı dinamik inkişaf edən Azərbaycan Almaniyaya üçün əhəmiyyəti artan tərəfdaşdır. "Cənub" qaz dəhlizi layihəsini dəstəklədiklərini qeyd edən Angela Merkel İlham Əliyevlə Dağlıq Qarabağ münasibəti barədə də fikir

mübadiləsi apardıqlarını deyib. "Almaniya da münasibətlərin həllində vasitəçi olmaq istəyir. Düşünürük ki, Avropa Şurası, Avropa İttifaqı bu istiqamətdə bir təşəbbüslə çıxış edərək, münasibətlərin həllinə müəyyən töhfəsini verə bilər. Bununla bağlı Azərbaycan Avropa Komissiyası ilə danışıqlar aparacaq".

Prezident İlham Əliyev isə bəyənətlərində bildirib ki, Dağlıq Qarabağ münasibətlərinin həlli Azərbaycan üçün prioritet məsələdir. Münasibətlər haqqında geniş məlumat verən İlham Əliyev bildirdi ki, münasibətlər bütünlükdə başqa münasibətlər kimi vahid yanaşma olmalıdır.

Səfər çərçivəsində Azərbaycan Prezidenti Almaniyaya-Azərbaycan Forumunun üzvləri, Almaniyaya Bundeştaqın deputatları, komitə rəhbərləri, bu ölkənin xarici işlər üzrə federal naziri Frank-

Valter Ştaynmayer, Münxen Beynəlxalq Təhlükəsizlik Konfransının sədri Volfgang Fredrik İşingerlə görüşlər keçirib.

Yanvarın 21-də isə Prezident İlham Əliyev Davosda keçirilən Dünya İqtisadi Forumunda iştirak etmək üçün İsveçrəyə işgüzar səfərə gəlib. Azərbaycan Prezidenti Davosda İran İslam

Respublikasının Prezidenti Administrasiyasının rəhbəri Məhəmməd Nəhavəndian, Avropa Komissiyasının enerji birliyi üzrə vitse-prezidenti Maroş Şevçoviç, Rusiya Federasiyası "Sberbank"ın sədri German Qref, "Swiss Re Global Partnership" şirkətinin sədri Martin Parkerlə görüşüb.

Elçinin "Qatil" pyesi film oldu

Gürcüstanda Xalq yazıçısı Elçinin "Qatil" pyesi əsasında eyniadlı film çəkilib.

Bununla bağlı Finlandiyada yaşayan azərbaycanlı rejissor Kamran Şahmərđan AzərTAc-a məlumat verib. O deyib ki, bu, Gürcüstanla Azərbaycan arasında müştərək layihədir. Yazın sonlarında filmin premyerasının keçirilməsi planlaşdırılır. Gürcü aktyorların oynadığı film Azərbaycan dilinə dublyaj olunacaq.

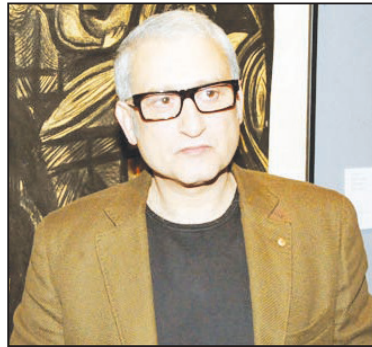

Müseyib Əmirovun Müasir İncəsənət Muzeyində yeni fərdi sərgisi açılıb

Açılış mərasimində Müasir İncəsənət Muzeyinin icraçı direktoru Xəyyam Abdinov, əməkdar rəssamın yaradıcılığında danışılıb.

Bildirilib ki, Müseyib Əmirovun "Həyatın gözünün içində bax!" vizual çağırışı onun yaradıcılığının tamamilə yeni mərhələsində yaranmış və dünyada baş verən destruktiv proseslərə münasibətdə hökm sürən laqeydliyə qarşı yönələn tənqidi baxış növüdür. Rəssam tablolarında müasir dövrün düşüncə tərzini qrotesk formasında, rəsm əsərlərini doluduran, stilizə edilmiş obrazlar şəklində sənədləşdirir.

Müseyib Əmirov 1963-cü ildə Bakıda, tanınmış rəssam Arif Əmirovun ailəsində dünyaya göz açıb. O, Rəssamlıq Texnikumunda və Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində təhsil alıb, bir müddət Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasında eksperimental rəsm üzrə dərs deyib. Müstəqil rəssam kimi fəaliyyət göstərən Müseyib Əmirovun əsərləri ABŞ,

Fransa, Almaniya, Litvada nümayiş etdirilib, dünyanın bir sıra muzey və fərdi kolleksiyalarında saxlanılır. Rəssamın iştirak etdiyi ən iri beynəlxalq layihələr sırasında "Bakı-Paris. 20 rəssam", "Orangeri de Senat" (Paris, 2004), "Azərbaycanın müasir rəssamlarının sərgisi" (IMF Gallery, Vaşinqton, 2004), Lüksemburq və Parisdə beynəlxalq incəsənət sərgilərini (2003) misal göstərmək olar.

Adıçəkilən sərgidə rəssamın 13 rəngkarlıq və 20-dək qrafik əsəri nümayiş olunur. Müseyib Əmirovun Müasir İncəsənət Muzeyində fərdi sərgisi fevralın 10-dək davam edəcək.

UNESCO yubileyi münasibətilə xatirə sikkələri buraxılıb

UNESCO yaranmasının 70 illiyinin bayram edilməsi münasibətilə yeni xatirə sikkələri kolleksiyasının buraxıldığını elan edib.

AzərTAc xəbər verir ki, kolleksiya dünyanın ən tanınan üç zərxbanası - Avstraliya Kral Zərxbanası, Kanada Kral Zərxbanası və Paris Zərxbanası tərəfindən hazırlanıb.

Bu sikkələri 2015-ci ilin fevralından etibarən üç zərxbananın hər birindən tək-tək, yaxud dəst şəklində almaq olar.

Sikkələrdə Avstraliyanın Böyük Sədd Rifi, Kanadanın Qayalı dağları, Yaponiyanın Fudzi dağı, Fransanın Əlillər evi və Böyük Sarayı həkk olunub.

Qızıl və gümüşdən hazırlanan sikkələr kolleksiyası UNESCO-nun Dünya Mədəni İrs Siyahısına daxil edilmiş bu obyektlərin təbii gözəlliyi ilə bərabər, onların hər birinin universal dəyərini əks etdirir.

Miniatur Kitab Muzeyi Ginessin Rekordlar Kitabında

"İçərişəhər" Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisində yerləşən, dünyada ilk özəl Miniatur Kitab Muzeyi miniatür kitabların dünyada ən böyük kolleksiyası kimi Ginessin Rekordlar Kitabına daxil edilib.

Muzeyin təsisçisi və yaradıcısı, respublika "Kitab" cəmiyyətinin idarə heyətinin sədri, Əməkdar incəsənət xadimi Zərifə Salahova bildirib ki, 30 ildən artıq müddətdə formalaşmış kolleksiya bu gün də yeni nüsxələrlə zənginləşir.

Muzeydəki 38 şüşə vitrində dünyanın 66 ölkəsində nəşr edilmiş 5600-dən çox miniatür kitab sərgilənir. Burada ən nadir eksponatlar Yaponiyanın Tokio şəhərindəki "Toppan" nəşriyyatında buraxılmış dörd mikrokıtab (onlardan biri 0,75x0,75mm formatında, üçü 2x2 mm formatındadır), habelə Almaniya hazırlanmış dörd mikrokıtab (bu nəşrlərdən biri 2,0x2,9 mm formatında, qalan üçü 3,5x3,5mm formatındadır).

Muzeydə Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin fəaliyyətini əks etdirən miniatür kitablar da var. Burada Azərbaycanın ədəbiyyat, elm və incəsənət klassikləri də geniş təmsil olunub. Bundan əlavə, dini mövzuda kitablar, habelə rus, sovet və xarici ölkələrin klassikası nümayiş etdirilib.

Zərifə xanımın sözlərinə görə, muzeyin Ginessin Rekordlar Kitabına daxil edilməsinə nail olmaq üçün yarım ildən artıq gərgin işləmək lazım gəlib.

Xocalı qurbanlarının xatirəsi anılacaq

Avropa Azərbaycan Cəmiyyəti (TEAS) tərəfindən fevralın 23-də Parisdə Xocalı qurbanlarının xatirəsi anılacaq.

AzərTAc Cəmiyyətin saytına istinadla xəbər verir ki, bu münasibətlə təşkil olunacaq tədbirdə "FeMusa" ansamblı və onun rəhbəri, azərbaycanlı skripkaçı Nəzrin Rəşidova çıxış edəcək.

Səsləndiriləcək əsərlər 1992-ci il fevralın 26-da Xocalıda ermənilər tərəfindən törədilmiş qırğın zamanı qətlə yetirilmiş 613 nəfər azərbaycanlı din sakininin xatirəsinə ithaf olunacaq.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor:

Nəriman Əbdülrəhmanlı

Redaksiya heyəti: Kənan Hacı, Mövlud Abdullayev, Qızılgül Abdinova, Naringül Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fəda, Rövşən Danyeri

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250

Sifariş: 241

Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi, 74
Telefon: 595 16 05

İsveç səfirliyinin müvəkkili Tomas Danestad: “İsveçdə tərcümə sahəsi ciddi dövlət nəzarətindədir”

Yanvarın 21-də İsveç səfirliyinin işlər üzrə müvəkkili cənab Tomas Danestad Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzində olub.

Qonağı Mərkəzin direktoru Afaq Məsud salamlayaraq, qurumun fəaliyyəti barədə qısa məlumat verib, Mərkəzin bu vaxta qədər İsveç ədəbiyyatından tərcümə etdiyi nümunələrdən söz açıb: “İsveç ədəbiyyatından biz Pyer Lagerkvistin, Nobel mükafatı laureatları Selma Lagerlöfün və Tomas Tranströmerin, həmçinin, Marqaret Ekströmün əsərlərini tərcümə və nəşr etmişik. Bu il məşhur içveç nasiri Avqust Strindberqin və istedadlı rejissor İncmar Berqmanın əsərlərini, həmçinin, Berqmanın rejissor peşəsinin inceliklərindən bəhs edən və Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin rejissorluq fakültəsi üçün əhəmiyyətli olacaq “Berqman Berqman haqqında” kitabını tərcümə və nəşr etməyi planlaşdırırıq”. Sonra A.Məsud ötən ilin sentyabr ayında İsveçin Höteborq şəhərində keçirilən Beynəlxalq Kitab Sərgisində iştirakı və təəssüratlarından danışdı: “Bu səfərdə qarşılaşdığım bir çox yaddaqalan hadisələrlə

yanışı, məni bir yazıçı kimi təsirləndirən, isveçlilərin dilinə, ədəbiyyatlarına münasibəti oldu. İsveçlilər üçün milli ədəbiyyatları, sanki, bir sitayiş məbədidir. Ədəbiyyata olan bu sakral münasibət ölkənin hər küncündə – “quyruq”larında İsveç yazıçı və şairlərinin şəkilləri ilə dünya ölkələrinə uçan təyyarələrindən başlamış, aeroport, küçə və xiyabanların divarlarına qədər ədəbiyyat muzeyini andıran bu məmləkətin hər tərəfində duyulur. Bu, ilk növbədə İsveç xalqının mənəvi zənginliyindən, yüksək maarifçiliyindən xəbər verən heyretəngiz ədəbiyyat sevgisidir ki, buna dünyanın hər ölkəsində rast gəlinmir”.

Mərkəzin direktoru daha sonra isveç dilinin Azərbaycan universitetlərində tədrisi məsələsinə toxunub: “Biz isveç dilinin ölkəmizdə tədris edilməsində maraqlıyıq. Bu, dövlət və xalqlarımız arasında münasibətlərin möhkəmlənməsi ilə yanaşı, ədəbi-mədəni mübadilələrin qurulması üçün çox böyük əhəmiyyət

daşıyır. Çox istərdik ki, İsveçin ədəbi mühiti Azərbaycanı və onun qiymətli söz xəzinəsini yaxından tanısin. Düşünürəm bu işin, yəni isveç dilinin tədrisinin təşkili ilə bağlı hamımız – İsveç səfirliyi, Azərbaycan Dillər Universiteti və ADA universitetləri birgə çalışmalıyıq. Bu layihənin maliyyə mənbələrini tapmalı, ümumi konsepsiya və tədris proqramları hazırlamalıyıq”.

Cənab Tomas Danestad öz növbəsində dəvətə görə minnətdarlığını bildirərək, ölkədə tərcümə işinin vəziyyəti və ölkə tərcüməçilərinin hansı normativ

hüquqlar əsasında fəaliyyət göstərməsi ilə maraqlanıb: “İsveçdə tərcümə sahəsi ciddi dövlət nəzarətindədir. Bu işlə Tərcümə Palatası adlanan xüsusi dövlət qurumu məşğul olur. İsveçdə tərcümə işiylə məşğul olmaq üçün Tərcümə Palatası tərəfindən xüsusi lisenziya verilir.

Qurum İsveçdə fəaliyyət göstərən tərcüməçilərin hansı dil və sahələr üzrə tərcümə xidməti göstərməsinə dair xüsusi razılıq – yəni müddəti bir ildən çox olmayan lisenziya verir. Bu lisenziyalar tərcüməçilərə yalnız bir dildən o biri dilə tərcüməyə görə

verilir. Məsələn, isveç dilindən ingilisa, yaxud, alman dilindən isveç dilinə. Bizdə heç zaman bir tərcüməçiyə dil qarşılıqlılığı üzrə, yəni eyni zamanda həm isveçdən ingilisa, həm ingilisdən isveçə tərcüməyə görə lisenziya verilmir. 2005-ci ildə İsveç parlamenti tərəfindən İsveç dilinin özünəməxsusluğunun qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi ilə bağlı xüsusi proqram qəbul olunub. İngilis dilinin ölkədə təsirinin günbəgün artması fonunda bu proqramın qəbulu mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İsveçə çoxsaylı xalqların axını bu dillərin daşıyıcılarının İsveçin dil mühitinə təsirini artırır. Bu səbəbdən dillə bağlı məqsədyönlü siyasətin aparılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada əsas məsələ İsveç dilinin ölkənin aparıcı dövlət dili kimi qorunub saxlanılmasının təmin edilməsidir”.

Daha sonra İsveç rəsmisi İsveç səfirliyinin dil, tərcümə və tədris məsələləri üzrə Mərkəzlə əməkdaşlığından, bu sahədə birgə həyata keçirilə biləcəkləri perspektiv layihələrdən söz açaraq deyib: “İsveçin Tərcümə Palatası, Dil Şurası, eləcə də dil və tərcümə məsələləri üzrə digər əlaqədar qurumlar ölkəmizdə tərcümə işinin qurulmasında, həmçinin, ana dilinizə kultivasiyası istiqamətində sizə böyük köməklik göstərə bilirlər. Düşünürəm, Mərkəzlə birgə əməkdaşlığımız hər iki ölkənin mədəni həyatına öz töhfələrini verəcək”.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə 70 addan çox kitab işıq üzü görüb

○ Ötən il Mədəniyyət və Turizm Nazirliyin dəstəyi ilə milli mədəniyyətin təbliği, dünya ədəbiyyatından nümunələrin oxuculara çatdırılması, uşaq, musiqi və incəsənət məktəblərinin tələbatının ödənilməsi məqsədilə ümumilikdə 70 addan çox zəruri kitab işıq üzü görüb.

Bu nəşrlər ölkə kitabxanalarına paylanılıb, beynəlxalq kitab sərgilərində nümayiş etdirilib.

Nazirliyin mətbuat xidmətindən AzərTAC-a bildirilib ki, dövlət kitabxana fondunu zənginləşdirmək, nəşriyyatların və müəlliflərin fəaliyyətini stimullaşdırmaq məqsədilə, daxil olmuş müraciətlərə və müvafiq komissiyanın seçiminə əsasən 309 adda 6735 nüsxə nəşr məhsulunun alışı həyata keçirilib.

Bütün bunlarla yanaşı, “Azərbaycan ədəbiyyatının virtual kitabxanası”nın yaradılması işi də uğurla davam etdirilib.

“Mozalan” kinojurnalının ən yaxşı bədii süjet ssenariləri müsabiqəsi başa çatıb

○ C.Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyasından APA-ya verilən məlumata görə, müsabiqə kinojurnal üçün yeni müəllif qüvvələrini aşkara çıxarmaq və onlarla əməkdaşlıq etmək məqsədi daşıyır.

Müsabiqəyə daxil olan ssenarilərin sayının çox olması səbəbindən nəticələr yanvar ayının sonunda elan ediləcək. Qaliblərin adları www.azerbajcanfilm.az saytında və “Mədəniyyət” qəzetində açıqlanacaq.

Noyabrın 15-də elan olunan müsabiqənin şərtlərinə görə burada peşəkar dramaturqlarla yanaşı, öz qabiliyyətinə güvənən, bacarığına əmin olan, həyatda gördüyü gülməli əhvalatları ssenari şəklinə salmağı bacaran hər kəs iştirak edə bilər.

Qaydalara görə, ən yaxşı ssenarilər ekranlaşdırılacaq, qaliblər 800-1000 manat məbləğində qonorar alacaqlar.

“Dəf(i)nə yarpağı” müsabiqəsinin növbəti mərhələsinə keçən tərcümə əsərlərinin siyahısı açıqlandı

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin təsis etdiyi “Dəf(i)nə yarpağı” Bədii Tərcümə müsabiqəsinə qəbul edilən tərcümə əsərlərinin ekspertlər tərəfindən qiymətləndirilməsi başa çatıb. Qiymətləndirmənin nəticəsi olaraq ekspertlər tərəfindən yüksək bal alan 20 nəsr və 5 poeziya nümunəsi digər mərhələyə keçib. Poeziya 20-liyinin açıqlanacağı bildirilsə də, ekspertlər və dil mütəxəssisləri tərəfindən müsabiqəyə təqdim olunan əksər poetik nümunələr çox aşağı bal alaraq növbəti mərhələyə adlaya bilməyib.

Növbəti mərhələyə keçən iyirmi nəsr və beş poetik nümunənin siyahısını təqdim edirik.

Nəsr üzrə tərcümələr

- 1) Cavid Zeynallı – Cemil Kavukçu “Tut”
- 2) Ziyad Quluzadə – Oğuz Atay “Dəmir yolu hekayəçiləri”
- 3) Şəfiqə Şəfa – Konstantin Paustovski “Alabalıqların üzdükləri kiçik çaylar”
- 4) İlahə Ucaruh – Kristina Louhi “Bizim Tomppa”
- 5) Zəkafət Axundova – Yukio Mişima “Vətənpərvərlik”
- 6) Gülnar Hüseyn – Marqaret Mitçel “Küləklə sovrunlar”
- 7) İlqar Qarayev – Somerset Moem “Cənab Çoxbilmiş”

- 8) Elnarə Zeynalova – Yusuf İdris “Ziyarətçilər”

- 9) Aqşin Əliyev – Mo Yan “Bibinin qiymətli bıçağı”
- 10) Fərhad Yalquzaq – Vladimir Sanin “Lənətlənmiş bəyaz”
- 11) Akif Əli – Mayk Gelprin “Şam yanırdı”
- 12) Şərif Ağayar – Səbahəddin Əli “Asfalt yol”
- 13) Təvəkgül Zeynallı – Şevrud Anderson “Allahın qüdrəti”
- 14) Kifayət Haqveriyeva – Leonid Andreyev “Qaplan”
- 15) Aygün Əziz – Somerset Moem “Fürsət”
- 16) Fazil Güney – Gədət Səməmən “Xoruz”

- 17) Mahir Həmidov – Cübran Xəlil Cübran “Qəbirlərin fəryadı”

- 18) Məmməd Məmmədli – Xuan Rulfo “Alovlu gecə”
- 19) Xanım Aydın – Herman Hesse “Tolstoy və Rusiya”
- 20) Vüsalə Muxtarova – Deniel Kiz “Elcerno üçün güllər”

Poeziya üzrə tərcümələr

1. Akif Əhmədgil – “İqor Polku” dastanından seçmələr
2. Qoca Xalid – Aleksandr Sergeyeviç Puşkin “Çiçək”
3. Əlizadə Nuri – Aleksandr Blok – şeirləri
4. İbrahim İlyaslı – Tatyana Uvarova – şeirləri
5. Gülbala Dadaş – Dursun Ali “Yaşıl səs”

Azərbaycanın dövlətçilik tarixində dilimiz, ədəbiyyatımız, milli-mənəvi dəyərlərimizlə bağlı çoxlu sayda fərman və sərəncamlar imzalanıb, dövlət proqramları və qərarlar qəbul olunub. Bu fərmanların, qərar və sərəncamların hər biri dilimizin inkişafı, tərəqqisi və zənginləşməsi istiqamətində öz töhfəsini verib. Lakin bu gün ulu öndər, böyük Heydər Əliyevin dövlət dilinin tətbiqi ilə bağlı 18 iyun 2001-ci il tarixində imzaladığı «Dövlət dilinin tətbiqi işininin təkmilləşdirilməsi haqqında» Fərmana nəzər saldıqca, bu sənədin əsli, dilimizin qorunması, inkişafı, beynəlxalq müstəvidə aktuallaşdırılması istiqamətində geniş perspektivlərin təməlini qoyan rəsmi dövlət sənədi olmaqla yanaşı, Azərbaycan dilinin tarixini, ənənələrini, tətbiq və təkmilləşdirilmə yollarının mühüm məqamlarını özündə əks etdirən fundamental tədqiqat əsəri, üslub və yanaşma tərzini Azərbaycanın fərmanlar tarixində analoqu olmayan elmi məqalə olduğu üzə çıxır. Azərbaycan dilinə, milli-mənəvi dəyərlərimizə sonsuz sevgi ilə yazılmış bu unikal mətni nəzərinizə çatdırır, bu qiymətli dövlət sənədinin hər bir azərbaycanlının öz dilinə münasibətini dəyişəcəyinə, dilin tətbiqi, düzgün işlədilməsi məsuliyyətini xalqa aşılacağına, ölkədə ümummillə Dil Sevgisi yaradacağına ümid edirik.

Afaq MƏSUD

Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir. Müstəqil dövlətimizin rəsmi dili statusunu almış Azərbaycan dilinin geniş tətbiq edilməsi və sərbəst inkişafı üçün münbit zəmin yaranmışdır. Tarixin müxtəlif mərhələlərində dilimizə qarşı edilmiş haqsızlıqların, təzyiqlərin və təhriflərin nəticələrinin aradan qaldırılması üçün hazırda ölkəmizdə çox əlverişli şərait mövcuddur. Dil öz daxili qanunları əsasında inkişaf edirsə də, onun tədqiq və tətbiq edilməsi üçün yaradılmış geniş imkanlar bu inkişafın daha sürətli və dolğun olmasına təkan verir.

Bütün xalqlarda olduğu kimi, Azərbaycan xalqının da dili onun milli varlığını müəyyən edən başlıca amillərdəndir. Dilimiz xalqın keçdiyi bütün tarixi mərhələlərdə onunla birgə olmuş, onun taleyini yaşamış, üzleşdiyi problemlərlə qarşılaşmışdır. O, xalqın ən ağır günlərində belə onun milli məniyyətini, xoşbəxt gələcəyə olan inamını qoruyub möhkəmləndirmişdir. İnkişaf etmiş zəngin dil mədəniyyətinə sahib olan xalq əyləməzdir, ölməzdir, böyük gələcəyə malikdir. Ona görə də xalqımıza ulu babalardan miras qalan bu ən qiymətli milli sərvəti hər bir Azərbaycan övladı göz bəbəyi kimi qorumalı, daim qayğı ilə əhatə etməlidir. Bu, onun müqəddəs vətəndaşlığı borcudur.

Azərbaycan dili bu gün dərin fikirləri ən incə çalarlarında ehtiva edən aydın bir şəkildə ifadə etmək qüdrətinə malik dillərdəndir.

Düşüncələrdəki dərinliyi, hisslərdəki inciklikləri bütünlüklə ifadə etmək kamilliyinə yetişmə bilməsi üçün hər hansı xalqa bir neçə minillik tarix yaşaması lazım gəlir. Azərbaycan dilinin bugünkü inkişaf səviyyəsi göstərir ki, Azərbaycan xalqı dünyanın ən qədim xalqlarındandır.

Azərbaycan dilinin dünya dilləri arasında ən kamillərdən biri olduğu həqiqəti bir çox xalqların görkəmli nümayəndələri də dönə-dönə etiraf etmişlər. Onlar öz əsərlərində bu dili XIX əsrdə Avropada geniş yayılmış fransız dili ilə müqayisə edərək, onu Avrasiyanın hər tərəfində işlənilən bir dil kimi yüksək qiymətləndirmişlər. Milyonlarla azərbaycanlının hal-hazırda mədəni inkişaf vasitəsi olan bu dil tarixən nəinki Qafqazda yayılmışdır, hətta müəyyən dövrlərdə daha geniş məkanda müxtəlifdillə xalqların da istifadə elədikləri ümumi bir dil olmuşdur.

Neçə-neçə böyük mədəniyyətin yaratdığı olan xalqımızın tarixi qədr onun dilinin təşəkkülü tarixi də olduqca qədimdir. Azərbaycan dili türk mənşəli ümumxalq canlı danışıq dili zəminində əmələ gəlmiş şifahi ədəbi dilə çevrilənədək və sonradan bu əsasda Azərbaycan ədəbi dilinin yazılı qolu təşəkkül tapana qədər yüz illər boyunca mürəkkəb bir yol keçmişdir.

Dövlət dilinin tətbiqi işininin Azərbaycan Prezidentinin

Qədim və zəngin tarixə malik türk dil ailəsinin oğuz qrupuna daxil olan Azərbaycan dilinin tarixi miladdan əvvəlki dövrlərə gedib çıxır. Ayı-ayrı türk boy birləşmələrinin ümumi anlaşma vasitəsi olan bu dil IV-V əsrlərdən etibarən ümumxalq danışıq dili kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Dilimizin özəyini təqdimlərdən Azərbaycan torpaqlarında türk əsilli boyların və soyların dili təşkil etmişdir.

Azərbaycan dilinin dialekt və şivələrinin geniş Avrasiya məkanına yayılan türk xalqlarının az qala bütün dil xüsusiyyətlərini əks etdirəcək qədər rəngarəng olmasının da başlıca səbəbi təqdimlərdən bu torpaqlarda etnik baxımdan eyniköklü türk etnoslarının mövcud olmasıdır. Şifahi şəkildə yayılan ilkin ədəbiyyat nümunələri-dastanlar, nağıllar, bayatılar, laylalar və sair Azərbaycan şifahi ədəbi dilinin erkən formalaşması və təkamülü zərurətini yaratmışdır.

Azərbaycan ədəbi dilinin yazılı qolu da əlverişli tarixi şəraitdə ümumxalq dili əsasında təşəkkül tapmışdır. Xalq şifahi şəkildə yaratdıqlarını əbədiləşdirmək üçün sonradan onları yazıya köçürmüşdür. Bu prosesin də yazı dilinin təşəkkülü və sabitləşməsində böyük əhəmiyyət olmuşdur. Bu baxımdan «Kitabi-Dədə Qorqud» eposu olduqca səciyyəvidir. Abidənin bədii dilinin özünəməxsus səlisliyi bir daha göstərir ki, «Kitabi-Dədə Qorqud»un meydana çıxması üçün Azərbaycan dili böyük tarixi-ədəbi hazırlıq mərhələsi keçməli idi.

Qaynağını uzaq keçmişdən alan Azərbaycan dilinin ilk və ən qədim yazılı nümunələri günümüzədək gəlib çatmasa belə, ölkəmizin ərazisində qədim əlifbaların varlığı, həmçinin yazı dilimizin bədii mənə kamilliyi və digər amillər bu dilin dərin tarixi köklərə malik olduğunu sübuta yetirir. Həsənoğlu, Qazi Bürhanəddin, Nəsimi kimi söz sənətkarları Azərbaycan ədəbi dilinin belə bir bünövrəsi üzərində yüksəlmişlər.

XVI əsr Azərbaycan dilinin mövqelərinin möhkəmlənməsi ilə əlaqədar. Səfəvilər dövlətinin yaranması ilə Azərbaycan dili dövlət dili səviyyəsinə qalxaraq rəsmi və dövlətlərarası yazışmalarda işlədilməyə başladı. Səfəvilər dövründə Azərbaycan dili sarayda və orduda tam hakim mövqə tutaraq dövlət dili kimi rəsmiləşdi. Anadilli ədəbiyyatın böyük ustaları Şah İsmayıl Xətai və Məhəmməd

Füzuli, xalq ədəbiyyatımızın adı bizə bəlli ilk qüdrətli nümayəndəsi Aşiq Qurbani bu dövrdə yetişmişdir. Əgər şifahi şeir dili Qurbaninin əsərlərində əks olunmuşdusa, xalq şeri dilinin yazılı qolu Şah İsmayıl Xətai və Məhəmməd Əmaninin yaradıcılığı ilə təmsil olunmuşdu. Füzulinin dolğun dili isə elmi və fəlsəfi olduğu qədər də xəlqi idi.

XVII əsrin xalq şeirində cərəyan edən proseslər XVIII əsrdə şifahi xalq ədəbiyyatının bədii dilə təsiri şəkildə özünü göstərir. Ədəbi dil də sadəliyə, canlı danışıq elementlərinə meylin gücləndiyi bu dövrdə Azərbaycan dilinin yeni inkişaf mərhələsi məhz Molla Pənah Vaqifin yaradıcılığı ilə başlanır.

XVIII əsrdə Azərbaycan ədəbi dilində üslub baxımından da zənginləşmə prosesi gedir. Elmi üslubun təşəkkülü üçün şərait yaranır, ayı-ayrı elm sahələrinə dair bir çox əsərlər yazılır.

XIX əsr ədəbi dilimizin inkişafı xalqımızın həyatında baş verən köklü bir hadisə ilə yaxından bağlıdır. Bu, Azərbaycanın ikiyə parçalanması və nəticədə iki ayrı dövlətin təbii bir-birindən fərqli mədəni mühitdə yaşamağa məhkum olması hadisəsidir. Müstəmləkəçilik siyasəti ilə yanaşı, Rusiyanın Şimali Azərbaycanda oynadığı mədəniləşdirici rol başqa elm sahələri kimi dilçiliyin də inkişafına zəmin yaratmışdır. XIX əsrin ortalarından etibarən Azərbaycan dilinə aid bir sıra dərslilər və dərs vəsaitləri yazılıb nəşr olunmuşdur. Milli maarifçi ziyalılar özləri ana dilini öyrənməyin, onu qoruyub saxlamağın ən əsas yolunun məktəblərdə tədrisin ana dilində aparılmasında gördüklərindən Azərbaycan dilinə aid dərslilər və lüğətlər yazmağa başlamışdılar. Azərbaycan dilinə dair ilk dərslilərin yazılmasında o dövrün görkəmli maarifçiləri Mirzə Kazım bəy, Mirzə Şəfi

Vəzəh, Seyid Əzim Şirvani, Aleksey Çernyayevski, Mirzə Əbüllhəsən bəy Vəzirov, Seyid Ünsizadə, Rəşid bəy Əfəndiyev, Sultan Məcid Qənizadə, Məmmədağa Sidqi, Nəriman Nərimanov, Üzeyir Hacıbəyov, Abdulla Şaiq və başqalarının xidmətlərini qeyd etmək lazımdır.

Zaman keçdikcə dövrün tələbinə uyğun olaraq Azərbaycan dilinin istifadə dairəsi də genişlənməmiş, onun tətbiqinin və inkişafının elmi əsaslar üzərində aparılması ehtiyacı meydana çıxmışdır. Rusca-azərbaycanca və azərbaycanca-rusca lüğətlər, təcrübə-tədris kitabları nəşr olunmuşdur. Məhz bu dövrdən başlayaraq Azərbaycan ədəbi dilinin normalarının

Komitəsi yaradıldı və həmin komitəyə Azərbaycan dili üçün latın qrafikalı əlifba tərtib etmək tapşırıldı. Bir qədər sonra isə yeni əlifbaya keçildi. 1926-cı ildə Bakıda Birinci Beynəlxalq Türkoloji Qurultay çağırıldı. Bu, türk dünyası üçün böyük tarixi əhəmiyyəti olan bir hadisə idi. Qurultayın Bakıda keçirilməsi 20-30-cu illər Azərbaycanın dilçilik sahəsindəki elmi potensialına verilən qiymət kimi səciyyələndirmək olar.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, sonralar qurultayın qərarlarının yerinə yetirilməsi yolunda xüni məneələr yaradıldı, türkdilli xalqların mədəni inteqrasiyasına yönəldilmiş bu nəticə iş siyasi məqsədlərə qurban

müəyyənləşməsində nəzəri-dilçilik ideyaları təzahür edir. Bu baxımdan Mirzə Fətəli Axundovun ədəbi dil haqqında milli ədəbiyyatın realist məzmununa uyğun gələn tezisləri xüsusilə diqqətə cəlb edir.

Dram, satira, realist nəsr dilinin yarandığı XIX əsrdə elmi üslubun əsası kimi müasir elmi-fəlsəfi dilin ilk nümunələrinə də rast gəlirik. Mətbuat dili də bu əsrin məhsuludur. «Əkinçi»dən başlayaraq yaranmış milli mətbuat bu dilin inkişafında mühüm rol oynamışdır.

XX yüzillik isə Azərbaycan ədəbi dilinin ən sürətli tərəqqisi və çiçəklənməsi dövrüdür. Ədəbi dil məsələsi hələ əsrin əvvəlindən ictimai-siyasi mübarizənin tərkib hissəsi olmuşdur. Həmin dövrdə ana dili kitabları hazırlanmış, dərslilər buraxılmış, müntəxəbatlar tərtib olunmuşdur. Azərbaycan dilinin səs quruluşuna və qrammatik sisteminə dair kitablar yazılmışdır.

Mətbuat ana dili, ədəbi dil uğrunda mübarizənin önündə gedirdi. Ədəbi dil normasının müəyyənləşməsində bütün görkəmli ziyalılar iştirak edirdilər. Xalq dili xəzinəsinin qapıları «Molla Nəsrəddin» vasitəsilə ədəbi dilin üzünə açılırdı. Bu dövrdə yaranan səhnə sənəti də yeni milli-mədəni şəraitdə ədəbi dilə bədii nitq vasitəsilə öz töhfəsini vermişdir.

Ana dilinin taleyinə heç bir ziyalının laqeyd qalmadığı bu dövrdə Cəlil Məmmədquluzadə, Mirzə Ələkbər Sabir, Üzeyir Hacıbəyov, Ömər Faiq Nəmanzadə kimi görkəmli söz ustaları Azərbaycan dilinin saflığı və onun yad ünsürlərdən qorunması uğrunda fədakarcasına mübarizə aparırdılar.

Azərbaycan ədəbi dilinin tarixində bundan sonrakı yeni mərhələ sovet dövrü ilə başlayır. Ərəb əlifbasını daha uyğun bir əlifba ilə əvəz etmək məqsədilə 1921-ci ildə Əlifba

verildi, Azərbaycanın dilçi alimlərinin böyük əksəriyyəti isə totalitar rejimin repressiyalarına məruz qaldı. 1939-cu ildə latın qrafikalı əlifbadan kiritilən qrafikalı əlifbadan yaradılmış yeni Azərbaycan yazısına qəti və məcburi keçmək haqqında qərar verildi. Beləliklə, 1924-cü ildən 1939-cu ilə qədər keçən on beş il ərzində xalqın yazı mədəniyyətinə bir-birinin ardınca iki ağır zərbə dəydi. Buna baxmayaraq, Azərbaycan dili çətinliklə də olsa, bütünlüklə bu illər ərzində yenə öz saflığını qoruya bilməmiş, elmi və bədii ədəbiyyatda, publisistikada böyük imkanlara malik olduğunu nümayiş etdirmişdir.

1945-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının tərkibində müstəqil Dilçilik İnstitutunun yaranması dilçiliyimizin bir elm kimi inkişafına da təkan verdi. Dilçilik elminin XX əsrdə sürətli inkişaf dövrü yaşamışdır. Həmin dövrdə ədəbi dilimizi tədqiq edən Bəkir Çobanzadə, Məmmədəğa Şirəliyev, Əbdüləzəl Dəmirçizadə, Muxtar Hüseyinzadə, Əliheydər Orucov, Səlim Cəfərov, Əlövsət Abdullayev, Fərhad Zeynalov və başqa dilçi alimlərimizin böyük ordusu yaranmışdır. Dərin qürur və fəxr hissi ilə demək olar ki, Azərbaycan dilçilərinin gərgin əməyi sayəsində dilçiliyin bütün sahələrində səmərəli işlər görülmüş, dil tarixi, dialektologiya, müasir dil, lüğətçilik sahələrində dəyərli tədqiqatlar aparılmışdır. Keçmiş sovet məkanında, eləcə də beynəlxalq miqyasda Azərbaycan türkoloji araşdırmaların önəmli mərkəzlərindən biri olmuşdur. Beləliklə, XX əsr bütövlükdə Azərbaycan dilinin yazı mədəniyyətinin əsl inkişaf yoluna qədəm qoyduğu bir dövrdür. Məhz bu dövrdə dilimizin funksional imkanları genişlənməmiş, üslubları zənginləşmiş, dilin daxili inkişaf meyilləri əsasında yazı qaydaları cıllanmışdır.

Ardı 5-ci səhifədə

təkmilləşdirilməsi haqqında Respublikası fərmanı

Əvvəli 4-cü səhifədə

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il noyabrın 12-də referendum yolu ilə qəbul olunmuş Konstitusiyasında Azərbaycan dili dövlət dili kimi təsbit edilmişdir. Hər hansı bir dilin dövlət dili statusu alması, şübhəsiz ki, hər bir dövlətin bir dövlət kimi formalaşması ilə bilavasitə bağlıdır. Azərbaycan xalqının tarixində Azərbaycan dili XVI əsrdə Səfəvilər hakimiyyəti dövründə dövlət dili səviyyəsinə qalxsa da, həmin ənənə milli dövlətçiliyin itirilməsi nəticəsində uzun müddət qırılmışdır. Yalnız 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ilə Azərbaycan dilinin geniş tətbiq olunması yolunda böyük imkanlar açıldı. Bu sahədə bəzi addımlar atılsa da, gənc respublikanın ömrünün qısa olması Azərbaycan dilinin cəmiyyətdə dövlət dili kimi mövqelərinin tam bərqərar edilməsinə imkan vermədi.

Azərbaycanda sovet hakimiyyəti yaradıldıqdan sonra qəbul edilmiş ilk konstitusiyada, ümumiyyətlə dövlət dili haqqında heç bir maddə olmamışdır. SSRİ-nin tərkibinə daxil olduqdan sonrakı dövrdə, daha doğrusu Azərbaycanın 1937-ci ildə qəbul edilmiş konstitusiyasında da belə bir maddə yox idi. Yalnız 1956-cı ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə 1937-ci il konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olması barədə maddə əlavə edildi. Lakin respublikanın o dövrdəki rəhbərliyinin mövcud siyasi vəziyyəti lazımınca qiymətləndirə bilməyərək hadisələri sürətləndirmək cəhdləri bu nəcib işi uğursuzluğa düşür etdi.

Nəhayət, Mərkəzin bütün məneələrinə baxmayaraq, respublikanın 1978-ci ildə qəbul edilən konstitusiyasına Azərbaycan dili

nin dövlət dili olması barədə maddənin daxil edilməsi müəssər oldu. Bu, həmin dövr üçün çox cəsarətli və qətiyyətli bir addım idi.

Azərbaycan Respublikası öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan dilinin daha da inkişaf etdirilməsi yolunda geniş üfəqlər açıldı. Təəssüflər olsun ki, respublikanın o zamankı rəhbərliyinin sərişsəzliyi nəticəsində xalqın iradəsinə zidd olaraq dövlət dilinin adı qeyri-qanuni şəkildə dəyişdirildi və məsələyə dolaşlıq, anlaşılmazlıq gətirildi. Dövlət dili haqqında məsələ 1992-ci ilin dekabrında Azərbaycanın Milli Məclisində müzakirə edildi və dövlət dilinin adının dəyişdirilməsini nəzərdə tutan antikonstitusion qanun qəbul edildi. Təəssüf ki, belə təleyüklü məsələnin həlli üçün o zaman Milli Məclisə cəmi 26 nəfərin lehinə səs verməsi kifayət edirdi. Halbuki dövlət dili haqqında müddəa konstitusiyada nəzərdə tutulduğuna görə ona hər hansı dəyişiklik edilməsi ümumxalq müzakirəsi, ali qanunvericilik orqanı üzvlərinin ən azı üçdə iki səs çoxluğu ilə edilə bilərdi. Lakin o zaman adı qanunvericilik qaydalarına məhəl qoyulmamış, xalqın iradəsi nəzərə alınmadan volyuntarist və məsuliyyətsiz bir qərar qəbul edilmişdir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk konstitusiyasının layihəsinə baxılarkən dövlət dili, daha doğrusu dövlətin dilinin adı haqqında müddəa geniş müzakirə obyektinə oldu. Həmin məsələ yeni konstitusiyaya layihəsinə hazırlayan komissiyada, kütləvi informasiya vasitələrində, müxtəlif elmi forumlarda, yığıncaqlarda, idarə, təşkilat və müəssisələrdə sərbəst, demokratik şəraitdə hərtərəfli müzakirə olundu. Nəhayət, xalq 1995-ci il noyabrın 12-ində referendum yolu ilə

öz mövqeyini nümayiş etdirərək Azərbaycan Respublikasının dövlət dilinin Azərbaycan dili olması müddəasına tərəfdar olduğunu bildirdi. Ana dilimizə qarşı edilmiş haqsızlıq aradan qaldırıldı, onun hüquqları qorundu, cəmiyyətdəki mövqeləri tam bərpa edildi.

İndi Azərbaycan dilinin özünəməxsus inkişaf qanunları ilə cillənmiş kamil qrammatik quruluşu, zəngin söz fondu, geniş ifadə imkanları, mükəmməl əlifbası, yüksək səviyyəli yazı normaları vardır. Hazırda ölkəmizdə cəmiyyət həyatının elə bir sahəsi yoxdur ki, Azərbaycan dili orada rahat işlədilə bilməsin.

elmi üslubun vəziyyəti heç də ürəkəkaçan deyildir. Azərbaycan dilinin orfoqrafik, izahlı, terminoloji və sair lüğətlərinin yenidən latın qrafikası ilə hazırlanub çap olunması, ikidilli tərcümə lüğətlərinin tərtibi və nəşri məsələləri yubadılır. Latın qrafikasının bərpa edilməsi barədə qanun qəbul edilməsindən on ilə yaxın bir müddət keçməsinə baxmayaraq, onun həyata keçirilməsi olduqca ləng gedir. Bütün bu və digər məsələlərin əlaqələndirilməsi və tənzimlənməsinin, onların həlli prosesinə nəzarətin vahid mərkəzləşdirilmiş bir qurum tərəfindən həyata keçirilməsinə ehtiyac vardır.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin başlıca rəmlərindən sayılan Azərbaycan dilinin tətbiq və inkişaf etdirilməsinə dövlət qayğısının artırılması, ana dilimizin öyrənilməsi, elmi tədqiqinin fəallaşdırılması, dilimizin cəmiyyətdə tətbiq dairəsinin genişləndirilməsi və bu işə nəzarətin gücləndirilməsi məqsədilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında Dövlət Dil Komissiyası yaradılsın. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatına tapşırılsın ki, Komissiya haqqında Əsasnaməni bir ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatına tapşırılsın ki, "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" qanun layihəsini bir ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.
3. Azərbaycan Respublikasının nazirlik, idarə, təşkilat və müəssisə rəhbərləri öz tabeliklərində olan qurumlarda dövlət dilinin və latın qrafikasının tətbiqi işinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı uzunmüddətli kompleks planlar hazırlayıb həyata keçirsinlər və 2001-ci il avqustun 1-nə qədər ilkin nəticələr haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versinlər.
4. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi orta və ali məktəblərdə Azərbaycan dilinin tədrisi və Azərbaycan dilində təhsilin keyfiyyəti ilə bağlı əsaslı dönüş yaratmaq istiqamətində qəti tədbirlər həyata keçirsin və müvafiq təkliflər proqramını bir ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.
5. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi Yazıçılar Birliyi ilə birlikdə latın qrafikası ilə yenidən çap olunması təklif olunan elmi və bədii əsərlərin, lüğət və dərsliklərin çap proqramını bir ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.

6. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası bir ay ərzində Azərbaycan dilçiliyinin müxtəlif sahələri üzrə elmi araşdırmaların cari və perspektiv planlarına yenidən baxıb təsdiq etsin və onların yerinə yetirilməsinin gedişi barədə hər altı aydan bir Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin.

7. Respublikanın şəhər və rayon icra hakimiyyəti başçılarına tapşırılsın ki:

- yerlərdə istifadə olunan lövhə, reklam tabloları, şüarlar, plakatlar və digər əyani vasitələrin Azərbaycan ədəbi dilinin qaydalarına uyğunlaşdırılması baxımından tədbirlər görsünlər və bu tapşırığın yerinə yetirilməsi haqqında 2001-ci il avqustun 1-nə qədər Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə arayış versinlər;

- yerlərdə Azərbaycan dilinin və latın qrafikasının tətbiqi işinə nəzarəti gücləndirsinlər və bu işin gedişi barədə 2001-ci il avqustun 1-nə qədər Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versinlər.

8. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyinə, Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Şirkətinə tapşırılsın ki, əcnəbi ölkələrdə istehsal edilmiş və Azərbaycanda nümayiş etdirilmək üçün alınmış kino və televiziya məmulatının Azərbaycan dilinə dublyajı işinin lazımı səviyyədə qurulması və ölkə ərazisində xarici kino və telefilmlərin Azərbaycan dilində nümayiş etdirilməsi məsələləri barədə təkliflərini bir ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin.

9. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki:

ölkədə Azərbaycan dilində çap olunan qəzet, jurnal, bülleten, kitab və digər çap məhsullarının istehsalının 2001-ci il avqustun 1-nə qədər bütövlükdə latın qrafikasına keçməsinə təmin etsin;

Azərbaycan Respublikasında dövlət dilinə qarşı gizli, yaxud açıq təbliğat aparmaq, Azərbaycan dilinin işlənməsinə və inkişafına müqavimət göstərmək, onun hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına cəhd etmək kimi hallara, latın qrafikasının tətbiq olunmasına maneələr törədilməsinə görə məsuliyyət növlərini müəyyən edən qanunvericilik aktının layihəsini bir ay ərzində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin;

mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarında kargüzarlığın latın qrafikası ilə aparılmasını 2001-ci il avqustun 1-nə qədər təmin etsin;

bu Fərmandan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti HEYDƏR ƏLİYEV
Bakı şəhəri, 18 iyun 2001-ci il
Nº 506

Müasir tərcüməçilik fəaliyyəti, üslubuna görə müxtəlif olan orijinal mətnlərlə əlaqədardır. Tərcümə zamanı müəllifin hissələrini, ruhi vəziyyətini, sarsıntıları olduğu kimi çatdırmaq heç də asan deyil. Bunun üçün az rol oynamaşa da, böyük lüğət ehtiyatına malik olmaq kifayət etmir. Bəzən tərcüməçi yaratdığı mətnə daha artıq ifadəlilik, hissiyyatlılıq vermək üçün qəsdən müxtəlif üslublardan istifadə edir.

Bənzətmələrin, mübaligələrin, müqayisələrin tərcüməsi əksər tərcüməçiləri öz işlərinə həddən artıq diqqətlə yanaşmağa məcbur edir. Qeyd edək ki, ekspressiyanın tərcüməsi problemi təkcə tərcübəsiz yox, peşəkar tərcüməçiləri də çətin vəziyyətə də qoyur.

Tərcümə nəzəriyyəsinin ən maraqlı cəhətlərindən biri dilin üslub üsullarını çatdırmaq problemdir. Hələ ki, həmin cəhət kifayət qədər işlənib hazırlanmayıb və nəzəriyyəçi-tədqiqatçıların, dilçi alimlərin diqqətini cəlb edir. Bədii əsərin obrazlı informasiyasını oxşar tərzdə çatdırmaq zərurəti – ifadə vasitələrinin tərcüməsini, orijinalın tərcümədə üslub effektinin yaradılmasını öyrənmək üçün əsas cəhətdir. Amma əvvəlcə “tərcümə” sözünün mahiyyətini müəyyənləşdirmək lazımdır.

Məlum olduğu kimi, tərcümə - ayrı-ayrı cəhətləri müxtəlif elmlərin tədqiqat hədəfi ola biləcək mürəkkəb, çoxcəhətli hadisədir. Tərcümə - insan fəaliyyətinin psixoloji, ədəbi, etnoqrafik və digər tərəflərini təşkil edir və eyni zamanda özündə bu və ya digər ölkənin, yaxud ölkələrin tərcümə işi tarixini əks etdirir. Belə ki, əksər dilçi mütəxəssislər tədqiqat hədəfindən asılı olaraq, aşağıdakı cəhətləri fərqləndirirlər:

- psixoloji tərcüməşünaslıq (tərcümənin psixologiyası);
- ədəbi tərcüməşünaslıq (bədii və ədəbi tərcümə nəzəriyyəsi);
- etnoqrafik tərcüməşünaslıq;
- tarixi tərcüməşünaslıq və s.

Nəzəriyyəçi N.F.Danovski tərcümə sənətini hər bənzətmə ilə müqayisə edir. O, əsərin üslub tələblərini strateji problemlər kimi təsvir edir. Nümunə kimi müəyyən bir sözü götürmək olar. Həmin sözün dildə bir çox mənası, çaları, sinonimi ola bilər. Tərcüməçi hər hansı kontekstdə o sözün hansı sinonimindən istifadə etməli olduğunu dərk etmək üçün bütün əsərin orijinalının üslubi quruluşuna, üslub xüsusiyyətlərinə müraciət etməlidir. Bununla mütəxəssisdə üslub və ritorika fiqurlarının, yönlərinin seçimi üçün gözəl imkan yaranır. Məhz üslub uyğunluğu da tərcüməçiyə ona lazımı leksikanı, qrammatik formaları və cümlə quruluşlarını seçmək üçün yeganə məhək daşı olacaq.

Peşəkar tərcüməçi mətni daha mükəmməl və ifadəli etmək üçün orijinalda istifadə edilmiş müəyyən üslub üsullarının çatdırılması vasitələrindən istifadə edir. Bütün dövrlərdə tərcüməçilər qarşısında iki yol – ya orijinalın üsulunu təbiiq etməyə çalışmaq, ya da, əgər bu mümkün deyilsə, tərcümədə oxşar emosional bədii təsirə malik olan şəxsi üslub vasitəsini yaratmaq – durub. Bu prinsipi çox vaxt üslub əvəzləməsi prinsipi adlandırırlar. Yazıçı K.Çukovski bu barədə deyirdi ki, bənzətməni bənzətmə, müqayisəni müqayisə ilə yox, təbəssümü təbəssümlə, göz yaşını göz yaşıyla və s. çatdırmaq lazımdır. Amma tərcübəsiz “söz ustaları” yadda saxlamalıdır ki, mətnə formadan çox üslub üsulu

Burada heç bir pis niyyət yoxdur. Heç birinci variantda da pis niyyət axtarmağa dəyməz. Sadəcə müəllif haradasa, arxa planda əriyib yoxa çıxır. Hər iki halda bir məsələni yadda saxlamaq lazımdır: əgər tərcümədə hər şey yerində deyilsə, məhz tərcüməçi günahkardır, mətnin üslub cəhətlərinə məhz o cavabdehdir. Əksər tərcüməçilərin mətni “yaxşı və asan oxunan” etmək istəyi, təəssüf ki, ölgün-ütülü “tərcümə dili”nin yaranmasına gətirib çıxarır. Amma bəyən, başqa cür mümkün deyil? Tərcümədə orijinalın üslub xüsusiyyətlərini saxlamaq olarmı? Əgər tərcümə xoşagəlməz, kobud, qərribə olsa, oxucular onu pis, tərcüməçini isə bacarıqsız hesab edəcəklər. Tərcü-

Nitqin üslub fiqurlarını – müqayisələri, mübaligələri, bənzətmələri, atalar sözlərini və s. – çatdıran zaman tərcüməçi hər dəfə bir məsələni həll etməlidir: onların əsasını təşkil edən obrazı saxlamaq, yaxud tərcümədə onları başqaları ilə əvəz etmək lazımdır. Əvəzətmənin səbəbi tərcümə edilən dildəki söz və söz birləşmələri ola bilər.

Tərcümənin üslubu tərcüməçi üçün vacibdir, bunsuz gözəl və mükəmməl çevirmə mümkün deyil. Məhz dilin üslubu təkcə orijinalın dilindən tərcümənin dilinə çevirməyə deyil, tərcüməçinin ustalığına və xüsusiyyətlərinə görə də vacibdir. Axı orijinalın tərcüməsi də tərcüməçinin üslub vahidlərinin mə-

● **Məna uyğunluğu.** Tərcümənin üslubundan və yönündən asılı olaraq tərcüməçi həmişə çevrilən mətnin - orijinalın həqiqi mənasını əks etdirməsinə çalışmalıdır. Məna uyğunluğu özündə üslub dəqiqliyini, oxşarlığı və tamlığı birləşdirir.

● **Savadlılıq.** Bu tələb özündə mətnin Azərbaycan və xarici dilin ümumi normalarına uyğun olmasını ehtiva edir. Bir qayda olaraq, üslubi, qrammatik və orfoqrafik səhvlərin istisnası nəzərdə tutulur.

● **Leksik və üslub uyğunluğu.** Orijinaldakı terminlərin ekvivalentlərinin düzgün seçimi, qısaltılmış sözlərin və baş hərfləri yazılan söz birləşmələrinin oxşarlarının axtarışı nəzərdə

Tərcümə və üslub

tutulur. Tərcümə edilən mətnin ümumi üslubu və orijinalın üslubu qavrayışda bir-birindən fərqlənməməlidir. Texniki tərcümələr üçün ifadələrin dəqiqliyi, emosional, dəbdəbəli sözlərin olmaması, sadə cümlə quruluşu və hissiyyatsızlıq xarakterikdir.

Nitqin əsas üslub tələblərinə cavab verməsi, ifadəli, dəqiq, üslub cəhətdən inandırıcı, nitqdəki vasitələrin həmin məzmunu ifadə etmək üçün daha məqsədəuyğun və müəyyən mənada yerli yerində olması üçün nitq dilin üslub ehtiyatlarını mənimsəməli, üslub normalarını bilməlidir.

Həm şifahi, həm də yazılı tərcümə - kifayət qədər çətin və çoxcəhətlidir. Tərcümə - təkcə mətnə bir dilin başqa dillə əvəz edilməsi deyil. Tərcümədə müxtəlif mədəniyyətlər, şəxsiyyətlər, inkişaf səviyyələri, ənənələr və quruluşlar toqquşur. Tərcüməçinin əsas vəzifəsi həmişə tərcüməçinin bütün çətinliklərini yadda saxlamaq, müəllif fikrini mümkün qədər dəqiq ifadə etmək, müəllifin müxtəlif bədii üsullarını çatdırmaq unutmamaqdır. Qeyd olunduğu kimi, bu çətinliklərin dərk edilməsi tərcüməçinin peşəkar fəaliyyətində uğura doğru atdığı addımdır. Tərcüməçinin öz qüvvəsinə inamı əminliyə, malik olduğu bilik isə yoxlamaya, yaxud təkmilləşməyə ehtiyac duyulmayan donuq ehkama çevrilməməlidir. Yadda saxlamaq lazımdır ki, tərcümə hər şeydən əvvəl, çətin, yorucu, məsuliyyətli işdir, təkcə hərtərəfli bilik və yaradıcı münasibət yox, həm də müəllif fikrini daha aydın çatdırmaq üçün böyük istək tələb edir. Qeyd edək ki, mətnin tam şəkildə çatdırılması, demək olar ki, mümkün deyil. Buna görə də bədii tərcümə orijinalın üsullarının cəmini, bir növ orijinalın variasiyasını başqa dilin ifadə vasitələri ilə canlandırmaq cəhdi kimi başa düşülməlidir.

funksiyası vacibdir. Bu fəaliyyətin müəyyən azadlığı deməkdir: ifadəliliyin qrammatik vasitələrini leksik vasitələrlə (və əksinə) çatdırmaq olar. Tərcüməçi öz dilində çatdırılması mümkün olmayan üslub hadisəsini ötürər, onu mətnin başqa bir yerində - daha münasib olan parçada – üslub yönümü ilə oxşar olan başqa bir obraz yaratmaqla “borcunu qaytara” bilər.

Əgər fəaliyyətə yeni başlayan tərcüməçinin müxtəlif tərcümələri, yaxud tərcüməni orijinala müqayisə etmək tərcübəsi yoxdursa, onda onun müəyyən mətnlərə münasibəti birmənalı olacaq – onu çoxsaylı feili bağlama şəkilləri, cürbəcür morfemlər və eyhamlar qorxudacaq. Nəticədə tərcüməçi və tərcümə uğursuzluğa düçar olacaq. Digər tərəfdən, insan tərcüməçiyə işinin çətinliyini və vacibliyini dərk edəndə, bu barədə mülahizə yürütməyə və müqayisə etməyə alışanda məsələnin tamamilə başqa bir tərəfinə - müəllifin itməsinə də toxuna bilər. Bu halda mətn tərcüməçinin yaradıcılıq məhsuluna çevrilir, onun şəxsi fikirləri, hissələri, sarsıntıları ilə yüklənir.

mənin taleyi və tərcüməçinin nüfuzu məhz əksər oxucuların münasibətindən və rəyindən asılıdır. Oxunan əsərin doğurduğu müxtəlif hislər müsbət və mənfi ola bilər. Belə çıxır ki, müəllif mətninin bütün xüsusiyyətlərini çatdırmağa çalışmaq (özünün anlayışı ölçüsündə və mümkün olan hüdudlarda) tərcümə etmək qeyri-mümkündür. Tərcümə mövcud deyil, onu oxuyan oxucu kütləsindən kənarda onu qiymətləndirməyin, ondan istifadə etməyin mənası yoxdur. Amma həmin oxucu kütləsinin istəyi, tərcümənin üslubuna, frazeologiyasına və leksikasına tələbləri mütləq tərcüməçini müəllif fikrini dönmə-dönə pozmağa məcbur edir.

Əsərin obraz yükünü daşıyan üslub üsullarının tərcüməsi müxtəlif dillərin üslubi sistemlərinin milli xüsusiyyətləri üzündən tez-tez tərcüməçilər üçün çətinlik yaradır. Bütün linqvistlər tərcümədə orijinalın obrazın saxlanması zərurətini qeyd edir, haqlı olaraq belə hesab edirlər ki, tərcüməçi hər şeydən əvvəl üslub özünü yox, funksiyasını yəni yaratmağa çalışmalıdır.

nasını hansı bacarıqla çatdırmasını tərcüməçi bilməlidir. Tərcümə zamanı təsir qüvvəsi ilkin mətnə böyük ifadəlilik verir. Qanunauyğun haldır ki, ədəbiyyatşünaslar, kulturoloqlar və filosoflar üçün başlıca və daha maraqlı problemlər bədii tərcümə, bədii nitqin tərcüməsi ilə əlaqədardır. Təsir ifadəsi vasitələrinə bənzətmələr, metonimlər, müqayisələr, allüziyalar, sitatlar, hikmətli sözlər, atalar sözləri və zərbi-məsəllər daxildir. Tərcümə zamanı tərcüməçi üçün ən çox çətinlik yaradan üslubun mübaligə, bənzətmə, müqayisə, atalar sözləri, zərbi-məsəllər kimi nitq fiqurlarıdır. Əlbəttə, tərcüməçi onlara fikir vermədən mətnləri çevirə bilər, amma nəticədə “quru” tərcümə ortaya çıxacaq.

Üslub vahidlərinin çatdırılması tərcümənin ən vacib vəzifələrindəndir. Bu məsələyə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Tərcümənin cavab verməli olduğu tələblər, yəni tərcümə dilində bu cür mətnləri xarakterizə edən normativ qaydalar mövcuddur. Həmin tələblərə aşağıdakıları aid etmək olar:

İran şahı Rza Pəhləvinin və oğlu Məhəmməd Rza Pəhləvinin həm şəxsi, həm də siyasi həyatında azərbaycanlılar, xüsusən də azərbaycanlı qadınlar mühüm rol oynayıblar. Məhəmməd Rzanın həyat yoldaşı Fərəh Pəhləvi öz ad-sanına və fəaliyyətinə görə həm ölkə içində, həm də xaricdə böyük nüfuz sahibi idi. Rza şahın həyat yoldaşı, Məhəmməd Rzanın anası Banu Tacülmülük Bədkubeyi isə pəhləvilərin hakimiyyətinin möhkəmlənməsində son dərəcə əhəmiyyətli rol oynamışdı. Fərəh Pəhləvi bizim oxuculara təqdim edilsə də, Tacülmülükün həyatı və fəaliyyəti bu gündəlik məlum deyil. Bunu nəzərə alaraq onun 1980-ci ildə Nyu Yorkda və elə həmin ildə Tehranda çap edilmiş "Pəhləvi kraliçası" adlı memuarından bəzi hissələri farscadan çevirib, oxuculara təqdim etməyi qərara aldıq.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Müəyyəd Əl Mülük və İsmayıl xan Mirat kimi bəzi mühafizəkar şəxslər Rzaya təlqin etmişdilər ki, o, vəliəhdlik üçün mütləq şah ailəsindən olan bir qızla evlənməlidir. Yalnız bu halda onun taxt-taca şansı ola bilər. İsmail Mirat 1299-cu il (1920) hut çevrilişindən sonra Rzaya fars xəttatlığını və əlyazma oxumağı təlim edir, onun üçün tarix kitabı oxuyurdu. Miratın təlqinləri nəticəsində Rza Məhəmmədrzayı evləndirmək üçün bir şahzadə axtarırdı. Əvvəl bizim hamımızın nəzəri İraqın kralı Məlik Feysəlin ailəsinə yönəlmişdi. İstəyirdik ki, bu ailənin bir qızını Məhəmmədrzaya həyat yoldaşı seçək. Rza deyirdi ki, əgər Məhəmmədrzayı İraq şahının ailəsindən olan bir qızla evləndirərsək, bu, İran və İraq arasında münasibətlərin güclənməsinə və yaxşılaşmasına səbəb olacaq. Bu məsələ ilə bağlı bir xeyli araşdırma aparandan sonra öyrəndik ki, Məlik Feysəlin (o zamanlı İraq padşahı) böyük qızının cəmi iki yaşı var. Məhəmmədrza onunla izdivaca girmək üçün ən azı on beş, on altı il gözləməlidir.

Rza sonradan Məhəmmədrza üçün Avropa kral ailələrindən birinin qızını almaq fikrinə düşdü. Amma müşavirləri bildirdilər ki, gələcəkdə bir islam məmləkətinin padşahı olacaq Məhəmmədrza üçün bir xristian qız almaq yaxşı olmaz, mollaların qəzəbinə səbəb olar. Elə bu zaman, yəni Rza Məhəmmədrzaya şahzadə tapmaq üçün hər qapını döydüyü bir vaxtda Süleyman xan Behbud Misir padşahının ailəsinə təklif etdi. (Mövcud sənədlər Süleyman Behbudun İran sarayında ingilis nümayəndəsi olduğunu göstərir. Buna görə də Süleyman Behbudun təklifini Londonun təklifi kimi dəyərləndirmək olar).

Fövziyənin atası Məlik Fuad Misir hələ Böyük Britaniyanın müstəmləkəsi olan vaxt hakimiyyəti ələ almış və Misir padşahı olmuşdu. O, Məhəmmədrza ilə Fövziyənin izdivacından 4-5 il qabaq vəfat etmişdi. Oğlu Faruq Misir padşahı idi. Məlik Faruqun 4 bacısı var idi. İkinci Məlik Fuad adlı yeganə oğlu isə qısa müddətdə Misirdə şahlıq etdi. Bu ailə irq baxımından avropalı idi, yerli misirlilərə qətiyyətlə bənzərdi: gözləri qarğa gözlərinə oxşayı, saçları sarı, dərəcələri ağ idi. Məlik Faruqun bütün ailəsi belə zahiri görünüşə malik idi. Fövziyə deyirdi ki, onların əcdadı yunandır. Bu izdivac barədə qərar qəbul olunan sonra Rza elçilik və ilkin işlərin görülməsi məqsədi ilə Qahirəyə bir heyət göndərdi. Bu heyətə rəhbərlik o zaman şahənşah sarayının rəisi olmuş Mahmud Cəmə (müdir-ol-mülk) tapşırıldı.

ranın dəmir yol vağzalına çatanda Rza şəxsən özü onları qarşılamağa getdi. Şəms, Əşrəf, Əlirza da getmişdilər, amma mən getmədim.

Toy mərasimi, səhv etməməyə, 1318-ci ilin fərvərdin ayında (1939 mart, aprel) Güllüstan sarayında gerçəkləşdi. Fövziyə fransız dilini bildiyindən, Məhəmmədrza ilə yalnız fransızca danışdı. Amma mən və digər ailə üzvlərimiz bu dili bilmədiyimizə görə, onunla heç bir əlaqəyə girə bilmirdik. Rza

Fövziyənin ailəsi toydan sonra da bir neçə ay İranda qaldı ki, Fövziyə buranın mühitinə alışsın. Nəhayət, onlar Misirə yola düşdülər və Fövziyə ona uşaq vaxtdan dayəlik etmiş, həqiqətdə isə onun lələsi olmuş bir misirli nədimə ilə İranda qaldı.

Rza gəlinlik hədiyyəsi kimi almaz, brilyant və müxtəlif zinat əşyalarından ibarət bir miqdar gözəl ləl-cəvahiratı Fövziyəyə bağışladı. Bu cəvahirat Əhmədşah taxtdan salınandan sonra Güllüstan sarayında tapılmışdı. Fövziyənin anası və bacıları da Rzanın səxavətindən xeyli faydalandılar, onlar da nəfis hədiyyələr qazandılar.

rəcə böyük səy və təlaş göstərildilər. Amma Fövziyə iki ayağını bir başmağa dirəyib, boşanmaq istəyirdi. Nəhayət, bizimlə xudafəziləşmədən Qahirəyə qayıtdı və talağ məsələsini Misirin xarici işlər nazirinə tapşırırdı.

1332-ci il tir ayının 30-unda (1953 iyulun 21-i) baş verən bu macəradan sonra qəzetlər özlərində şah ailəsindən yazmaq cəsarəti tapdılar. Məhəmməd Məsud kimi bir-iki yazıçı Fövziyənin boşanması ilə bağlı heç bir həqiqəti əks etdirməyən mübaligəli əsərlər yazdılar. Onlar qeyd edirdilər ki,

(Azərbaycan dilində ilk dəfə)

Sonuncu İran şahının sarayında saraydaxili intriqalar

Məhəmməd Rza Pəhləvinin anası Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Bu nikahda tərəflər arasında eşq və məhəbbətdən söhbət gedə bilməzdi, çünki gəlin və bəy heç vaxt bir-birini görməmişdi. Elə ki, Məhəmmədrzanın Fövziyə ilə evlənmək məsələsi söhbətdən əməli iş mərhələsinə keçdi, müdir-ol-mülk Fövziyənin bir neçə şəklini, Fövziyə və Misir şahının ailəsinin fotoları çap olunmuş bir neçə ərəb və ingilisdilli qəzeti götürüb bizim üçün gətirdi ki, gələcək gəlinimizi tanıyaq.

Nikah mərasimi Qahirədə həyata keçirildi. Məhəmmədrza mərasimdə iştirak etmək üçün geniş bir heyətlə Misirə yola düşdü. Mən də bu səfərdə Məhəmmədrza ilə bir yerdə idim. Toy mərasimi Tehrandada keçirildi və Misirin şah ailəsi də Fövziyə ilə birləşərək İran paytaxtına gəldi.

Qeyd etməliyəm ki, Fövziyə ilə birləşən anası və üç bacısı da İran paytaxtına gəldi, amma dövlətçilik işinə başı qarşan Məlik Faruq mərasimdə iştirak edə bilmədi. Gəlinlə birləşən gələn heyət dəniz vasitəsilə Şahpur limanına (hazırda Xomeyni limanı adlanır), oradan dəmir yolu ilə Tehrana yetişdilər. Bu dövrdə Rza dəmir yolunu Fars körfəzindən çəkib, ölkənin cənubunda yerləşən Bəndərə-Şahpuru (Şahpur limanı) şimalda, Xəzər dənizinin sahilində yerləşən Bəndərə-Şahla (Şah limanı) birləşdirə bilməmişdi. Rza göstəriş verdi ki, dəmir yolu boyunca bütün kənd evləri ağ rəngə boyadılsın, gəlinin və onun ailəsinin gəldiyi yol yenidən qurulsun, tərtəmiş təmizlənsin. Qatar keçən şəhərlərdə də təntənəli zəfər tağı qurulmuş, üzərində "xoş gəlmisiniz" və "təbrik" sözləri yazılmış parçalar asılmışdı. O zaman bütün İranı əhatə edən dəmir yolunun açılışından bir il yaxın vaxt keçmişdi və Rza İranın mötəbər Avropa ölkələri kimi dəmir yoluna sahib olmasından çox xoşhal idi. Gəlin və Misirin hakimi ailəsi Teh-

özünü də Fövziyəni çox istəməsinə baxmayaraq, Məhəmmədrza, yaxud fransızcanı və ya ərəbcəni bilməyən bir tərcüməçi olmadan gəlini ilə söhbət edə bilmirdi. Əlbəttə, sonralar Fövziyə farscanı müəyyən qədər öyrəndi, amma Məhəmmədrza ərəbcə bir kəlmə də öyrənə bilmədi.

Toyun qonaqları min nəfərdən artıq olardı. Biz o zamana qədər belə yüksək və nüfuzlu qonaqlar qarşılamağa adət etməmişdik. Buna görə də qonaqlara xidmət etmək üçün Tehrana Almaniyadan bir neçə mütəxəssis dəvət etdik. Onlar qonaqlıq üçün lazımı "syursatı" hazırladılar (qeyd - "syursat" fars dilinə rus dilindən keçmiş "sursat" sözüdür. Mənası hazırlıq, tədarük deməkdir).

Mən heç vaxt o toy məclisini unutmamış və unutmuram. Yeməklər ümumən Avropa üslulu ilə hazırlanmış yeməklər idi. Rza bu toya görə Almaniyadan boşqab, bıçaq, çəngəl, qaşığı, bir sözlə, hər cür qab-qacaq aldırıb gətirmişdi. Eyni zamanda bütün qablar üzərində şahın tacının şəklinin çəkilməsinə göstəriş vermişdi. Qonaqların əsas qəbul mərasimi Güllüstan sarayının muzey salonunda təşkil olundu və xeyli şəkli çəkilirdi. Toy yeməklərinin hazırlanması üçün ən yaxşı aşpazlar cəlb edilmişdi. Onların bəziləri Almaniyadan və Fransadan gəlmişdi.

Rza oğlunun toyu üçün həqiqətən də bütün gücünü qoymuşdu, o, hələ bir neçə ay əvvəldən bu bayramın təşkili üçün bütün məmləkəti və dövlət orqanlarını hərəkatə gətirmişdi. O zamana qədər bu ölkədə belə bir milli bayram keçirilməmişdi. Rzanın göstərişi ilə məmləkətin bütün böyük və kiçik şəhərlərində çoxsaylı bayramlar keçirildi və toydan sonra özü gəlin və bəylə birlikdə oldu, onları Ramserə apardı.

Bütün bunlardan əlavə, Rza Adolf Hitlerdən hədiyyə aldığı bir avtomobili də Fövziyəyə töhfə etdi. Üstəlik, bir neçə yaşayış məskəni də bu xanıma bağışlandı. Biz də Fövziyəyə hər cür hədiyyələr verdik. Buradaca qeyd etməliyəm ki, Fövziyə bu qiymətli və bahalı hədiyyələrə bir o qədər diqqət yetirmir, ümumiyyətlə, adama elə gəlirdi ki, o, Məhəmmədrza ilə izdivac məsələsinə bir zarafat kimi yanaşır, bunu İrana bir turist gəzintisi, səfəri kimi təəsvir edir.

Fövziyə son dərəcə gözəl və incə idi, amma güşənişliliyi sevirirdi. Xüsusilə də, anası və bacıları gəldəndən sonra daha adamayovuşmaz olmuşdu. O, çox utancaq idi, onunla söhbət edən vaxt sifəti xocalətdən qurarıdı. Mən bir müddətdən sonra belə nəticəyə gəldim ki, bu qız İranda özünü məhbus kimi hiss edir və getdikcə xüsusi şəraitin (təzə gəlinliyin) verdiyi sevinci, tərəvəti itirir.

Hətta Şahnazın dünyaya gəlişi də onun rəftarında dəyişiklik yaratmadı və yavaş-yavaş onu bəzirdi elədi. Fövziyənin Məhəmmədrza ilə izdivacı xatirinə Məclis xüsusi qanun qəbul etmiş və ona iranlı milliyəti vermişdi. Bu izdivac üçün xeyli zəhmət çəkdiyinə və Fövziyə vəliəhdin həyat yoldaşı kimi İranın gələcək kraliçası mövqeyini qazandığına görə onun talağı verilə bilməzdi. Xalq da onu sevirirdi. Hamısından betəri vəliəhdin həyat yoldaşının talağ məsələsinin geri qalmış bir ölkədə gündəmə gəlməsi idi. Bu, hakimi ailə barədə mənfii təbliğata səbəb olurdu.

Biz Fövziyəni inadından döndərmək üçün çox çalışdıq. Hətta Şəms və Əşrəf həftədə 3-4 dəfə onun dalınca gedib, bu Misir gözəlini Məhəmmədrza ilə müştərək həyatı davam etdirməyə və İranda qalmağa razı salmaq üçün son də-

Şəms və Əşrəf Fövziyənin şəxsi həyatına müdaxilə edib və onların bu müdaxilələri Fövziyənin ailəsinin dağılmasına səbəb olub. Yaxud da yazırdılar ki, Fövziyənin ərinin anası əzəzil olub. Guya mən müdaxilələrimlə Məhəmmədrza ilə Fövziyənin boşanmasına səbəb olmuşam.

O zaman İranda əksər gəlinlərin atası və anası ilə birləşərək yaşayırdı.

Rzanın hakimiyyəti illərində xalqın məişəti, həyatı, rifahı xeyli yaxşılaşsa da və Qacar dövrü ilə müqayisə olunmaz səviyyədə yüksəlsə də, hələ də qənaətbəxş deyildi. Bir neçə nəfərdən ibarət olan ailələrin əksəriyyəti bir otaqda yaşayırdı, cəmiyyət həyatı baxımından geri qalırdı, mədəniyyətə diqqət yetirilmirdi. Bəzi yazıçılar və qəzetlər iki qəzet artıq satılsın və ciblərinə pul gəlsin deyərək şah ailəsinin heysiyyəti ilə oynayırdı, çoxlu uydurmalar yayırdılar. Bunları yazanların gecələr qumarbazlıq edən, spirtli içkilər düşkünlü olan və necə deyirlər, əyyaş həyat keçirdiklərinə görə xərcləri də artıq olan Kərimpur Şirazi, Məhəmməd Məsud kimi iki-üç nəfər idi. Həmin böhranlı illərdə Məhəmmədrza gənc idi, onun öz komandası yox idi. Onun qarşısındakılar isə köhnə siyasətçilər idi, onlar xarici qüvvələrə işləyirdilər və öz ətrafları, dəstələri var idi. Bu qəzetçilərin bəzisi Məclis sədrindən tapşırıq alır, bəzilərində göstərişi xarici səfirliklər verirlər, bəziləri isə partiya mənsubları idi. Xülasə, onlar ciddi-cəhdlə çalışırdılar ki, şah ailəsinin nüfuzunu sarsıdın, Pəhləvi səltənətinin dayaqlarını zəiflətsinlər. Bunlar fikirləşirdilər ki, mən və qızların altı metrlik otaqda Fövziyə ilə birləşərək, hər gün yemək hazırlayarkən, paltar yuyarkən bir-birimizlə cəngi-cidayə çıxırıq.

Ardı 8-ci səhifədə

Qiymətini ölümündən sonra alan yazıçı

Fransız ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Stendal psixoloji realizm janrının banilərindən sayılır. O, roman və novellaları ilə məşhurdur. Stendalın əsərləri özündə ironiyanı, psixoloji və tarixi təsvirləri birləşdirir.

Əsl adı Mari Anri Beyl olan Stendal 1783-cü il yanvarın 23-də Qrenoblda vəkil ailəsində dünyaya gəlib. Anasını hələ yeddi yaşındaykən itirərək atasının və xalasının himayəsində yaşayıb. Ancaq heç vaxt onlarla ünsiyyəti alınmayıb. Balaca oğlana ancaq babasının diqqəti və isti münasibəti xoş təsir göstərmişdir. O, sonralar bu barədə öz avtobiografik əsərində də söz açıb.

Stendal atasının mühafizəkar təhsilini rədd edərək Jakoben hərəkatına üzv olur. Fransa İntibah Dövrünün azad və ateist ideallarını mənimsəyir. 1799-cu ildə politexnik məktəbindəki təhsilini yarımçıq qoyub orduya yazılır. 1800-cü illərdə Napoleonun İtaliya, Avstriya, Almaniya və Rusiyaya qarşı təşkil etdiyi hərbi yürüşlərdə iştirak edir.

Hər şeydən əvvəl Fransa Burjuva İnkilabının davamı olaraq gördüyü və dinamik bir dövr kimi xarakterizə etdiyi bu dövrün ona o

qədər böyük təsiri olur ki, uzun müddət bu təsirdən çıxıb bilmir. Bu barədə o, "Napoleonun həyatı" adlı əsərində ətraflı şəkildə bəhs edib.

Napoleonun məğlubiyətindən sonra sahib olduğu hər şeyi itirən Stendal Bərpa dövrünün əvvəllərində Fransanı tərk edərək, əsərlərində mədəniyyətini uca tutduğu İtaliyaya köçür. 1830-41-ci illərdə Vatikanın fransız səfiri vəzifəsini icra edir. O, ilk kitablarını da burada yazır.

Bədbəxt sonluğu olan bir sevgi hekayəsindən yola çıxaraq yazdığı "Sevgi barədə" adlı əsəri psixoloji dərinlik və insana köklü şəkildə təsir edən bir obyektivliyə çatmaq cəhdi daşıyır və bu xüsusiyyət bundan sonra yazacağı bütün kitabların əsasını təşkil edir. Stendalın yeni dövr sənətini yaratdığını iddia etdiyi və romantik sənət nümunəsi kimi təqdim etdiyi "Rasin və Şekspir" adlı əsərində də bu ovqat müşahidə olunur.

Yazıcının "Arman" və "Qırmızı və qara" adlı əsərləri isə inqilab sonrası kapitalist cəmiyyətinin ənənə və təzyiqlə insanların şəxsi ideallarını və arzularını reallaşdırma bilməmələrindən və özlərini alqatmaq bahasına olsa da, yüksəlmək ehtiraslarından bəhs edən həyatı bir romandır. Real romanları arasında yer alan "Parma monastırı" Stendalın sağlığında nəşr edilib. "Anri Bruların həyatı" adlı avtobiografik romanı və yarımçıq "Amiel" əsəri isə onun ölümündən sonra çap edilib.

"Qırmızı və qara" Stendalın yaradıcılığının zirvəsi hesab edilir. Romandakı hadisələr 1830-cu il Fransa inqilabından sonrakı dövrdə cərəyan edir. Yazıçı əsərində kəskin ictimai mövqə sərgiləyib. O, bu mövqeyini onu heç cür qəbul etməyən cəmiyyətə üsyan edən Julien Sorel adlı qəhrəmanın şəxsinə nümayiş etdirib.

Jülyen Sorel kilsə xadimi olmaq istəyən savadlı, şöhrətpərəst bir gəncdir. Cəmiyyətdə üstün mövqelərə nail olmağın yolu yalan və riyakarlıqdan keçdiyinə görə gənc din xadimi yeni oyun qaydalarını məmnuniyyətlə qəbul edir, bu yolda qanlı cinayət törətməkdən belə çəkinməyərək həyatını faciəli sonluqla başa vurur.

Eyni mövzunu "Parma monastırı"na da daşıyan Stendal cəmiyyətin qadağalarına sorğu-sualsız əməl edən italyan əsilli Fabrike de Danqonun sonda şəxsiyyətini itirdiyini təsvir edir.

Əsərlərini bəzək-düzəksiz bir dillə qələmə alan yazıcının təsvirləri ancaq bədii reallığa xidmət edir. Qarşıdurmalar isə qəhrəmanın psixoloji problemləri kimi ortaya çıxmaqla fərdlə toplum arasındakı əlaqəni reallığa bağlı şəkildə təsvir edir.

Romantizm dövründə yaşamış Stendalın realist əsərləri kifayət qədər qiymətləndirilməyib. Ümumiyyətlə, fransız ədəbiyyatının ən önəmli nümayəndələrindən olan Stendal sağ ikən layiqlik olduğu diqqəti görməyib, öldükdən sonra əsl qiymətini alan yazıçılardandır. Stendal kiçik bir kəsim üçün əsərlər yazdığını iddia etsə də, ölümündən sonra səsi uzaq nəsillərə qədər gedib çıxıb. Müasirləri onun son dərəcə romantik və real həyata yad əsərlərə imza atdığına düşünsə də, Balzak və Höte onun gələcəkdə önəmli bir yazıçı ola biləcəyini sezə bilməmişdilər.

Kəskin və sadə dillə qələmə aldığı romanlarında ağıllığın gücünü hissələrinin öhdəsinə buraxdığı hiss olunur. Yazıçıya görə, həyatın məqsədi xoşbəxtliyi tapa bilməkdir. Bu da sevgi və arzuların gerçəkləşdirməklə mümkündür.

XIX əsrin sonlarında kapitalist cəmiyyət arasında yaranan problemlər əməlli-başlı özünü göstərəndə Stendalın kapitalizm dəyərlərinə qarşı çıxan qəhrəmanları da geniş kütlələrin marağına səbəb olmağa başlayıb. Yazıcının əsərləri bir çox dillərə çevrilib, əsasında sayısız hebsabsız filmlər çəkilib.

Stendal 1842-ci ildə Parisdə dünyasını dəyişib.

Sevinc FƏDAİ

Əvvəli 7-ci səhifədə

Amma biz həftədə iki-üç dəfə Fövziyəni görürdük. Bu da Fövziyənin axşam yeməyinə mənim sarayına gəldiyi vaxta düşürdü. Əşrəf və Şəms də həftədə iki, yaxud üç dəfə onun sarayına gedib, Məhəmmədrza və Fövziyə ilə birgə məktub və sənədlərə baxırdılar.

Biz Fövziyəni sevirdik, o, Tehrandə qərib olduğu üçün ona xüsusi məhəbbətlə yanaşırdıq ki, ürəyi sıxılmasın. Hətta Misirin səfirini, onun xanımını və İranda olan digər misirliləri də saraya dəvət edirdik. Onlar Fövziyənin ətrafında dövrələnir və oğrun baxışlarla onu süzürdülər.

Əlbəttə, mən bu yetkin çağında, necə deyirlər, uzun illərin böyük təcürübəsindən sonra deməliyəm ki, xüsusi tərbiyə və özünəməxsus mədəni mühitdə böyümüş iki insanın ünsiyyət bağlanması çox çətinidir. İki ayrı-ayrı millətə, ayrı-ayrı mədəniyyətə məxsus olan iki insanın geyim, yemək, əyləncə, ünsiyyət və s. adətləri də bir-birindən tam fərqlənir. Bəzən onun bir yeməkdən xoşu gəlir, bu biri isə onu bəyənmir. Onun öz musiqisindən xoşu gəlir, bu isə həmin musiqiyə nifrət edir. Məsələn, Fövziyə Misir və ərəb oxucularının səhifəsinə dönə-dönə qulaq asdığına görə, Məhəmmədrza əsəbiləşirdi. Yaxşı olmasa da indi deməliyəm, Fövziyə bir qədər sadələşdi.

Qonaqlıqlarda Məhəmmədrzanın qonaqları ilə rəqs etməyə hazır olmurdu. Bilirsiniz ki, qonaqlıqlarda və bayram şənliklərində bir-birinin həyat yoldaşı ilə rəqs etmək qəriblərin adətidir.

Xülasə, bu məcburi bir izdivac idi. Rza Məhəmmədrzanı Misir şahzadəsi ilə nikaha girməyə, Misir padşahu Məlik Faruq da bacısını İran vəliəhdi ilə ailə qurmağa məcbur eləmişdi. Amma bu şəxslərin heç birinin razılığı olmamışdı, hər ikisi bu nikahdan narazı idi.

Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Nə isə... 1327-ci ildə (1948) Fövziyə İranı tərk etdi, Qahirəyə (Misirə) yollandı və bir daha İrana qayıtmadı. Mənim Rzanın cənazəsinin Tehrana gətirilməsi ilə bağlı Məlik Faruq haqqında pis bir xatirəm var. Mərhum ərim sürgündə vəfat edən zaman ingilislər onun tabutunu Tehrana gətirməyə icazə vermədilər. Buna görə də onun cənazəsini Misirə apardılar. Misirdə meyit mumiyalandı və Faruğun göstərişi ilə bu ölkənin sultanlarına məxsus adət-ənənə üzrə dəfn olundu.

İkinci Dünya müharibəsindən sonra Məhəmmədrza atasının cənazəsinin Tehrana gətirilməsi işinə başladı. Məlik Faruq yenə də Rzanın cənazəsinin yanında olan əşyaları İrana göndərməkdən imtina etdi və onları mənimsədi. O yerə qədər ki, yadımdadır, Tehrandən Rzanın dəfn mərasimi zamanı tabutun üzərinə qoyulmaq üçün təmiz qızıldan olan və cavahiratla bəzədilmiş bir qılncı göndərmişdik. Digər qiymətli əşyalar da var idi, amma təəssüflə bildirirəm ki, Faruq onları qayıtmadı. Həmin vaxt dedim ki, Fövziyənin talağı haqqındakı şəhadətnamə Qahirəyə göndərildəndən sonra onları qayıtaracaq. Lakin talağınamə göndərildəndə də Məlik Faruq nəcinslik etdi, nə cavahirlə bəzədilmiş qılncı, nə də digər qiymətli əşyaları qayıtaradı.

Sonradan Faruq hakimiyyətdən uzaqlaşdırıldı və Parisə getdi. O, burada hakimiyyəti dövründə topladığı pullarla əyyaşlığa qurşandı, sonda siflis xəstəliyinə tutularaq öldü.

Fövziyə də Məhəmmədrzadan sonra bir neçə dəfə ərə getdi, onun ikinci ərə misirli bir müğənni idi, həm də çox məşhur idi. Ondən da ayrıldı və bir fransalıya ərə gedib, Parisdə yaşadı. Güman edirəm ki, hələ də həmin fransalı ilə yaşayır.

Mənim əziz Şahnazım bəzən anasının görüşünə gedir, amma Məhəmmədrza sonralar heç vaxt onu soraqlamayıb, bizə də onun yanında Fövziyənin adını çəkməyə icazə vermədi. Fövziyə meydanının adını da dəyişib Şahnaz meydanı elədi. Mən şəxsən belə fikirləşirəm ki, Məhəmmədrzanın ərəblərdən xoşunun gəlməməsinin səbəblərindən biri də onun Fövziyə ilə bu məşum izdivacı olub.

Fövziyə ilə bağlı başqa məqamları da xatırlamaq üçün yaddaşımı çox qurdalayırıram, amma yaşın çoxluğu və aradan uzun illərin keçməsi işi xeyli mürəkkəbləşdirir. Yəqin ki, bu məsələ ilə bağlı Əşrəf və Şəmsin yadında daha çox şey qalmış olar. Ona görə də mən Məhəmmədrzanın digər izdivacına - Sürəyyə İsfəndiyari ilə nikahına toxunmaq istəyirəm.

Sürəyyə İsfəndiyari ilə nikah 1329-cu ilin bəhmən ayının 23-24-də (1951-ci il fevralın 12-13-ü) baş tutmuşdu. Həmin tarixi dəqiqələşdirmək istəyirsinizsə, onu Əşrəfdən soruşun, çünki bizim ailəmizin bütün hadisələrini o qeydə alıb.

Hər halda bu nikah 1329-cu ilin bəhmən ayının axırlarında (1951-ci il fevralın ortası), yəni Fövziyənin İrandan getməsinin ikinci ilinin tamamında baş tutmuşdu.

Sürəyyənin atası Xəlil İsfəndiyari Rzanın xidmətçilərindən və dövlətin məmurlarından idi. Uzun illər idi ki, Almaniyaadakı İran səfirliyində çalışırdı. Anası da Yeva adlı bir alman xanımı idi.

Sürəyyə cazibədarlıq və gözəllik baxımından atasına çəkmişdi. Qeyd etməliyəm ki, Sürəyyə fəvqəladə gözəl, ağıllı, firəng təbiiyyəti görmüş və necə deyirlər, hər cəhətdən kamil bir qız olsa da, Məhəmmədrza bunlara görə onunla evlənməmişdi. Bu izdivac

Məhəmmədrzanın son dərəcə hörmət bəslədiyi, onun qeyri-rəsmi müşavirlərindən olan Xan Əkbərin vasitəçiliyi ilə baş tutmuşdu.

Rza kazak dəstəsində xidmət etdiyi dövrdə Xan Əkbər onun yaxın dostlarından olmuşdu. Rzanın ölümündən sonra da o, bizim münasibətləri qorudu, xüsusilə də Məhəmmədrza ilə yaxınlaşıb, ona məsləhət və nəsihətləri ilə kömək etdi.

İkinci Dünya müharibəsindən sonrakı illərdə mərkəzi hakimiyyət bir qədər zəifləmişdi, Rzanın vaxtilə əzib məhv etdiyi insanlar yəni-dən məmləkətin künc-bucağında güc tətbiq edir, özlərini göstərirdi. Hər yerdə bir dəstə torpaq sahibi və iri feodal dövlətə meydan

oxuyur, hətta mərkəzi hakimiyyətlə cəngə girib, İran ordusuna qarşı rəsmi müharibə elan edirdi. Bəxtiyarilərin məntəqəsində fəalılıq artmış, mobil tüfəngçilər dövlətə yağdı kəsilməmişdi. Azərbaycanca və ölkənin digər ərazilərində vəziyyət gərgin idi. Xan Əkbər Məhəmmədrzaya Sürəyyə İsfəndiyari ilə evlənməyi tövsiyə etmişdi ki, bu yolla o, bəxtiyarilər tayfasını öz tərəfinə çəkib, digər düşmənlər tayfaların, o cümlədən azərbaycanlıların məhv edilməsi vəzifəsini onlara tapşırırsın. Bir sözlə, bu izdivac bir siyasi nikah idi.

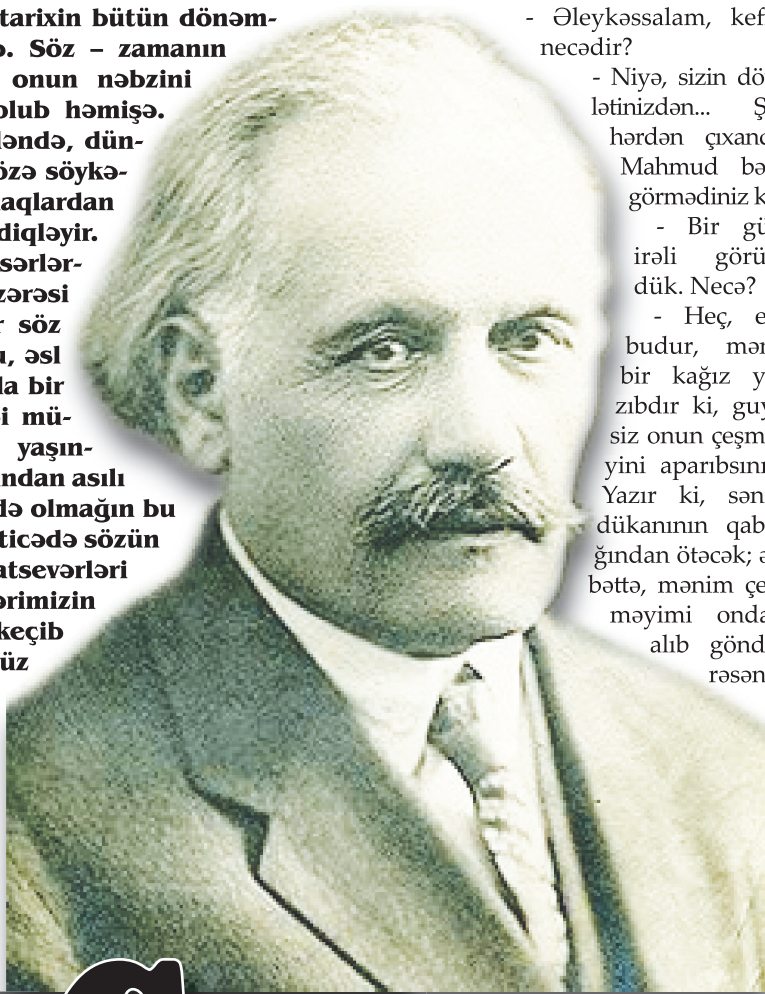
ardı gələn sayımızda

Farscadan tərcümə etdi: İbrahim QULİYEV

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapışan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə.

Gərmişin əli hər yerdən üzüləndə, dünyaya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir.

Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bəmuna da şahid olur. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belədə klassiklərimizin tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, böyük sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Azərbaycan ədəbiyyatının məşhur ədiblərindən Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin hekayəsi ilə missiyamızı davam etdiririk.

Şəhərimizdə məşhur advokat Mahmud bəy əhli-kef və əhli-damaq bir vücut idi. Əhalidən hər ürəyi darıxan istəyəndə ki, bir qədər kefi açılınsın, gedərdi Mahmud bəyin söhbətinə və həqiqət onun yanında əyləşənlər iki-üç saat dünyada qeydini yadından çıxarardı. Mahmud bəyin mənzilində lətifələr danışib gülməkdən sivay bir iş olmazdı.

Şəhərin cəmi zəriflərinin yığıncağı Mahmud bəyin mənzili idi. Bunu da qeyd etməliyəm ki, iş vaxtında hər bir kənar söhbəti atıb ciddi işlə məşğul olardı. Şəhərin ən qabil advokatlardan sayırdı.

Mahmud bəy kitaba və qəzetə aşiq bir adam idi. Çox gözəl bir kitabxanası var idi və Rusiyada çıxan qəzetlərin zübdələrinə həmişəlik abunəçi idi.

Hər vaxt gəlsə idin, masasının üstünü qəzetlərlə dolu görərdin. Dost-aşnalar çox vaxt onun yanına xüsusən qəzet oxumağa gedərdilər. Mahmud bəyin əziz dostlarından Mirzə Əhməd, bir gün əyləşib, gözündə Mahmud bəyin çəşməyi, bir-iki saat qəzet oxuyandan sonra durub xudaha-fiz edib gedir. Əhməd bəy gedəndən sonra Mahmud bəy çəşməyi masanın üstündə görməyib, güman edir ki, Əhməd bəy çəşməyi səhvən özü ilə aparıb. O saat nökrə, Əhməd bəyin dalınca çəşməyi gətirmək üçün qaçır. Lakin nökrə gedəndən sonra Mahmud bəy qəzetləri aralayıb çəşməyi qəzetlərin altından tapır. Nökrə gəlib Əhməd bəyin qapısını döyür, Əhməd bəy çıxır:

- Qapı döyən, kimsən?
- Mənəm, Abbasqulu. Mahmud bəyin nökrəsi.
- Nə var, Abbasqulu! Xeyirdirmi?
- Xeyir olmamış nə var. Bəyin çəşməyini götürmüşsünüz. Ağam deyirdi versin.
- Get ağana deyilən: qabaqca bir masasının üstünü axtarsın, sonra səni göndərsin. Çıx get. Məndə çəşmək-filan yoxdur.

- Oleykəssalam, kefin necədir?

- Niyə, sizin döv-lətinizdən... Şəhərdən çıxanda Mahmud bəyi görmədiyiniz ki?

- Bir gün irəli görüşdük. Necə?

- Heç, elə budur, mənə bir kağız yazıbdır ki, guya siz onun çəşməyini aparıb. Yazır ki, sənin dükəninin qabağında ötcək; əlbəttə, mənim çəşməyimi ondan alıb göndərəsən!

- Bəy, haraya gedəcəksən, get, sözüm yoxdur; daha mənim təqsirim nədir, üstümə qeyzlənirsən? Vermirsiniz, yazaram ki, vermədi.

- Yazgilən vermədi!

- Baş üstə!

Əhməd bəy nalbənd Paşadan ötib aşnasının dükəninə gəlir. Aşnası əvvəl bununla görüşdükdə Mahmud bəyin çəşməyini istəyir. Əhməd bəy çatır vağzala. Karvansaranın qabağında dayanan tək, karvansaraçı Qurbanov gəlib salam verib “xoş gəldin” deyəndən sonra Mahmud bəyin çəşməyini istəyir. Əhməd bəy bunu da başa salır ki, bu, Mahmud bəy tərəfindən yoldaşlıqda bir zarafatdır.

Bir neçə gün Əhməd bəyi dindirən olmur. Bir gecə yatdığı zaman, görür qapını bərk çırpırlar. Qapını açıb görürlər açıqkəndli Səməd yüzbaşdır.

- Səməd yüzbaşı, bu gecəyarısı xeyirdirmi?

- Əhməd bəy buraya düşüb?

- Bəli!

- Ona deyən ki, onda Mahmud bəyin çəşməyi var, versin. Sabah gərək buradan poçta salıb göndərim.

Əhməd bəy dəli kimi yerindən qalxır.

- A gədə, həpənd uşağı, mən çəşmək oğrusu idim?

ÇEŞMƏK

(hekayə)

Əhməd bəy ovqatı təlx olmuş cavab verir ki, qardaş, Mahmud bəy mənimlə zarafat edir. Yazgənən ki, çəşməyi masanın üstündə qoyub gəlmişəm.

Kosa Baxşalı inanar-inanmaz gedir. Faytonçu atlara bir az arpadan, sudan verib qoşub yola düşür. İki-üç saat yol getmiş, görür ki, bir atlı daldan sürətlə “dayan, dayan!” – qışqıra-qışqıra gəlir. Faytonçu dayanır, atlı yetişir.

- Faytonda Əhməd bəy deyilmədi?

- Bəli!

- Salaməleyküm. Bağışlayın, Əhməd bəy! Sizi yoldan elədim. Sizde Mahmud bəyin çəşməyi var. Yazıbdır ki, kor kimi qalmışam. Nə kitab oxuya bilirəm, nə də yazı yaza bilirəm. Əhməd bəy yəqin sizin evin yanından ötcək. Mənim çəşməyimi ondan alıb bir adam ilə göndərəsən. Əhməd bəy and içib bunu da inandırır ki, bu, zarafatdır. Onda çəşmək yoxdur.

İkinci mənzildə Əhməd bəy faytondan düşüb bir nəfər aşnasını görmək üçün bazara gedir. Nalbənd Paşa at ayağına mux çaldıqda bunu görüb əlini saxlayır:

- Bağışlayın, siz Əhməd bəy deyilmisiniz?

- Mənəm, necə?

- Mahmud bəy kağız yazıb, onun səndə çəşməyi var, zəhmət olmasa, ver, gedən adam var, göndərim.

Əhməd bəy qeyzdən daha özünü saxlamayıb deyir:

- Mahmud bəy də qələt eləyir, sən də. Rəhmətlik uşağı, qoy-mazsınız yolumuzla gedək cəhənnəmə?

Səməd yüzbaşı da hər adamdan söz saxlayan deyil. Cavabında deyir:

- Həpənd oğlu sən özünsən. Mahmud bəy kimi dağdan ağır kişi məgər yalan yazır; yainki mən uşağam ki, bu gecəyarısı iyirmi verst at sürürəm? Çox danışmaq lazım deyil. Dinməz-söyləməz çəşməyi bu saat ver.

Yoxsa almamış yaxandan əl götürməyəm. Bir qədər də köftgudan sonra, Səməd yüzbaşı çağırırlar evin içinə. Yorğan-döşək verirlər, yatır. Sübh Əhməd bəy deyir:

- Səməd yüzbaşı, mənə də çəşmək-filan yoxdur. Bəlkə səhvən götürüb evdə qoymuş olam. Oğluma yazaram tapıb aparıb versin. Beləliklə bir növ onu sakit edib yola salırlar.

Xülasə, Əhməd bəy Tiflisə gedir, çəşmək istəyirlər, Gəncəyə gedir, həmçinin, Bakıya, həmçinin. Axır labüdd qalıb baş götürüb Türkiyəyə qaçır. Burada iki il qalır. Daha Türkiyədə onu dindirən olmur. İki ildən sonra yenə qayıdır Qafqaza, şəhərə getməyib, Aclar kəndinə gedib Abbas bəyin evinə düşür.

Qış gecələrinin birində Əhməd bəy və Abbas bəy buxarı kənarında əyləşib turac kəbabı yedikləri halda, görürlər qapı açıldı. Bir nəfər başı, gözü sarıqlı girdi içəri. Bu adam başlığını başından çıxarıncı tanınmır. Sifəti aqlanda görürlər ki, bu, sövdəgər Məşədi Dadaşın qardaşı Ələkbərdir. Ələkbər hərçilə istəyir salam versin, soyuqdan dili tutulduğundan bacarmır. Ev sahibi qalxıb tez onun qolundan tutub, gətirib buxarının qırağında əyləşdirir. Bir azdan sonra Ələkbərin dili açılır. Ev sahibi soruşur:

- Ay Ələkbər, bu qiyamətdə nə düşübdür sənə bir belə yol at sürüb gəlmisən? Xeyirdirmi?

Ələkbər dili güclə söz tutaraq, ancaq bu cavabı verə bilir:

- Çe... çe... çe... çəşmək!

Bu keyfiyyət Əhməd bəyi bil-mərrə halətindən çıxardır. Qalxır, başlayır otaqda o baş-bu başa getməyə:

- Rəhmətlik oğlu! Zarafat bir gün olar, bir ay olar, bir il olar. Tiflisə qaçdım, olmadı, Türkiyəyə qaçdım, olmadı... Mən başımı götürüb dünyadan da ki, qaça bilmərəm.

- Ələkbər, qadan alım, Mahmud bəyi tanıyırsan. Budur iki ildən artıqdır, mənimlə bir çəşmək zarafatını başlayıb, sabah bu soyuğa baxmayaraq birbaşa gedərəm şəhərə, özü ilə görüşüb bu məsələni qurtararam. Ələkbər heç vədə inandı ki, Mahmud bəy kimi bir möhtərəm adam, bu qışın qiyamət günündə ona on-on beş verst yol at çapdırsın; nədir, mənim Əhməd bəylə zarafatım var. Yəqin etdi ki, həqiqət Əhməd bəy onun çəşməyini götürübdür və indi də ki, şəhərə gedir. Yəqin hesablaşar.

Şəhər Əhməd bəy çay içib şəhərə rəvan oldu. Mahmud bəy günorta nahar etdiyi zaman bir də gördü ki, Əhməd bəy qapıdan girdi. Onun qabağına gedib həmişəki kimi başladı çırtıq vurub, atılıb oynamağa, amma gördü ki, Əhməd bəy donmuş adam tək durub, bunun hərəkətinə cavab vermir. Birdən Əhməd bəyin gözündən yaş cari oldu və dedi:

- Ay canım, belə də zarafat olarmı? Bir-iki dəfə zarafat etdin, kifayətdir.

Bütün dünyanı mənim başıma dəng etmişəm. Mən bədbəxtdən nə istəyirsən? Səni and verirəm balalarının canına, atanın gorusuna, bir yerdə yediyimiz duz-çörəyə. Daha mənəndən əl çək. Qoy rahat gora baş aparım. Mahmud bəy söz verdi ki, bundan sonra onunla işi olmasın. Ancaq dedi:

- Sən buradan gedəndə dedin: nə bilirsən elə! Mən də bildiyimi elədim. Əlimin suyunu sənə göstərdim. Bundan sonra and olsun oğlunun canına, çəşmək sözünü dilimə də gətirmərəm. Gəl öpüşək, barışaq. Mahmud bəy və Əhməd bəy qucaqlaşdı öpüşdülər və əyləşib bir yerdə nahar etdilər. Əhməd bəy getdi.

Mahmud bəy, doğrudur, bu gündən ondan əl çəkdi, daha çəşmək sifarişini ona etmirdi. Amma bu əhvalat cəmi şəhərə yayılmışdı. Dükanlarda, bazarda, yığıncaqlarda ancaq Mahmud bəy ilə Əhməd bəyin çəşmək əhvalatından başqa bir söhbət yox idi. Əhməd bəy bundan da diltəng olub həmişəlik xanənişin olub altı-yeddi sənə evindən çıxmıdı. Şəhərdə belə danışdırlar ki, Əhməd bəy xəbtidimağ! olub. Doğrudur, bunu öz ailəsindən sivay görən yox idi, amma hamı bunu doğru bildirdi.

Axır günlər, Əhməd bəy evinin üstündə çəkilon salət, onun vəfat xəbərini şəhər əhlinə yetirdi. Camaat hər yerdən dəstə-dəstə onun təşvi-i-cənazəsi üçün cəm oldular. Əhməd bəyin nəşinin üstündə hamıdan çox ağlayan və “qardaş vay” – deyib başına döyən Mahmud bəy idi. Dostunun dəfni üçün hətta Mahmud bəy yüz manat da para verdi.

! xəbti-dimağ - başına hava gəlib

Ramiz
MƏMMƏDZADƏ

Yenə bənövşə fəsli gəlir

(Musa Yaqubun bir şeiri
haqqında qeydlər)

Görkəmli Azərbaycan şairi, istəklə dostumuz Musa Yaqubun "Aydın Yol" qəzetinin 9 yanvar 2015-ci il tarixli nömrəsində dərc edilmiş silsilə şeirlərini necə deyərək, birməfəşə oxudum və açığını deyim ki, heyran oldum. Zərif və kövrək duyğuların obrazlı ifadələrlə tərənnümü baharlı göylərin şirin havası kimi alıb uzaqlara apardı məni:

Ovcumun içində quş ürəyi tək
Necə də döyünür göyərçin əllər...
Şeirlərin hamısı poetik nümunələrdir, fikrin və ifadə gözəlliyinin vəhdət simfoniyasıdır, dağ, çəmən ətirli misralardır, qafiyələrdir.

Bununla belə, bu şeirlərin sırasında yalnız bir şeir haqqında fikrimi bir az əhatəli bildirmək qərarına gəldim. "Bir ilin bənövşə anı" şeirinin poetik fəlsəfəsi, qayəsi, müqtədir bir sənət adamının səmimi etirafı, narahat ovqatın əks-sədası... kimi məni düşündürdü...

İlk yazın bakirə gözəli, həsrət çəkməkdən "boyunu əyilmiş" bənövşəyə üz tutaraq, könül açaraq, onunla az qala pıçiltı ilə dərdləşərək yaza bilib bu şeiri Musa qardaşım:

*Könlümdən bir topa bənövşə düşdü
Titrədi, üşüdü, göynədi yeri,
Heç zaman ömrümə qayıtmayacaq
Bir daha bu yazın bənövşələri...*

Musa Yaqub bənövşənin xiffətini çəkir, 80 yaşının mübarək qədəmlərinin dağlar arxasından eşidilməkdə olan qürurlu səşindən duyğulanan, kövrələn şair cəmi bir il, bir yaz çağı bənövşə ilə görüşmə bilmədiyinin qüssəsini çəkir, danxır. Bəs onda bizlər neynəyək, ay Musa müəllim?

Axırıncı dəfə hansı ildə, hansı yamacda, dərədə bənövşə gördüyüm, əyilib salam verdiyim, ləçəklərinə sığal çəkib qoxusundan bihuş olduğum yaddaşımın uçub gedib...

Orda, Qarabağda gördüyüm bənövşələri ta yuxumda da görə bilmirəm...

Sən isə, əziz dost, kədərlənirsən... Sənin bənövşə görüşünə gətirdiyin tərtəmiz, apaydın yola kölgə salanlar olub, qarşını kəsənlər olub, yalanlar deyilib sənə:

*Gərək o məclisdə dayanmayaydım...
Birisi yaxamdan yapışdı qəfil...
Gərək o dəhlizdə dayanmayaydım-
O boş söhbətlərə, bəd qeybətlərə
Gərək ki, gələydim qulaq asmadan...
O yolu azmışın yolundan çıxıb
Sənə üz tutaydım yolu azmadan...*

Nə təmiz, nə tutarlı etiraf!
Olur, qardaşım, olur, bizlər hamımız səhv edə bilərik. Və belə səhvlərdən bəzən öyrənirik də, sonralar götür-qoy edib haqlı və ya haqsız olduğumuzun fərqi nə varır da...

Bir də ki, şairi, xüsusilə ağaclar, çəmən, qayayla, çaylaq daşları ilə, o uçan quşlarla, dərə dibindəki bu-laqlarla söhbətləşən, oturub-duran, dərdləşən, "Qovaq yarpağında küləkləşən" şairi aldatmağa nə var ki...

Sən Milli Məclisimizə deputat seçiləndə çox sevindim, şad oldum, desəm, yəqin ki, mənə inanarsan, elə bildim ki, mən də səninlə yanaşı o ali məkəndəyəm. Səni - məşhur Azərbaycan şairini "boş söhbətlərə", "bəd qeybətlərə" aldadıb okeanın o tayına dəvət edən "o yolu azmış" filan-kəslə (adını çəkib bu yazını korlamaq istəmədim - R.M.) nə işin, onunla fikir, əqidə, amal birliyin necə ola bilərdi ki?...

Siyasi oyunbazlıq hara, bütün həyatını milli poeziyamızın inkişafı tapıb yüksəlməsinə həsr etmiş, sözün əsl mənasında şair Musa Yaqub hara?...

Eyib etməz, qardaşım, sən ömründə cəmi bir "bənövşə ömrü itirmisən".

Mən nələti itirdiyimi desəm, başına hava gələr, Allaha and olsun!

Qarşıdan yaz gəlir, yenə çöllər, çəmənələr güllənəcək, yenə bənövşələr torpaqdan baş qaldırıb sən gələn tərəflərə boylanacaq, tərtəmiz, apaydın yollar keçib üzümüzə gələn baharın nazlı-qəmzəli bənövşələrinə qovuşa biləcəksən, İnşallah!

Kənan HACI

Azərbaycan Ali Məhkəməsinin cinayət işləri üzrə Məhkəmə Kollegiyası Axundov Molla Kamiyab Fətulla oğlunun ittiham edilməsi barədə işə 5 noyabr 1959-cu ildə yenidən baxmışdır. Axund Molla Kamiyab Fətulla oğlu haqqında Azərbaycan XDK üçlüyünün 1937-ci il 31 dekabr tarixli qərarı ləğv edilmiş və onun barəsindəki işin icrasına ittihamnamə sübut olunmadığı üçün xətm olunmuşdur.

Axund Molla Kamiyab Fətulla oğlu həmin işə əsasən, ölümündən sonra bəraət almışdır.

Azərbaycan Ali Məhkəməsi sədrinin müavini: S. M. İmanov, 2 dekabr, 1959-cu il.

Bir də oxuyuram bu bəraət kağızını... bir də... bir də... Məşum 37-ci il inkvizisiyası bir daha yaddaşın nifrət qatını oyadır. Bir dəstə canavar sürüsünün qanlı dişləriylə üyüdülmüş bütöv bir ziyalı nəslinin nəhəng boşluğunda min cür hoqqalar çıxaran, qondarma ideologiyalar yapan ütülənmiş "ideoloqlar" həmin nəslə mənsub olan adların dilə gətirilməsini belə yasaq etdi, onların yaddaşlarından, düşüncələrdən silinməsinə hökm etdi.

Axund Molla Kamiyab Fətulla oğlu da o məhv edilmiş nəslə mənsub din xadimlərindəndir. Əslən içərişəhərli olan Kamiyab 1870-ci ildə anadan olub. Hələ erkən yaşlarında atası onun təhsilinin qayğısına qalmış, 1890-cı ildə ruhani təhsil almaq üçün onu İrana göndərmişdi. Kamiyab əvvəlcə Qum, sonra isə Məşhəd şəhərlərində mükəmməl dini təhsil almış, islamın fəlsəfəsinə dərinliklə bələd olmuşdu.

Kamiyab İrana təhsil almağa getmişdi. Amma bilmirdi ki, orada onu gözəl bir qismət gözləyir. Nə idi bu qismət?..

Xoş bir təsadüf Kamiyabı Təbrizdə Şimali Azərbaycanın məşhur xalq xanəndəsi, qarabağlı Keçəçi oğlu Məhəmmədlə rastlaşdırır. Kamiyabın yaşının az olmasına baxmayaraq eloğlular bir-birlərinə tez isnişirlər. Kamiyab həтта vətəndən uzaqda özünə məhrəm bir insan tapdığına üreyində sevinirdi. Bir gün Keçəçi oğlu Məhəmməd təbrizli dostunun ziyafətinə gedərkən Kamiyabı da özü ilə aparır. Və bu məclisdə... Kamiyabın gözü

ev sahibinin qızı Zəhraya düşür. Ləziz Təbriz yeməklərinə gözünün ucuyula da baxmır. O, Zəhraya bir könlüdən min könlü vurulur. Dərdini Keçəçi oğluna deyir, o da dost kimi toy edib qızı Kamiyaba alır.

Kamiyab İrandan vətənə artıq püxtələmiş sakral düşüncəsilə birgə öz könlü həmdəmini də gətirir.

Söyləyirlər ki, Kamiyab azan verərkən, mərsiyə oxuyarkən onun qüvvətli, sağlam səsi Bakının bir neçə qırağında kəndinə yayılmış. Onun yanıqlı səsi qəm, kədər selabına dönüb dinləyənlərin ürəyinə axarmış. "Zəminxarə", "Humayun" üstündə oxuduğu qəsidlər dünyanın faniliyindən, gərdisi dövrünün vəfasızlığından bəhs edir, dinləyicini sarsıdırır.

Mirzə Kamiyab günün birinci yarısında İçərişəhərin Məhəmmədyar məscidində, ikinci yarısında "Gileylər" məscidində rövzə edərmiş. Tez-tez Təzə Pir məscidində, Göy məscidə (Hacı Əjdər məscidi) dəvət olunarmış. Hələ bəxtiyar günlər idi, qara yellər əsməmişdi, azad düşüncə sahiblərinə sədəmə toxunmamışdı...

Sidqi Ruhullanın güllələnən qardaşı

Qara yel 1929-cu ildə əsdi. Bu yel məscidləri, mədrəsələri burulğan kimi içində batırdı. Səhsiz-hesabsız din xadimləri bu burulğanda boğuldu. Əlli yaşlı Axund Kamiyab din xadimi kimi həbs edilib Sibirə sürgün olundu.

1934-cü ildə Sibirədən Bakıya qayıdan Axundu şəhərə buraxmırlar. Onu həbs edən zaman İçərişəhərdəki mülkünü və Buzovnadakı bağını əlindən almışdılar. (Onun 1937-ci ildə müsadirə edilən mülkü indi Uşaq bağçası kimi fəaliyyət göstərir.) Şəhərdə qalmağa yeri də yox idi. Onu Qubaya sürgün edirlər. Kamiyab Qubanın Nüvədi kəndində kolxoz bağında bağban işləməyə başlayır. Ömrünün iki ilini də doğma mühitdən kənarında keçirir.

Kamiyabı bu dəfə həmişəlik məhv etmək üçün 1936-cı ildə onun Bakıya gəlişinə imkan yaradırlar. Zavallı Axund şəhərin keçmiş Dağlıq küçəsində kasıb mənzil kirayələyir və... Heç o mənzildə könül rahatlığıyla yaşamağa belə macal tapmır.

Müdhis 37-ci il özünü yetirir. Düşünən beyinlərin sür-sümüyü ilə qızdırılmış sobanın dudkeşindən ucalan fəryad tüstüsü ölkədə harın küləklər kimi qırman-cını sağa-sola çırpan hökm sahiblərinin iştahasını günbəgün artırır... "Troyka"nın tiyəsindən qan daman dəhşəti şaq-şaq şaqıldayır.

"Troyka"nın günahsız qurbanlarından biri də Axund Mirzə Kamiyab idi. Onu bir gecədə həbs edirlər. Cəmi on dəqiqəlik məhkəmə öz qəti və dəyişilməz hökmünü verir: Güllələnin!

Ertəsi gün o, qətlə yetirilir. Axund Mirzə Kamiyab Azərbaycan səhnəsinin fədalərindən olan Xalq artisti Sidqi Ruhullanın böyük qardaşı idi...

Deyilənlərə görə, Kamiyab incə qəlbə malik həssas adam imiş. Bəlkə də elə muğam dünyasına məhrəmliyi o incə qəlbə mənəvi ehtiyaclarını ödəməkdən ötrü imiş. Hələ İranda olarkən Keçəçi oğlundan, sonra isə İranın məşhur xalq xanəndəsi Əbülhəsən xan İqbal Azərdən muğamın sirlərini öyrənir. Sonralar Bakıda yaşadığı illərdə həm sənətkarlar, həm ruhanilər arasında, el içində onu Mirzə Kamiyab deyər çağırır, hörmətini uca tutmuşlar.

Mirzə Kamiyabın İçərişəhərin Saray döngəsindəki 20 nömrəli ikimərtəbəli mülkündə dövrün məşhur xanəndələri Cabbar Qarayağdıoğlunu, Seyid Şuşinskiyi və başqalarını tez-tez görmək olardı. Muğamın atışlənəz gedişlərinə bələd olan Mirzə Kamiyab öz məsləhətlərini, bilgilərini bu cavan xanəndələrdən heç vədə əsirgəməzmiş.

O, həm də peşəkar din xadimi idi. Məşhur din xadimi Şeyx Qəni ilə məhrəməyə münasibətləri olub. Onu da qeyd etməyi vacib sayırıq ki, Axund Mirzə Kamiyab islamı elmi-nəzəri cəhətdən mənimsəmiş, bu dinin elmi əsaslarını tədqiq etmiş, savadsız, fırıldaqçı mollalardan həmişə şikayətlənmişdi. Əhsiz-ayaqsızlara, kasıb-füqəraya əl tutar, ianələr edərmiş. Xasiyyətə mülayim, ucaboy, enlikürək adam imiş, əyninə arxalığ çıxma geyər, başına araxçın qoyarmış. Onun həyat yolunu araşdırarkən bir maraqlı faktla da qarşılaşdıq: sən demə, Axund Mirzə Kamiyab el içində məhəbir xalq təbibisi kimi də tanınmış. Yüzlərlə xəstə onun əlindən şafa tapıb. O, insan bədəninə yoluxmuş müxtəlif mərzələri çöl çiçəkləri ilə, təbii bitkilərlə zərərsizləşdirər, xəstəni sağaldarmış. Bu da onun zəngin biliyindən irəlilə gəlirdi.

Humanizm ruhunu anlamaq və hiss etməkdə ilk mərhələ, insan varlığının ən maddi izahı olan sənət əsərlərinin mənimsənilməsidir. Sənət bölmələri içində ədəbiyyat, bu izahın düşüncə elementinin ən zəngin olanıdır. Buna görə də bir xalqın, digər xalqların ədəbiyyatlarını öz dilində, daha doğrusu, öz düşüncəsində yeniləməsi, zəka və dərrakə gücünü o əsərlər nisbətində artırması, canlandırması və yenidən yaratması deməkdir. Elə biz tərcümə fəaliyyətini bu baxımdan önəmli və mədəniyyətimiz üçün təsirli sayırıq. Zəkamızın hər üzünü bu cür əsərlərə çevirə bilmiş xalqlarda düşüncənin ən silinməz vasitəsi olan yazı və onun arxitekturası olan ədəbiyyatın, bütün kütlənin ruhuna qədər işləyən və həpan bir təsiri var. Bu təsirin fərd və cəmiyyət üzərində eyni olması, zamanda və məkanda bütün sərhədləri aşmış keçəcək bir yaygınlığı göstərir. Hansı xalqın kitabları bu yöndə zəngindir, o xalq, mədəniyyət dünyasında daha yüksək düşüncə səviyyəsindədir. Bu baxımdan tərcümə fəaliyyətini sistemli və diqqətli bir şəkildə idarə etmək, onun genişlənməsinə, irəliləməsinə xidmət etməkdir.

Elmi-ədəbi aləmdə tərcümə termini, əsasən, hansısa bir dildə danışılan və ya o dildə yazılmış əsərlərin başqa dilə çevrilməsini izah etmək üçün işlədilir. Azərbaycanca bunu bir tərcümə (və ya, bəzən, onunla eyni hesab olunan çevirmə) sözü ilə ifadə edirlər, sadəcə iki növ tərcüməni fərqləndirmək üçün yazılı tərcümə və şifahi tərcümə ifadələrini də işlədirlər. Geniş yayılmasa da, şifahi tərcümə edənə dilçanc, şifahi tərcümə işinə isə dilçancılıq da deyirlər. Ruscada "перевод" sözü oxşar mənada və formalarda tətbiq edilir, yazılı və şifahi tərcümə uyğun olaraq "устный перевод" və "письменный перевод" ifadələri ilə verilir. Tərcümələr verbal olmaya da bilər, tərcümənin, yəni keçidin ən azı bir ucunda dil deyil, başqa ünsür ola bilər. Məsələn, kitab oxumaq hərflərdən təşkil olunmuş yazılı mətnin göz vasitəsi ilə oxunub anlaşılması deməkdir; burada göz tərcüməçi rolunu oynayır, yazılı mətni təhlil üçün düşüncə sistemimizə, beynimizə ötürür, tərcümə edir. Əgər oxuduğumuz mətni səsləndiririksə, növbə gözdən dilə keçir, yəni mətn dil vasitəsilə səsə çevrilir. İnkişaf etmiş ədəbiyyata malik olan xalqların ən çox öyündüyü və fəxr etdiyi milli sərəvərlərdən biri onun dilidir.

Xalqın kimliyini, düşüncə biçimini, həyat tərzini nümayiş etdirən abidələrin başında onun öz dili və bu dildə yaratdığı yazılı və şifahi ədəbi əsərləri durur. Ərəb, ibrani və sanskrit dillərinin müqəddəs kitabların yazıldığı və ya Allah tərəfindən göndərilmiş dil olaraq üstün mövqedə olduğunu iddia edənlər az olmayıb (Yusif surəsi 12:2). Ərəb dili İslamda ilahiyətin dili idi. Ərəb dilinin uzun müddət həm də elmi dil olması onun böyük nüfuzunu bir daha hişf edir, başqa dilin rəqabətə girməsinə - xüsusilə ilahiyətdə - imkan vermirdi.

Orta əsrlərdə Quranı ancaq şərh və ya təfsir etmək məsləhət görülürdü; o zamanlar bəzi türk ləhcələrində tərcümə-təfsirlər əmələ gəlsə də, onlar geniş yayılmamışdı. Müsəlman ölkələrində Quranın izahlı tərcümələrinin böyük əksəriyyəti müasir dövrə təsadüf edir.

Azərbaycanda bu iş 20-ci əsrin əvvəllərində başlandı, Sovetlərin dağılması ərafəsində isə bugünkü tələblərə cavab verən tərcümələr, o cümlədən, Z.Bünyadov və V.Məmmədəliyevin tərcüməsi meydana çıxdı. Maraqlıdır ki, Quranın latınca ilk tərcüməsi 1142-43-cü illərdə başa çatdırılmış və sonralar 1543-cü ildə bir sıra teoloqların, o cümlədən Martin Luther'in (luser) şərhləri ilə Bazeldə çap edilmişdi. 1986-cı ilə olan məlumata görə Quran təqribən 70 dilə tərcümə edilmiş, ümumilikdə

2668 dəfə çap olunub. Mütəxəssislərin rəyinə görə, Quranın islam öncəsi ərəb poeziyasına məxsus gözəlliyi və təsvirgəlməz incə çalarları onun başqa dillərə çevrilməsi məsələsinə tək dini-fəlsəfi mətnin tərcüməsi kimi deyil, bəlkə də, birinci növbədə poetik tərcümə problemi kimi baxmağa məcbur edirik. Müsəlmanlar arasında dini və adət-ənənələrlə bağlı mərasimlərdə Quranın ancaq ərəbcə oxun-

Tərcümə və ədəbiyyatın vəhdəti

masını barədə ümumi bir razılığın olması da uzun müddət Quranın tərcümə məsələsinə lüzumsuz hala gətirmişdi. Bu razılıq cəmiyyətdə geniş müzakirə nəticəsində əldə olunmuş razılıq deyildi (belə geniş müzakirələrin aparılması təbii və ağlabatan deyildi). Bu, yalnız ilahiyətçilər və din xadimləri arasında qəbul olunmuş və cəmiyyətin də etiraz etmədiyi və ya biganə qaldığı bir razılıq olmuşdu.

Bu gün də bizim ciddi tərcüməçi komandasına ehtiyacımız olduğunu etiraf etməliyik və sadəcə olaraq tərcüməçi deyil, eyni zamanda ədəbiyyatçı bilən, sözlə oynamağı bacaran savadlı, mütaliəli mütəxəssislərə ehtiyacımız var.

Niyə onlar biz olmayacaq? - deyirəm və son olaraq fikrimi ümumiləşdirərək belə söyləmək istəyirəm: tərcümə istedad, zəhmət tələb edən bir iş olmasına baxmayaraq, xalqlar, millətlər arasında körpü və zifəsinə daşıyır. Amma bu körpünün sütunlarını qorumaq, yeri gələndə təmir etmək, onu yeniləmək işi isə tərcüməçi və ədəbiyyatçılarla yanaşı, biz tələbələr - elmi yaradıcılıq kimi böyük, çoxmərtəbəli binanın hələ ilk mərtəbəsinə qədər qoyan gənclərin də üzərinə böyük məsuliyyət qoyur.

Gülşən BABAYEVA

Film adlarının tərcümə problemi

Hal-hazırda Azərbaycan telekanalları əcnəbi filmləri yalnız öz doğma dilimizdə yayımlayır. Bu da Azərbaycanda "film tərcüməsi" anlayışının yaranmasına səbəb olub. Əksər Hollivud filmləri ingilis dilində olmalarına baxmayaraq, rus dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə olunur. Bu isə orijinalın təhrif olunmasına gətirib çıxarır. Filmin adı həmin film haqqında təsəvvür yaradır. Onda olan məlumatların başa düşülməsində böyük rol oynayır. Buna görə də filmlərin adını tərcümə edərkən tərcüməçi çox diqqətli olmalıdır. Onu orijinaldakı kimi məzmunlu və qulağayətli tərcümə etməlidir.

Film - hansısa mədəniyyəti əks etdirən eksponatdır. Filmlərin müxtəlif janrları olur. Məsələn, komediya, qorxulu filmlər, melodrama, macəra, fantastika və s. Kino-film tərcüməsi həm yazılı tərcümənin, həm də şifahi tərcümənin əlamətlərini özündə daşıyır. Film pirat olduqda, personajların səslərini tərcümə etməli olursan. Adı halda filmin ssenarisini - subtitrləri tərcümə edirsən. Bununla yanaşı filmdəki bütün dialoqlar məişət üslubunda olmalıdır. Bədii əsərin adı tərcümədə dominant rol oynayır.

Bəzən hər hansı bir bədii əsərin adı tərcümədə dəyişdirilir. Məsələn, M.Şoloxovun "Тихий Дон" əsəri ingilis dilinə "The Don Flows Home to the Sea" (sözbəz tərcümədə "Don dənizə tökülür") kimi tərcümə olunub. Amerika filmlərinin tərcüməsi zamanı qarşıya çıxan başlıca problem nidaların, söyüşlərin, slenqlərin tərcüməsidir. Məsələn, ingilis dilindəki təəcüb ifadə edən "wow!" ni-dası rus dilinə «ух ты!» kimi tərcümə edilir. Azərbaycan dilində isə buna ekvivalent olaraq, "buna bax!", "buna bir bax!" ifadələrdən istifadə edirlər. Azərbaycan tərcüməçisi Hollivud filmərinin tərcümə edərkən, iki seçim arasında qalır: ya orijinaldakı, ingilis dilindəki kimi sözbəz tərcümə edərək, mənanın təhrif olunmasına, ya da rus dilindəki kimi tərcümə edərək, orijinalın formasının təhrif olunmasına yol verməli olur. Aşağıdakı filmlərin tərcüməsində bu fərqi açıq-aydın görmək olar: Usual Suspects - Подозрительные лица, Şübhəli şəxslər; Обыкновенные подозреваемые, Adı şübhəlidir. Pirates of the Caribbean: The Curse of the Black Pearl - Пираты Карибского моря, Карибские пираты, Karib dənizinin quldurları: Karib piratları; Проклятие черной жемчужины, Пираты Карибов, Karib dənizinin piratları: Qara mirvarinin lənətləri.

My Big Fat Greek Wedding - Моя большая греческая свадьба, Mənim böyük Yunan toyum; Толстая греческая свадьба, Böyük Yunan toyu. Bəzən filmlərin ingilis dilindəki adı rus dilindəkindən tamamilə fərqlənir. Məsələn, Shallow Hal (sözbəz tərcümədə: Dayaz Hol) rus dilinə "Любовь зла" kimi, In the Cut filmi (sətri: kəsikdə) rus dilinə "Темная сторона страсти" kimi, Orange Country filmi (sətri: Narıncı ölkə və ya Portaqal qraflığı) "Страна дураков" kimi tərcümə edilir. "Big momma's house" filmi rus dilinə "Дом большой мамы" kimi tərcümə edilmişdi. Azərbaycan dilində "Böyük ana" anlayışı olmadığına görə onu "Nənənin evi" kimi tərcümə ediblər. Lakin bu zaman "nənə" sözü adı nənə assosiasiyası yaradır. "Big momma" isə adı nənədən fərqlənir.

Belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, kinofilmləri tərcümə edərkən onların adlarına diqqətlə yanaşmaq lazımdır. Çünki bəzi tamaşaçılar filmin adı ona maraqlı gəlmirsə, heç ona baxmaq belə istəmir. Buna görə də, tərcüməçi həm orijinalın məzmun və formasını, həm də tamaşaçının nəzərə almalıdır.

Günay İSMAYILOVA

Yanvar ayının 21-i Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun 65 yaş tamam olur. Bu münasibətlə 64 yaşını yola salan şairlə görüşüb söhbətləşmək qərarına gəldik.

– Zəlimxan müəllim, adam yaşa dolduqca bu sualı çox eşidir. Bəlkə də artıq bu sualı eşitməkdən bezmişiniz. Ancaq oxucular intizardadır. Bilmək istəyirlər ki, Zəlimxan Yaqubun səhhəti hazırda necədir?

– Məni qoca kimi hallandırmaq istəyirsənsə, səhv edirsən. Mənim ruhum həddən artıq gəncdir. Həmişə də gənclərlə dostluq edirəm. Ancaq, mənim səhhətimdə problemlər var. Müalicəmi həm Almaniyada, həm də Azərbaycanda alıram. Həm alman həkimlərinə, həm də öz həkimlərimizdən çox raziyəm. Mənə çox yaxşı baxırlar. Almaniyada bir professor var, mənə o nəzarət edir. Orada bir həftə müalicə aldıqdan sonra qayıdıram bura. Üç aydan bir müalicəmi təzələmək üçün Almaniyaya qayıdıram. Ümumilikdə, yaxşıyam. Hazırda şikayət üçün heç bir əsas yoxdur.

– Bildiyimə görə, Almaniyada sizi əməliyyat etməkdən imtina ediblər.

– Alman həkimləri böyrəyimin dəyişdirilməsinə icazə vermirlər. Bütün bədənimə yoxlayıblar. Səhhətimdə problemlər var. Həmin problemlər imkan vermir ki, mənə yeni böyrək köçürsünlər. Ömrümün sonuna qədər dializlə yaşamalıyam.

– Ağırlar, tez-tez Almaniyaya gedib-gəlməyiniz, yolun yorğunluğunu yaradıcılığınıza necə təsir göstərir?

– Bu günlərdə Almaniyada yazdığım şeirlərdən ibarət bir kitabım çıxacaq. Mən Almaniyanın özümü üçün yaradıcılıq laboratoriyası kimi “düzəltmişəm”. Orada xeyli şeirlər yazmışam. Kitab çapdan çıxanda görəcəksiniz ki, nə qədər gözəl şeirlər var. Yol uzaqdır, adamı yorur. Gedib çıxmaq üçün iki dəfə təyyarə dəyişirsən. Amma buna baxmayaraq, Almaniyaya çox gözəl yerdir. Ekologiyası, havası, suyu təmizdir. Həkimlər deyir ki, imkanın olduqca çoxlu gəz. Ona görə də, tez-tez gəzirəm. Çox xoşuma gəlir.

– Bəs Almaniyada yazdığınız şeirlər necə, üslubuna, mövzusuna görə digərlərindən fərqlənirmi?

– Bəli, fərqlənir. Övvəllər yazdığım şeirlərin əksəriyyəti sevgidən, məhəbbətdən, gözəldən, gözəllikdən, təbiətdən idi. Amma Almaniyada yazılan şeirlərin çoxu qürbət mövzusunda. Qürbət adamı dəhşətə gətirir. Almaniyaya nə qədər gözəl olsa da, qürbətini özünü gor görürsün. Vətəndən uzaq qalmağın çox pis şeydir. Allah heç kəsə göstərməsin.

*Ey qərib məmləkət, ey qürbət ölkə
Dəmə yollarımı azıb gəlmişəm.
Alınma nə yazıb Allahım bilər,
Mən öz dəstəməni yazıb gəlmişəm.*

*Aranım, yaylağım, dağım ordadı
Mən burda xəstəyəm, sağım ordadı.
Ən odlu, ən isti canım ordadı
Damlayam, qayıdan sızıb gəlmişəm.*

*Ağlada-ağlada güldürmə məni,
Özün bil, özgəyə bildirmə məni,
Qürbət ellərdə öldürmə məni
Vətəndə qəbrimi qazıb gəlmişəm.*

*Əmimsənmi, dayımsənmi,
İlahidən enib gələn
Ən müqəddəs payımsənmi,
Muğamı!
Heç kəs soruşmasın ki,
Haralıyam,
Hardanam.
Mən də Odərlərdənam,
Mən də Sof Ağıldənam.
İkimiz bir adamıq,
Gələcəyə, sabaha.
İnsanlara niyyətdə.
Vuruşub alləşirik
Mən ölüm ayağında,
Sənsə əbədiyyətdə!*

– Mən hər yerdə yazıram. Dağda-daşda, aranda, qarda-boranda da yazıram. Hətta səh-küydə də. Öz əlamimə qapıldım, qurtardı-getdi. Ürəyimdən nə keçir, onu da yazacam.

– Yaradıcılığınızın böyük hissəsi doğulub boya-başə çatdığınız Kəpənəkçi kəndi ilə bağlıdır. Bəs, indi necə səhhətiniz imkan verir mi ki, doğma diyarə gedəsiniz?

– Kəpənəkçi kəndindən uzaq qala bilmirəm. İmkan düşdükcə gedirəm. Beş-altı gün bundan qabaq ordaydım. Almaniyadan qayıdıandan sonra yenə gedəcəyəm. Kəpənəkçi mənim ilham mənbəyimdər, varlığımıdır, ata yurdumdur, beşiyimdir, bələyimdər. Orada mənim ilk şeirim yazdığım ağac var. Bu dəqiqə də durur. Hər dəfə gedəndə oranı ziyarət edirəm. Mən kitabları necə oxumuşamsa, təbiəti də eləcə oxumuşam. Yolu, izi, ciğiri, yeri, göyü, ulduzu, ayı, çayı, bulağı, mamırı, qayanı oxumuşam. Mənə nə verib-sə, məhz o torpaqlar verib. Hələ də o ehtiyatla gedirik.

*Müqəddəs arzumdə sevmək, sevilmək,
Demirəm ya dəniz, ya da dağ olum.
Nemətdi duruluq, saflıq, təmizlik,
Basımdı, sanımtək bir bulaq olum!*

– Övvəlcə o dağlarda bulaq oldum, sonra çay oldum, gəldim Xəzərə qovuşdum. Dünyaam genişləndikcə, içim genişləndi, dünyagörüşüm genişləndi. Dünya səyahətinə çıxdım, ölkələr gəzdirdim. Çoxlu mütlaliyə etdim. Bu günə qədər mütlaliyəsiz bir günüm olmayıb. Tələbəlik illərində Hüqonu, Dos-toyevskini, Tolstoyu, Taqoru, Qoqolu oxudum. İndi yaxşıdır, tərcümələri orijinaldan edirlər. Bizim vaxtımda isə tərcümələr əsasən rus dilindən olurdu. Bu da istər-istəməz əsərin keyfiyyətinə təsir edirdi. Sovet dövründə tərcümə ilə ən çox məşğul olan şairlərimiz Tofiq Bayram idi, Xəlil Rza Ulutürk idi, Əhməd Cəmil “Faust”u tərcümə etmişdi, Səməd Vurğun Puşkinin “Yevgeni Onegin”ini çevirmişdi. Müəlliflə tərcümə edən arasında bir istə-

*Bəzən yaxın gəlib əl uzadırsan,
Qorxuram əlini ovcuma alım.
Qorxuram yorulub dərdəndə-əzabdan
Əllərim boşalsın, mən əlsiz qalım.*

*Elə bil tutmuşam sınıq körpüdən
Üstümdə sel gəlir hey qucaq-qucaq.
Qorxuram gözüni ağlar görürəm mən
Güllən gözündən də qorxuram ancaq.
Qorxuram təkləyib boğar qam səni
Arabir özünü çəksən xəlvətə.
Qorxuram özgəylə görürəm səni,
Dönər sübhələrim bir haqiqətə.*

*Qorxuram görməzsən qəlbimdəkini,
Qorxuram görməyə bir şey qalmam.
Qorxuram əlimdən alalar səni.
Qorxuram ömürlük heç kəs almasın.*

*Qorxuram aləmə səs düşsə birdən,
Qorxuram aləmə döndərim közü.
Sənin taleyindən çox qorxuram mən,
Elə özümün də qorxuram düzü.*

Tofiq Bayram bu şeiri elə tərcümə edib ki, elə bil Rəsul Həmzətov Azərbaycan dilində yazıb. O, Tvardovski ilə Rəsul Həmzətovu yaxşı biliridi və həmişə onlardan tərcümə edirdi. İndi də tərcümələrə böyük eht-

tiyəc var. Mən hərdən deyirəm ki, kaş alman dilini bilib Höteni oxuyardım, kaş ingilis dilini bilib Şekspiri oxuyardım. Markesi ispan dilində oxuyardım. Təsəfüf ki, ömür gedir, göz zəifləyir, bu yaşdan sonra əlavə dil öyrənməyim mümkün deyil.

– Bəs əcnəbilərdən ürəyinizə daha yaxın hiss etdiyiniz müəlliflər kimlərdir? Olubmu ki demisiniz, kaş bu müəllifi Azərbaycan dilinə tərcümə edəydiniz?

– Mən rus dilini yaxşı bilsəydim məmnuniyyətlə Puşkini tərcümə edərdim. Bütün ömrümü ona həsr edərdim. Çünki Puşkin olduqca millidir. O, rus xalqının danışın dilidir. Kamyu, Markes, Kafka çox maraqlıdır. Bu imzaları oxuduqca, bir də oxumaq istəyirsən.

– Yeni ilə qədəm qoymuşuq. Həm də, bu yaxın günlərdə sizin 65 yaşınızı tamam olacaq. 65 yaşınızdan və 2015-ci ildən gözləntiləriniz?

– Yazmağa mövzunu həyat verir adama. Onu da mənə həyat verdi. Gördüm bir qoca kişi oturub nazirliyin qapısının ağzında. Soruşdum, içəri keçmək istədiyini dedi. Dedim, gözləmə, onsuz da səni buraxmayacaqlar içəri.

“Rus dilini yaxşı bilsəydim məmnuniyyətlə Puşkini tərcümə edərdim”

“Aydın yol” un suallarını xalq şairi Zəlimxan Yaqub cavablandırır

– Şeyrin qəlbə düşdüyi ilk məqam olur. Bu məqam hər şairdə ayrı cür özünü büruzə verir. Bəs, sizdə yazmaq prosesi necə baş verir?

– Mən altıncı sinifdə olanda ilk şeirim yazmışam. Yeddinci sinifdə oxuyanda Borçalıda ilk dəfə mətbuatda çap olunmuşam. Bundan sonra yaradıcılıq axıb gəlib. Bəzən qoşma kimi, bayatı kimi, gəraylı kimi, tənqis kimi gəlib. Sonra yavaş-yavaş bu dünyanı görüb, ictimailəşib, sonra güldən, çiçəkdən, dağdan, çaydan yazan Zəlimxan gəldi Azərbaycandan dərdindən – Qarabağdan yazdı. Bu dərd məni yandırdı-yaxdı. Birazdan Şuşada buzlar əriyəcək, bulaqlar axıb-töküləcəkdir. Biz burada yana-yana qalırıq, orada düşmənlər kif çəkəcəkdir. Bunların hamısı dərdidir.

Mənim yazı üslubum belədir ki, heç vaxt yazıma düzəliş verməmirəm. Heç vaxt redaktə etmirəm. Nə cür gəliyə, o cür də köçürürəm. Sonra da olduğu kimi mətbuata verirəm. Yəni mən redaktəni içimdə edirəm, içəridən hazır gəlir. Sonradan vərəqin üstündə cizmə-qara etmiyəm.

– Burada yazı məsələsi görürəm. Şeyrlərinizi həmişə burada yazırsınız, yoxsa?..

– Belə bir fikir var ki, adam görək klassik ədəbiyyatı həyatının müəyyən mərhələsində yenidən oxusun. Hər yaş dövrünə görə bu əsərləri başa düşmək mərhələsi də başqa cür olur. Bəs, siz indi təbiəti oxuyanda gənc yaşlarınızdan fərqli nələri hiss edirsiniz?

– Onda mən heç nə hiss etmirdim. Ağacdı, mən də durmuşam ağacın altında. Sonra gördüm ki, öz-özümə pıçıldayıram. Gəldim evə və başladım yazmağa. Həm də bizim kənd, ümumiyyətlə, Borçalı ədəbiyyatla nəfəs alır. Şairlərə böyük ehtiram var. Mən bu saat gedib hansı qapını açsam ora mənim evimdir. Yəni hamı doğmadır, mehribandır, şirindir, qonaqpərvərdir. Mən o təbiəti oxuyax-oxuya bu günə gəldim, Zəlimxan oldum. Təbiət mənə çox şey verdi, bulaqlar çox şey öyrətdi mənə.

*Ay bulaq, mən sənə bulaq demərəm,
Səndə damlannı da dərinliyi var
Dadsız da demərəm, nurlu gözündə
Ulvi bir məhəbbət şirinliyi var!*

*Əyilim, hörmətlə öpim gözündən,
Mənə saflıq da ver, dərinlik də ver.
Bələ ki qaynarsan, qaynat könlümü,
Bələ ki sərinə sərinlik də ver.*

dad yaxınlığı, qohumluq olmalıdır. Rəhmətlik Tofiq Bayram həmişə deyirdi ki, tərcümə qanköçürmədir. Əgər düz köçürməsən hökmən səni alt-üst edəcəkdir.

– Amma siz özünüz tərcüməçilikdən uzaq oldunuz. Bunun səbəbi nə idi?

– Tələbəlik illərimdə bir söz eşitdim. Tofiq Bayramdan danışrdım. Mən onun təkcə yaradıcılığımı yox, tərcümələrini də əzbər bilirəm. Biri dedi ki, Tofiq Bayram yaxşı şairdir, ancaq heyif ki, istedadını tərcüməyə xərcləyir. Sırf şeir yaradıcılığı ilə məşğul olsa daha yaxşı olardı. O söz qaldı qulağımda. Elə ondan sonra tərcüməyə yaxın getmədim. Cavanlığında bir-iki tərcüməm olub ancaq üzə çıxarmışam. Tofiq Bayramın Rəsul Həmzətovdan etdiyi tərcümə var.

*Şam yanır...
Külək də mənə qorxudur,
Qorxuram söndürür bu son sölni.
Səni düşünmək də mənə qorxudur,
Sani unutmaq da qorxudur məni.*

*Sinəmdə həsrətlə çırpınır ürək,
Gəl də ürək boğur özü deyəni.
Qorxuram heç zaman biz görüşməyəq
Fəqət görüşmək də qorxudur məni.*

“Sazdan uzaq düşməmişəm. Evimdə dörd saz var. Bura hər gün Azərbaycanın hər yerindən aşıqlar gəlir. Saza həmişə qulaq asıram. Ancaq son vaxt səhhətimlə bağlı özüm istədiyim kimi saz çala bilmirəm. Buna görə də, bəzən sazdan “küsiürəm”. Şəhriyar deyirdi ki, yaxşı dostları var idi, yaman gün gələn kimi, tardan özgə vəfadarım qalmadı... Mənim yarım, sevgilim telli sazdır.”

– Yəqin ki, həmin adama kömək etdiniz.

– Hə, kömək etdim.

– Siz həmişə insanlara əl tutmusunuz, dar günlərdə yanlarında olmusunuz. Bəs indi, özünüzü narahət hiss etdiyiniz vaxtda necə, həmin adamlar sizin yanınızda olurlarmı, gəlib sizə baş çəkirlərm?

– Gələnlər də var, gəlməyənlər də. Ancaq heç kimdən incimiyəm. Çünki bu, qoca dünyadır. Bu qoca dünya çoxlarını yola salıb, məni də yola salacaq. Görək insandan inciməyəsən. Hərənin min dərdi-səri var. İnsanı qiymətləndirmək lazımdır. Mənim dilimdə, yaradıcılığımda heç vaxt şikayət olmayıb. Həmişə sevgi, məhəbbət olub.

– Aşıqlar Birliyinin sədrisiniz. Azərbaycan aşıqlarının hazırkı vəziyyəti sizi qane edirmi? İndi də Hüseyn Bəzalqanlılar, Aşıq İmranlar yetişirmi?

– İndi yaxşı saz çalanlar var. Amma klassik ədəbiyyatımızı bilən, folklorumuzu bilən adamlar həddindən artıq azdır. Yaxşı saz ustalarımız var. Hər yerdə üzümüzü ağardır, başımızı ucaldırlar. Ancaq dərinə gedəndə görürsən ki, xəzinə yoxdur, kasaddır.

– O çətinliklərə mən çox minnətdəyəm. Çətinlik olmasaydı, şeirlərim yaranmazdı. Bütün həyatımı onlara borcluyam. Çünki o çətinliklərdən keçə-keçə arzu etdiyim həyata gəlib yetişdim. Ona görə, həyatımda olan aşıqların çox borcluyam. Onlar mənə Zəlimxan etdi. İndi xəstəyəm, ancaq mənim daş kimi yaddaşım var. Yaddaşımın möhkəmliyi də sazdan gəlib.

– Sizin 13 cildliyiniz çap olunur. Ümumilikdə sizi məhsuldar şair kimi qiymətləndirirlər. Bəs yaradıcılığınızda təkarrücliyə yol verməkdən qorxmamısınız?

– Mən gündəlik işləmişəm. Ömrümü-həyatımı ədəbiyyata vermmişəm. Heç vaxt qorxmamışam ki, təkarrücliyə yol verərəm. Poemalarımı baxanda da bunu görmək olur.

– Sonda oxuculara nə demək istərdiniz?

– Tərcümə Mərkəzinin açılması böyük sevincdir. Bundan böyük sevinc ola bilməz. Mən arzu edərdim ki, gənclərimiz çoxlu kitab oxusun, internet-minternet boş şeydi, zaman onları necə gəlib-sə, elə də silib aparacaq. Oxucular kitabə yaxın olsunlar. Gənclər kitabə, mütlaliyə nə qədər yaxın olsa, bir o qədər yaxşıdır. Oxucu heç vaxt kitabdan soyunmasın.

Rövşən DANYERİ

2015-ci ildə Azərbaycanın görkəmli ictimai-siyasi xadimi, yazıçı, publisist, həkim Nəriman Nərimanovun anadan olmasının 145 illik yubileyi qeyd olunacaq. Nəriman Nərimanov şəxsiyyətinə qiymət verilərək, onun haqqında səsləndirilən fikirlər birmənalı olmasa da, zaman-zaman müxtəlif ittihamlarla üzləşsə də, onun adı həmişə Azərbaycanın dahi şəxsiyyətləri sırasında olub.

Nəriman Nərimanovun yubileyi ərəfəsində onun ömrünün beş ilini keçirdiyi, hazırda xatirə muzeyi kimi fəaliyyət göstərən evinə üz tutduq. İstiqlaliyyət küçəsində yerləşən binada bizi muzeyin böyük-elmi işçisi Rəna Qəhrəmanova qarşıladı. Onun bələdçiliyində muzeylə yaxından tanış olduq. Ev dörd otaqdan – qonaq, yataq, tibb kabineti və Nərimanovun ictimai-siyasi fəaliyyətini əks etdirən sənəd və fotoların sərgiləndiyi otaqdan ibarətdir.

Rəna Qəhrəmanova muzeyin yerləşdiyi bina və küçənin tarixi barəsində geniş məlumat verdi. "Nərimanovun xatirə muzeyi 1977-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə yaradılıb. Vaxtilə tacir Babayevə məxsus olan həmin bina memar M.M. İsmayilovun layihəsi əsasında 1900-cü ildə tikilib. Bina əvvəllər iki mərtəbədə ibarət olsa da, sonradan üçüncü mərtəbə də artırılıb. N.Nərimanov 1913-18-ci illərdə bu binadakı mənzilində ailəsi ilə birlikdə yaşayıb. Muzeyin yerləşdiyi küçə tariximizi özündə əks etdirir. Belə ki, bu küçənin adı düz dörd dəfə dəyişdirilib. Çar dövründə Nikolayevski, Cümhuriyyət elan olunduqdan sonra Parlaman, SSRİ dövründə Kommunist və müstəqillikdən sonra İstiqlaliyyət küçəsi olub. Bu binada xeyli ailə yaşayıb, muzeyin yaradılması nəzərdə tutulanda, həmin ailələr köçürülüb".

Söhbət zamanı, vaxtaşırı Nərimanov haqqında səslənən ziddiyyətlərə də münasibət bildirən Rəna xanım, bu hücumları doğru hesab etmədiyini bildirdi: "Nərimanov kimi şəxsiyyətlərə tarixdə heç vaxt birmənalı yanaşılmır. Onu gah göylərə qaldırır, gah da

əleyhinə fikirlər səsləndirirlər. Amma obyektiv yanaşılarsa, şübhəsiz ki, o, millətin böyük oğullarından biridir. Millətin rifahı uğrunda bütün həyatını qurban vermiş bir insandır. Tarix onu dəfələrlə sınağa çəksə də o, bu sınaqlardan üzəgə çıxıb. Onun fəaliyyətini nə qədər tənqid etsələr də, sonda məlum olub ki, Nərimanov xalqına zərər vuracaq heç bir iş görməyib. Onu bolşeviklərə qoşulmaqda, Cümhuriyyətin yığılmasında günahlandırır. Bütün bunlar tarixi şəraiti nəzərə almadan, qeyri-obyektiv yanaşmalardır. Rus qoşunu imperiyanın sərhədlərini genişləndirmək üçün qonşu dövlətlərə hücum edirdi. Əgər Nərimanov olmasaydı, bizim üçün daha pis variantlar ola bilərdi. Ancaq o, böyük qırğınların qarşısını ala bildi. Rusiyada baş verən hadisələr həmin ölçüdə bizdə baş vermədi. İndi o dövrdəki şəraiti nəzərə almadan həmin dövrü ittiham etmək çox asandır".

Tanış olduğumuz birinci otaqda Nərimanovun anadan olması, Qori müəllimlər seminarı bitirməsi haqqında şəhadətnamələr, Qızılhacılı kənd məktəbində müəllimlik fəaliyyətindən bəhs edən materiallar yerləşdirilib. Bununla yanaşı, otaqda, ona və ailə üzvlərinə aid şəkillər də yer alıb. Rəna xanım Nərimanovun hazırladığı dərslək barəsində də məlumat verdi: "Nəriman Nərimanov metodist kimi fəaliyyət göstərmiş. O, Azərbaycan dilinin qrammatikası dərsliyini hazırlayıb. Bu dərslək uzun müddət məktəblərdə tədris olunub. Onun hazırladığı "rus dilini müstəqil öyrənmək istəyənlər üçün kitabça" da muzeyimizdə nümayiş olunur".

Nəriman Nərimanovun Tiflis şəhərində anadan olduğu və böyüyüb boya-başa çatdığı evin maketi də muzeydə sərgilənir. Bu ev uzun müddət qorunub-saxlansa da, sonradan təmir adı ilə uçurulub. Evin gələcək taleyi isə müəmmaldır. Rəna Qəhrəmanova məsələnin ictimai-siyasi məsələyə ehtiyac olduğunu dedi: "Bu, Nərimanovun anadan olduğu evin maketidir. O, azərbaycanlıların yaşadığı "Şeytanbazar" məhləsində düny

yalçusu olublar. "Hümmət" təşkilatını birlikdə yaradıblar, hər ikisi əvvəlcə marksist olub. Hər ikisinin məqsədi Azərbaycana xidmət olub. Sadəcə bu məqsəd üçün seçdikləri yollar sonradan fərqli olub. Onlar heç vaxt düşmən olmayıblar. Sona qədər bir-birlərinin şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşıblar. Oqtay Sadıqzadə də Rəsulzadənin qohumu olmaqla yanaşı həmişə Nərimanov haqqında əsərlər yazıb".

Buradan keçirik qonaq otağına. Öyrəndiyimizə görə burada o dövrün ziyalılarınun iştirakı ilə dəfələrlə ədəbi məclislər təşkil olunub. Bununla yanaşı, Nərimanovun toyu da məhz bu otaqda olub. Divardakı şəkillərdə onun məscidlərdə xalqla görüşləri əks olunub. Rəna xanım bildirir ki, şuşahılar muzeyə baş çəkəndə Nərimanovun Şuşa məscidinin qarşısında çəkirdiyi bu fotoya xüsusi diqqət yetirirlər. Otaqdakı əşyalar Nərimanovun ailəsinə məxsusdur. Onun şəxsi əşyası isə çox azdır. Bunu söhbət zamanı Rəna xanım deyir: "Nərimanovun həyatı səfərlərdə keçib. Ona görə, onun şəxsi əşyaları çox azdır. Ancaq biz araşdırıb, onun əşyalarını toplamağa çalışırıq. Bizdə

Cümhuriyyətin yadigarlarına sahib çıxan NƏRİMAN NƏRİMANOV

yaya göz açıb. İki il bundan əvvəl genişləndirmə adı altında həmin evi sökdülər. Guya ətrafındakı binaların söküntüsü aparıldığı vaxtda, bina qəzalı vəziyyətə düşüb və birdən çökdü. Sonradan dedilər ki, bir az aşağıda eyni formada ev tikiləcək. Hətta orada Nərimanovun ev muzeyi də yaradılacaq. Biz də muzey olaraq bacardığımız köməkliliyi göstərdik. Ancaq sonra heç bir xəbər çıxmadı".

Bakının ilk qiraətxanasını da məhz Nərimanov açdı. Bunu da ekskursiyamız zamanı öyrənirik. Rəna xanım bu qiraətxananın sorağının hətta Parisə də gedib-çıxdığını qeyd etdi: "Nərimanov Bakıda ilk milli pulsuz qiraətxana yaradıb. İstəyib ki, kitabxana yaratsın, ancaq buna icazə verməyiblər. Qiraətxanada dünyanın müxtəlif ölkələrindən gətirilmiş 40 adda qəzet və jurnal tapmaq mümkün idi. Dörd il fəaliyyət göstərən oxu zalı bu illər ərzində o qədər oxucu toplayıb ki, çar dairələri şübhəyə düşüblər. Qaspiralının "Tərcüman" adlı qəzeti çıxırdı. Bu qəzetin, demək olar ki, hər sayında Nərimanovun qiraətxanasından bəhs olunurdu. Bu fəaliyyətinə görə onu üçüncü dərəcəli Müqəddəs Stanislav ordeni və gümüş medalla təltif ediblər. Burada rəsm əsərində də siz onun döşündə bu medalları görə bilərsiniz. Bu əsər Oqtay Sadıqzadənin son əl işlərindən biridir. Oqtay Sadıqzadə Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin əmisi nəvəsidir. Çox zaman Nərimanovla Rəsulzadəni qarşı-qarşıya qoyurlar. Halbuki, onlar eyni yolun

Rəna xanım Nərimanovun Azərbaycan Demokratik Respublikası ilə münasibətlərindən də bəhs etdi: "1920-ci il aprelin 28-də Bakıda Sovet hakimiyyəti qurulur. Ancaq Nərimanov mayın 18-də bura gəlir. Çünki o, Leninlə görüşüb, şərtlər irəli sürürdü ki, qırğın törədilməsin. Nərimanov Bakıya gələndən sonra göstəriş verir ki, onun icazəsi olmadan heç kim güllələnməsin. Ona qədər bir sıra ziyalılarımız güllələnmişdi. O, növbəti qırğınların qarşısını alır. Hətta Firudin bəy Köçərli güllələyənləri cəzalandırır. Üzeyir Hacıbəyovu güllələnmədən xilas edir, Əli Şərifli türmədən çıxartdırır, bir çox ziyalımızı qoruyur, Mehmandarovu və Şıxlinskini öz himayəsinə götürür. Cümhuriyyət xaricə 100 tələbə göndərmişdi. Bəhram Axundov onların müvəkkili idi. ADR devriləndən sonra Nərimanov gördü ki, Bəhram Axundovu güllələmək üçün fürsət axtarırlar. Onda Bəhram Axundovu çağırır və onu yenidən müvəkkil elan edir. Ona Cümhuriyyətin miras qoyduğu yadigarlara – tələbələrə sahib çıxmağı tapşırır. Beləliklə, bu hadisədən sonra xaricdəki tələbələr maddi cəhətdən təmin olunurlar. Ancaq Nərimanovun vəfatından sonra çox təəssüf ki, onların qeydində qalan olmur. Həmin tələbələrə bir çoxu intihar edir, bəziləri geri qayıda bilmir və xaricdə səfalət içərisində yaşayır".

ona aid olan papaq var. Şəkillərinin çoxunda məhz bu papaqdadır. Bu stol isə Hərbi İnqilab Komitəsində Nərimanovun kabinetində olub".

Yataq otağında Nərimanovun oğlu Nəcəflə bağlı fotosəkillər var. Nəcəfin ölümü də atasının ölümü kimi, müəmmaldır. O, Stalinqraddın müdafiəsi uğrunda gedən döyüşlərdə göstərdiyi şücaətə görə xüsusi medalla təltif olunub. Nəcəf Nərimanov dörd dil bilirmiş. Rəna Qəhrəmanova onun Ukraynadakı döyüşlər zamanı arxadan vurulduğunu bildirdi. Yataq otağında Nərimanov məxsus tar da nümayiş olunur. Öyrənirik ki, o, tərda ifa etməyi çox sevmiş.

Növbəti otaq isə Nəriman Nərimanovun tibb otağıdır. Rəna xanım otaqda olan əşyaların, tibbi ləvazimatların hamısının Nərimanov aid olduğunu dedi: "Bura Nərimanovun tibb otağıdır. O, xəstələri həm Qara şəhərdə müalicəxanada, həm də burada qəbul edirdi. Nərimanovun tibb dair əsərləri var. Bu əsərlərdə tibb elmində və İslam dinində bir-birini tamamlayan mövzulardan bəhs olunur".

Muzey ilə tanışlığı bitirdikdən sonra Rəna Qəhrəmanovadan Nəriman Nərimanovun 145 illik yubileyi ilə bağlı muzeyin planları barədə soruşuruq: "İl hələ ki təzə başlayıb. Yubiley ilə bağlı hələ ki, xüsusi bir göstəriş yoxdur. Ancaq biz hər il onun doğum gününü qeyd edirik. Bu il də çalışacağıq ki, yubileyi daha təmtəraqlı şəkildə qeyd edək".

Rövşən DANYERİ

Rabindranat TAQOR

«Ah, ey şair, axşam yaxınlaşır; saçların ağarır. Tənha düşüncələrə dalarkən gələcək həyat elçisinin yaxınlaşdığını duyursanmı?» «Elədir, artıq axşamdır, – dedi şair, – amma mənim qulağım səsdədir, çünki gec də olsa, məni kəndə çağırın olar. Gözləyirəm, birdən iki gənc sərgərdan könül rastlaşar, bəlkə, ehtirasla dolu iki cüt göz məndən musiqi istər ki, onların sükutunu pozub, onların əvəzinə danışsın. Mən həyat sahiliyə oturmaq ölümü və onu təqib edən şeyləri seyr etməyə dalsam, bəs onlar üçün ehtiraslı nəğmələri kim qoşar? İlk axşam ulduzu yox olur. Dilsiz çayın o tayında dəfn tonqalı yavaş-yavaş sönmür. Ölən ayın işığında tənha qalmış evin həyatında çaqqallar ulaşır. Mən qapımı bağlayıb, özümü ölüm kəməndindən xilas etməyə çalışsam, – gecə bir qərib bura gəlib başını aşağı salaraq, gecəni oyaq qalmaq və zülmətin pıçıldığını dınlamaq istəsə, – bəs həyat sirlərini ona kim pıçıldar? Qoy saçların ağarsın, nə olar... Mən daim bu kəndin ən gəncləri qədər gənc, ən qocaları qədər qocayam. Kiminin dodaqlarında sadə və mehriban bir təbəssüm, kiminin gözlərində hiylə parıltıları. Kiminin gözlərindən gündüz işığında yaşlar rəvan, kiminin göz yaşları zülmətdə nahan olur. Mən onların hamısına gərəyəm, – gələcək həyat barəsində düşünməyə mənim macalım yoxdur. Mən hamı ilə yaşadım, – saçların ağaranda nə olar?»

Səhər torumu dənizə atdım. Dənizin qaranlıq dibindən əcaib şəkillərdə, əcaib gözəllikdə şeylər çıxartdım, – bəziləri təbəssüm kimi işıq saçır, bəziləri göz yaşları kimi parlayır, bəziləri gəlin yanaqları kimi cilvələnirdi. Mən evə qayıtdıqda, sevgilim bağçada oturub bikaçlıqdan çıxayın ləçəklərini yolub töküdü. Bir an duruxdum, sonra dənizdən çıxardığım bütün şeyləri onun ayaqları altına səpdim. O, mənə baxıb dedi: – “Nə qəribə şeylərdir!” Bilmirəm bunlar nəyə gərəkdir. Mən utanıb boynumu bükdüm və düşündüm: «Bunlar üçün mən vuruşmamışam, bunları bazardan almamışam, deməli, bu hədiyyə ona gərəkdir deyil».

Bütün gecə mən bunları küçəyə tulladım. Səhər yolçular gəldilər; onları yığıb uzaq-uzaq yerlərə apardılar.

Əfsus, mənim evimi niyə bazara gedən yolun üstündə tikiblər? Onlar öz yüklü qayıqlarını ağaclarımın kötlüklərinə bağlayırlar. Onlar gəlib-gedirlər, – özlərini kefləri istədiyi kimi aparırlar. Mən oturub onlara baxıram; günlər bir-bir ötürülür. Onları qovmağa gücüm çatmır. Günlərim belə ötürülür. Gecəli-gündüzlü qapım ağzından onların ayaq səsləri gəlir. Nahaq fəryad edirəm ki: «Mən sizi tanımıram!» Bəziləri əl duyğuma tanışdır, bəziləri qulaq duyğuma; qanım, sanki onları tanıyır: bəziləri də rüyalarımın tanışdır. Mən onları qova bilmirəm. Çağıraraq deyirəm: «Gəlin mənim

Mənsur şeirlər

evimə, kim istəyir gəlsin. Bəli, gəlin!» Səhər ibadətqahın zəngləri çalınır. Onlar, əllərində səbət gəlirlər. Ayaqları pəmbə-qırmızı; üzlərində şəfağın ilk işıqları. Onları qova bilmirəm mən. Çağıraraq deyirəm: «Gəlin bağçamdan gül dərin. Gəlin mənim yanıma». Günorta sarayın darvazasında sinc guruldayır. Bilmirəm onlar niyə öz işlərini atıb, bağçamın çəpəri önündə durublar. Saçlarındakı çiçəklər saralıb-solub; neylərinin səsi həzin... Onları qova bilmirəm mən. Çağıraraq deyirəm: «Ağaclarımın kölgəliyi sərimdir: Gəlin, a dostlar!» Gecə meşədə cırcıramalar cırlıdır. Mənim qapıma belə ağır-ağır yaxınlaşan və onu yavaşca döyən kimdir? Üzünü tutqun görürəm, amma heç bir səs eşitmirəm, səmanın sükutu hər yeri bürümüşdür. Mən bu dinməz qonağımı qova bilmirəm. Toranlığın içindən onun üzünə baxıram, yuxu saatları keçib gəlir.

Mən rahatlıq bilmirəm. Uzaqlarda olan şeylərin həsrətindəyəm. Könlüm tutqun uzaqların kənarına toxunmaq arzusu ilə çırpınır. Ah, ey o aləm, sənin neyinin o füsunkar çağırışı! Mən unuduram, həmişə unuduram ki, qanadların yoxdur, bura əbədlilik bağlanmışam. Mən yanırım, gözlərimi yuma bilmirəm, mən yad bir ölkədə qəribəm. Mən sənin nəfəsini duyuram, o, mənə puç ümidlərdən pıçıldayır. Sənin dilin öz dilim kimi mənə yaxındır. Ah, ey irişilməz uzaq, ah, sənin neyinin o füsunkar çağırışı! Mən unuduram, daim unuduram ki, yola bələd deyiləm, yelqanadlı atım da yox-

dur. Mən hər şeyə laqeyd, sənin xəyalınla diyar-diyar gəzirəm. Yorucu saatların günəşli dumanlıqlarında lacivərd səmada sən nə əzəmətli bir xəyal kimi zahir olursan! Ah, ey Son hədd, ah, sənin neyinin o füsunkar çağırışı!.. Mən unuduram, daim unuduram ki, tənha yaşadığım evin bütün qapıları bağlıdır.

Otaqda bəslənmiş quş qəfəsdə idi; azad quş meşədə uçurdu. Vaxtı çatanda onlar bir-birinə rast gəldilər, – taleyin hökmü belə idi. Azad quş çığırdı: «Ah, ey sevgilim, gəl mənimlə uçub meşəyə gedək!» Otaqda bəslənmiş quş civildədi: «Uç, gəl mənim yanıma, ikimiz də qəfəsdə yaşayaq!» Azad quş dedi: «Harada, qəfəsdəmi? Axı orada heç qanad çalmaq da olmaz!» Otaqda bəslənmiş quş çığırdı: «Əfsus! Axı səmada mənim üçün qonmağa bir çöp də yoxdur». Azad quş çığırdı: «Ey mənim fərəhim, bir meşə nəğməsi oxu!» Otaqda bəslənmiş quş dedi: «Mənim yanıma qon, sənə gözəl nəğmə oxumağı öyrədim». Meşə quşu çığırdı: «Yox, bu ola bilməz! Nəğmə oxumağı öyrənmək olmaz». Otaqda bəslənmiş quş dedi: «Əfsus, mənim meşələrin nəğməsini bilmirəm». Onların məhəbbətəri çuşub daşır, amma onlar heç bir vaxt birlikdə, qanad-qanada uça bilməyəcəkdilər. Quşlar qəfəsin milləri ardından bir-birinə baxırlar, amma bir-birini tanıyıb başa düşmək cəhdləri əbəsdir. Onlar taqətsiz bir halda qanadlarını tərpətib nəğmə oxuyurlar: «Gəl yanıma, ey sevgilim!» Azad quş çığırır: «Bu mümkün deyil, qəfəsin bağlı qapıları məni qorxudur».

Otaqda bəslənmiş quş civildəyir: «Əfsus, mənim qanadlarım acizdir, cansızdır».

Ah, ey ana, gənc şahzadə bizim qapının önündən keçib gedəcəkdir, – bu səhər mənim iş barəsində necə düşünə bilərəm? Göstər görüm saçları necə hürüm; söylə görüm, hansı paltarımı geyim? Mənə niyə belə heyran-heyran baxırsan, anacan? Bilirəm ki, o, bir dəfə də mənim pəncərəmə baxmayaraq; bilirəm ki, bir göz qırpımında uzaqlaşacaq; yalnız neyin batan səsi hıçqıra-hıçqıra uzaqlardan gələcəkdir. Amma gənc şahzadə bizim qapıdan keçəcəkdir, heç olmasa bir anlığa ən yaxşı paltarımı geyim. Ah, ey ana, gənc şahzadə bizim qapıdan ötürülür, onun gərdunəsi səhər günəşi kimi işıq saçıb keçdi. Mən ötürüyü üzümədən açdım. Düşümdən yaqut həmailimi qoparıb yola, onun ayaqları altına atdım. Mənə niyə belə heyran-heyran baxırsan, anacan? Bilirəm ki, o, mənim həmailimi yerdən götürmədi; bilirəm ki, tozun içində yalnız qırmızı bir ləkə qaldı və heç kəs bilmir ki, mənim hədiyyəm nə idi, kimə qismət olmalı idi. Amma gənc şahzadə bizim qapıdan ötürülür və mən köksümdən gövhərimi qoparıb yola, onun ayaqları altına atdım.

Yatağımın yanındakı çıraq söndükdə, mən ilk quşla bir vaxtda yuxudan ayıldım. Pərişan saçlarıma tərəvətli bir çələng taxıb, açıq pəncərənin qabağında oturdum. Sübhün pənbə toranlığında gənc bir yolçu yol ilə gəldirdi. Sənəni mirvari boyunbağı bəzəyir, günəşin şüaları çələnginə qonmuşdu. Qapımın ağ-

zında durub ehtirasla səsləndi: «O qız hanı?» Utandığımın deyə bilmədim ki: «O qız mənəm, ey gənc yolçu, o qız mənəm!» Axşam toranlığı idi, çıraqım hələ yanmamışdı. Dalğın-dalğın saçlarıma höhrürdüm. Gənc yolçu batan günəşin işıqlarında parıldayan gərdunəsində gəldi. Atalarının ağzı köpüklənmiş, üst-başına toz qonmuşdu.

Qapımın ağzında gərdunəsindən düşdü, yorğun bir səslə soruşdu: «O qız hanı?» Utandığımın deyə bilmədim ki: «O qız mənəm, ey yorğun yolçu, o qız mənəm!» Aprel gecəsi. Otağında çıraq yanır. Cənub nəsiminin incə nəfəsi duyulur. Çağıraraq tutuquşu qəfəsində uyumuşdur. Əynimdə tovuz boğazı rəngində korsaj, plajım tərəvətli ot kimi yamyaşıl... Pəncərənin qabağında oturub bomboş küçəyə baxıram. Gecənin qaranlığında durmadan pıçıldayıram: «O qız mənəm, ey ümitsiz yolçu, o qız mənəm!»

Mən tək-tənha görüşə gedəndə, quşlar ötürülür, meh əsmir, küçə boyunca bütün evlər səssiz... Hər addım atdıqda, ayaqlarımdakı xalxallar cingildəyir, mən utanıram. Eyvanımda oturub diqqət yetirirəm: görəsən, o gəlir, ağacların yarpaqları xışıldamır ki, çay yuxuya getmiş keşikçinin dizləri üstündəki qılnc kimi hərəkətsiz. Köksümdə ürəyim çırpınır, – bilmirəm onu necə sakitləşdirim. Sevgilim gəlib yanımda oturanda, bütün bədənimi əsir, göz qapaqlarım yumulanda gecə qaranlıqlaşır, külək çırağı söndürür, buludlar ulduzların üstünü örtür. Sənəmədəki gövhər parlayır, işıq saçır. Bilmirəm onu necə gizlədim...

İşlərini burax, ey gəlin. Dinlə, qonağın gəlib. Eşidirsənmi, o, ehtiyatla qapının zəncirini tərpədir. Gözlə ki, onu qarşılamaya gedəndə, ayaqlarımdakı xalxallar ucadan cingildəməsin. Addımlarını çox tələsik atma. Burax işlərini, ey gəlin, axşamçağı qonağın gəlmişdir. Yox, bu, uğursuz külək deyil, ey gəlin, – qorxma. Utancaqsansa, onunla bircə kəlmə də danışma; onu qarşılayanda, qapının ağzında bir kənardadır. O, sənə sual versə, gözlərini yerə dikib susa bilərsən.

Əlində çıraq, onu evə ötürəndə, ayağındakı xalxallar cingildəməsin. Utancaqsansa, onunla bircə kəlmə də danışma. Hələ işlərini qurtarmayıbsanmı, ey gəlin? Dinlə, qonağın gəlmişdir. Məgər pəyədə çırağı hələ yandırmayıbsanmı? Məgər axşam qurbanı üçün səbətini hazır deyilmə? Məgər saçlarına qırmızı xoşbəxtlik nişanını taxmayıbsanmı? Gecə bəzəyini vurmayıbsanmı? Ey gəlin, eşidirsənmi, qonağın gəlmişdir. Burax işlərini, ey gəlin!

Tərcümə edən:
Mikayil RZAQULUZADƏ

İşgüzar adamlardan müsahibə almağın asanlığı həm də ondadır ki, sual üçün, necə deyirlər, “əlini cibinə salmalı olursan”. İşlərinin çoxluğu imkan verir ki, adam təcrübəsindən dolğun söhbət eləsin. Sənə isə, ancaq aradabir onun sözüne qüvvət vermək qalır. Azərbaycan Dillər Universitetinin dosenti, “Sönməz məşəl” Mədəni Əlaqələr İctimai Birliyinin sədri, tərcüməçi Şahla Nağıyeva ilə söhbətimizdə də belə oldu.

- Tərcümə ilə nə vaxtdan məşğul olursunuz?

- Mən tələbəlik illərindən poeziya nümunələrinin tərcüməsi ilə məşğul olmuşam. İngiliscədən Azərbaycan dilinə tərcümələr edirdim. Mərhum müəllimim, bir mütərcim kimi öz sözünü demiş İsmixan Rəhimovun rəhbərliyi altında “Azərbaycan poeziyasının ingilis dilinə tərcüməsində milli koloritin saxlanması” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etdim. Hazırda da həmin mövzunun davamı olaraq, doktorluq işimi hazırlayıram. Poeziya tərcüməsinə marağ məni hətta Amerika Birləşmiş Ştatlarna da aparıb. 2003-cü ildə 6 ay Şimali Karolina ştatında qalmışam. “Şərqi Karolina Universiteti”ndə şairlərlə Azərbaycan dilindən ingilis dilinə edilən tərcümələr üzərində saatlarla təhlillər aparmışım. Tərcümə edərkən nələri əsas götürmək lazım olduğunu müzakirə etmişik. Qayıdandan sonra da bu sahədə dərslər çap etdim. Xarici Dillər Universitetinin tələbələri ondan bu gün də yararlanırlar. 2010-cü ildə dörd aylıq daha bir ezamiyyətə getdim və Corc Meyson Universitetində işləyən şairlərlə birgə Bəxtiyar Vahabzadənin bir neçə şeirini tərcümə elədim. İngilis dilinə tərcümə elədiyim “Qızım”, “Mənim anam”, “Bir gəminin yolçusu”, “Bir salama dəymədi” şeirləri Amerikada məcmuədə çap olundu.

- “Sönməz məşəl” İctimai Birliyi də, yaqın ki, tərcümə ilə bağlı ideyaların reallaşmasına kömək məqsədilə yaradılıb...

- Birinci səfərim məndə belə bir təəssürat yaratdı ki, dünyada Azərbaycan poeziyası haqqında çox az bilirlər. Ona görə də 2004-cü ildə “Sönməz məşəl” ictimai mədəni əlaqələr birliyini yaratdım. Birliyin məqsədi mədəniyyətlər arasında körpü qurmaq, Azərbaycan ədəbiyyatı nümunələrini ingilis dilinə tərcümə və çap etmək və incəsənətimiz haqqında daha geniş məlumat verməkdir. 2008-ci ildə biz YUNESKO-dan qrant aldım və “Treasury of Azerbaijan language”, yəni “Azərbaycan dilinin xəzinəsi” adlı veb saytını yaradaraq, “translit.az”-da yerləşdirdik. Burada 6 dildən-rus, alman, fransız, ingilis, ərəb və fars dilindən Azərbaycan dilinə, Azərbaycan dilindən 6 dilə olunan tərcümə əsərlərinin bibliografik məlumat bazası yer alıb. Orada kiçik bir onlayn kitabxana da yaratmışım. O kitabxanaya əlimizə keçən tərcümə əsərlərini, həm də tərcümə sahəsi ilə bağlı elmi məqalələri yerləşdiririk. Çap etdirdiyim kitabların da, işıq üzü görün kimi, elektron versiyasını ora qoyuram ki, hamıya əlçatan olsun.

- Tərcümə sahəsindəki vəziyyəti necə qiymətləndirirsiniz?

- Hökumətin göstərdiyi qayğı nəticəsində tərcümə işinin, xüsusilə bədii tərcümə işinin önə çıxması bizi çox sevindirir. Mən özüm Azərbaycan Xarici Dillər Universitetinin professoruyam, orada bədii tərcümə dərsləri keçirəm və magistr tələbələrini arasında bədii tərcümə etmək qabiliyyəti olanları gələcəyin potensial kadrları kimi seçirəm. Bizə “volontyor” kimi kömək edirlər, həm də bu sahədə püxtələşirlər.

- Azərbaycan şeiri qafiyəsi ilə, daxili ritmi ilə, hər şeyi ilə gözəldir bizimçün. Dilimizin bədii imkanları o qədər güclüdür ki, hətta ingilis dilində sərbəst vəzndə yazılan şeirləri də qafiyə ilə çevirməyə imkan verir. Məsələn, Hamletin monoloqu 6 dəfə tərcümə olunub. Cəfər Cabbarlı, Tələt Əyyubov, Mehdi Məmmədov, Sabir Mustafa, ən axırıncı mən çevirmişəm. Mənanı itirmədən, qafiyə ilə tərcümə etmək, mənə, mümkün oldu. *Ölmək... ölməyin də öz qorxusu var, O kəşf edilməyən əbədi diyar. Kimsədən bizlərə göndərmir xəbər Bilmirik orada nələr var, nələr...*

- Tərcüməçilər komandası, mən də olmuşam onların içində. Yerli redaktəni eləmişəm, ötürmüşəm amerikalı tərcüməçi, Kaliforniya Universitetinin müəllimi, Əlison Məndəvilə. Onun işinin keyfiyyətinə inanıram. O şeirlərin koloritini itirməyib, çox gözəl ifadə edib. Müqayisəli təhlil etsəniz, görərsiniz.

- Əlison Məndəvil Azərbaycan dilini mükəmməl bilirmi?

- Amerikada birgə işlədiyim adamların heç birinin Azərbaycan dilinə bələdçiliyi yox idi. Onlar şeiri mənə Azərbaycanca

- Mən həmişə deyirəm ki, Azərbaycan dilinin ədəbi-bədii vasitələri çoxdur. Ona görə də, ingilis dilindən tərcümə edəndə, bunu hətta qafiyə ilə də etmək olur. Azərbaycanca ingilis dilinə tərcümə edəndə isə, mən ingilis dilini çox yaxşı bilib bilərəm, amma o bədii ifadələri ingilis şairi kimi verə bilmərəm. O, boşluqları doldurur. Auditoriya mütləq nəzərə alınmalıdır. Bizim müraciət etdiyimiz mütəxəssis, şeiri auditoriya üçün hazırlayır. Lüğət qıtlığı bədii dilə o qədər də aid deyil. Bədii vasitələrimiz zəngindir. İngiliscə “heart” deyəndə ürək, könlü, qəlb-hamısı yada düşür.

“Dünya ədəbiyyatı antologiyasının doxsan faizi təhrifdir”

- Çoxdurmu belə tələbələr?

- Dərs dediyim fakültə “Fillologiya və jurnalistika fakültəsi”dir və sözsüz ki, burada bədii ədəbiyyat sahəsində dərin biliyi olan, bədii təxəyyülü daha çox inkişaf etmiş tələbələr var. Hər 20-30 nəfərlik auditoriyadan bir-iki belə tələbə çıxır.

- Amerikada olduğunuz müddətdə hansı qənaətə gəldiniz-amerikalı tərcüməçilərin iş prosesində əsas götürüdükləri prinsiplər hansılardır?

- Əlbəttə, amerikalı mütəxəssislərin yanaşması fərqlidir. Hətta Amerikanın görkəmli simalarından olan Robert Filos deyir ki, poeziya tərcümədə itir. Yəni, poeziya tərcüməsinin əleyhinədir. Mən ingiliscədən Azərbaycan dilinə tərcüməni rahat edirdim, elə bir problemlə üzləşməmişdim. Amma Azərbaycan şeirini ingilis dilinə tərcümə etmək riskini özümdə tapa bilmirdim. İlk tərcüməm Bəxtiyar Vahabzadənin “Bir salama dəymədi” şeiri olub. O şeiri əvvəlcə qafiyə ilə tərcümə etdim və özüm də razı qaldım. İngilis dilini yüksək səviyyədə bilən bir azərbaycanlı eşidəndə, onu əla tərcümə hesab edərdi. Mən onda Xəzər Universitetində işləyirdim. Universitetin rektoru, şair-tərcüməçi Hamlet İsaخانlı tərcüməni çox bəyənməmişdi. Universitetin jurnalında da çap eləmişdilər. Amma mən onu Amerikada şairlərlə müzakirə edəndə o qafiyələrin hamısı sındı. Bəli, onlar sərbəst vəzndə yazırlar, ruhu, ritmi saxlamaq şərtilə, bu cür də tərcüməyə üstünlük verirlər. Mən də gördüm ki, qafiyəni həmişə saxlamaq olmur. Saxlamaq mümkün olanda saxla, amma şeirin ruhunu öldürməklə, şeirdəki mənanı itirməklə qafiyəni saxlamaq şeirə ziyandan başqa, heç nə gətirmir.

- Deməli, biz müəyyən mənada, qafiyəbəzlik? Və ya şeirə, şairə çox tələbkar yanaşırıq...

Şeir heç bir şey itirməyib, amma qafiyə ilə vermişik- nəyi pisdir? Amma ingilis dilinə çevirəndə yanaşma fərqli olur. Səməd Vurğunun “Şair, nə tez qocaldın sən” şeirini mən yenə çox asan, dilə yatan, qafiyəli şəkildə tərcümə etmişdim. Amma Amerikada dedilər ki, bu, söz yığıdır. Səməd Vurğunun həmin şeiri heç musiqiyə ehtiyacı olmayan, melodik bir şeirdir.

Nemətsə də gözəl şeir Şair olan qəm də yeyir. Ömür keçir bu adətlə Uğurlu bir səadətə. Görən məni nədir deyir Saçlarına düşən bu dən? Şair, nə tez qocaldın sən?

Gözəldir... amma tərcümədə biz bəzi bədii vasitələri olduğu kimi verə bilmərik. Manevr edə-edə tərcümə edirik və sadə bir söz yığını olur, təxminən belə: məni dünən bir adam gördü və dedi sən niyə belə qocalmısan? Bu, həmin hissələri yaratmır. Mənim səfərlərim belə bir qənaətə gəlməyə imkan verdi ki, Azərbaycan poeziyası ingilis dilinə tərcümə edilərkən, hədəf dilin şairi, mütəxəssisi ilə birgə işlənməlidir. Tərcüməçi şeirin məğzini tam ötürməlidir, o isə onu öz dilində şeir kimi yazmalıdır. Bunu biz eləmişik və təşkilatımızın xəttilə 3 kitab çıxıb. “Buta”- qadın ədəbiyyatı antologiyası adı altında - müasir qadın şairlərin, Bakı və regionlarda yaşayan qadın şairlərin, sonuncu isə klassik qadın şairlərimizin şeirləri ingilis dilinə tərcümə edilib.

- Kimlər tərcümə edib o şeirləri?

oxudurdular, onu diktofona yazırdılar, sonra qulaq asırdılar, mən mənanı onlara verirdim və onlar o şeirin üstündə işləyirdilər. Tərcümədə şeiri dinləmək çox vacibdir. Əlison Məndəvilin uşaqlığı Türkiyədə keçib. Azərbaycanca çətin də olsa ünsiyyət qura bilir, bir il burada, mənim işlədiyim kafedrada tədqiqat aparıb və Azərbaycan dilinə xeyli yaxındır.

- Azərbaycanlı tərcüməçilər lüğət kasadlığından şikayətlənirlər. Bu qıtlığı siz də hiss edirsinizmi?

- Qarşılığı tapılmayan sözlər də var axı...

- Bəli, Azərbaycan dilində qarşılığı tapılmayan sözlər çoxdur. Təəssüf ki, həqiqət belədir.

- Əlyazmalar İnstitutunun direktor müavini Paşa Əlioğlu dilimizdə vaxtilə olmuş, sonradan unudulmuş sözlərin lüğətini hazırlamağı təklif edir...

- Gözəl təşəbbüsdür.

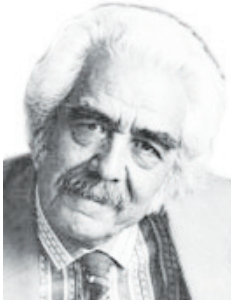
- Deyirlər ki, rus dilini Puşkin yaradıb. Səməd Vurğunun da dilimizə ərməğan etdiyi sözlər olub. Amma indi bu cür təşəbbüslər təpki ilə qarşılıdır...

- Sizinlə tam razıyam. İndi kimsə ümumi qəbul olunmuş sözlərdən kənar ifadə işlədəndə naşılıqda suçlayırlar. Dilimizin kasadlaşmasının qarşısını almaq həm də dilçilərimizin işidir. Onlar aradan çıxan sözləri dilə gətirməli, elmi surətdə əsaslandırılmalı, qəbul etdirməlidirlər. Bizə də irad tutanda deyək ki, məsələn, filan dilçi alim belə deyib.

- Uzun müddət hesab etmişik ki, dünya ədəbiyyatının özüyi sovet dövründə bizə təqdim olunan şair və yazıçılardan ibarətdir. İndi yeni tanındıqlarımıza bir qədər şübhə ilə yanaşırıq. Məncə, tərcüməçilərimizin üzünə həm də bu sahədə nizam yaratmaq düşür...

- Sovet dövründə biz dünya yazıçılarını rus dili vasitəsilə tanımışım. 1960-cı ildə dünya ədəbiyyatı antologiyası çıxıb, onun doxsan faizi təhrifdir. Çünki bizə başqa dil vasitəsilə gəlib çatıb. Təqdim olunan adamlar çoxdur. Düşünürəm ki, bu işlər yoluna düşəcək, kəm-kəsir aradan qalxacaq. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bu sahə ilə bağlı bir neçə sərəncam imzalayıb və əsas odur ki, tərcümə işi önə çəkilib. Yeni yaradılan Tərcümə Mərkəzi də bizə qarşımızda görülməsi ciddi işlər olduğunu, üstümlə böyük vəzifə düşdüyünü hər an xatırladır.

Qızılgül ABDİN

Xosrov ŞAHANI

İranın tanınmış satirik yazıçısı Xosrov Şahani 1930-cu ildə Məşhəd şəhərində anadan olub. Novellalar və hekayələr ustası kimi tanınan Şahani hazırda Tehran şəhərində yaşayır. Həcmcə kiçik, milli çalılarla zəngin əsərlərinə görə onu "İranın Çexovu" da adlandırırlar.

Hər biri özünün spesifik xüsusiyyətləri və əlamətləri ilə - torpağın münbitliyi, neftlə, qızilla zəngin olması, əhalisinin yoxsulluğu, dindarlığı və s. ilə - tanınan əksər vilayətlərimiz kimi, şəhərimiz də "küləkli şəhər" kimi ad çıxarmışdı.

Demək olar, hər gün səhərin gözü açılar-açılmaz, şəhərin üzərində şimaldan gələn dəhşətli qasırğa hərlənirdi. Günortaya yaxın istiqamətini dəyişən külək qabağına qatdığı toz-torpağı, kağızkuğuzu və hər cür zir-zibili sir-sifətimizə çırpırdı.

İlboyu lənətə gəlmiş qasırğa şəhərimizdə özbaşınalıq edirdi və çox güman ki, burda axırncı kolu, ağacı canlı şəkildə görünənlər özləri artıq çoxdan canlarını tapşırıblar. Razılaşırsınız ki, belə xarabada yaşamaq elə cəhənnəmdə olmaq kimi bir şeydi.

Bir axşam, evdə oturub yenə qasırğanın yatmasını gözləyirdim. Bekarçılıqdan, Tehranda yaşayan köhnə, əziz bir dostuma məktub yazmaq qərarına gəldim (dostlar və qohum-qardaşla məktublaşmaq bizim camaatın sevimli məşğuliyətidir).

Məktubda yazdım ki, toz-torpaqdan göz-gözü görməyən, nəfəs almağa hava tapılmayan şəhərdə yaşamağı heç düşünməmə də rəva bilmərəm. Lənətə gəlmiş qasırğa üzündən bir kimsə nə ətrafına baxmaq üçün gözünü, nə də bir kəlmə söz demək məqsədilə ağzını açar bilir... Yazdım və elə ertəsi gün də aparıb tindəki poçt qutusuna saldım.

Üstündən təxminən bir həftə keçdi. Yenə də qasırğanın əlinə yaxa verməməyə, evdən bayıra çıxmamışdım. Bir də gördüm ki, dostlarımdan biri bizə gəldi. Dərhal hiss elədim ki, nədənsə narahatdı, heç kefi yoxdu.

Heç "xoşgəldin" eləməyə də macal vermədi, elə kəndardaca gözünü yumub ağzını açdı:

- Özüm ölüm, bu yaşa çatmışam, hələ sənin kimi quşbeyin, bivec adama rast gəlməmişəm də. Budey, yenə qaxılıb oturmuşam evdə, dünyadan xəbərin yoxdu!

- Nədi, yoxsa istəyirdin ki, bu qasırğada gedib meydanın ortasında duraydım?

- Məndən demək, ancaq səni tutub dama basanda biləcəksən ki, meydana durmaq yaxşıdı, yoxsa qodugluğa atılmaq! - Hirs-lə cavab verdi.

- Yaxşı, zarafat bir yana, de görüm çay içəcəksən? - Onun sözlərini qulaqardına vurub soruşdum.

- Əşş, cəhənnəm olun - sən də, sənin çayın da! - Dostum partladı. - Sənə min dəfə demişəm ki, dilini sox qarnına da! Ağzına nə gəldi danışma! Boşboğazlıq eləmə! Yox, kimə deyirsən. İndi get, gör, sənin ucbatından şəhərdə aləm necə dəyib bir-birinə!

Qasırğa

(hekayə)

- Mənim ucbatımdan?
- Yox, bəs mənim! Əlbəttə ki, sənin!

Onun bu əsəbililiyi mənə də sirayət elədi. Görünür, doğrudan da, nəşə bir hadisə baş verib. Yoxsa o, heç nədən özündən belə çıxmazdı. Ancaq digər tərəfdən də, axı mən nə pis iş tuturam ki? Qasırğanın əlindən, qapı-pəncərəmi də bağlayıb sakitcə oturmuşam evimdə.

- Yaxşı, de görüm noolub axı?- soruşdum.
- Noolub?! O olub ki, ostandarın müvəkkilləri bazarda tacirlərin imzasını toplayıb sənə qarşı cinayət işi quraşdırırlar!

- Mənə qarşı... iş? Xeyir ola, mən neyləmişəm ki?

- Nə bilim, özün fikirləş də! Beynini qurdala! Axı, ay axmaq, şəhərin havasının tozanaqlı, ya günəşli olub-olmamasından sənə nə, hə?

Elə bil, qulağıma nəşə tanış sözlər dəydi. Bunları harda eşitmişəm? Bütün bunlar nə deməkdi axı?

- Yaxşı, məni nədə təqsirləndirirlər ki?

- Məlumun olsun ki, zırlı bir petisiya hazırlanıb, sənin bütün həmsəhərlərin də ona ucdantutma imza atırlar. Orda deyilir ki, bizim şəhərdə heç yerli-dibli külək əsmir, sonra, canım sənə desin, ostandar cənablarının, bələdiyyə sədrinin və möhtərəm şöbə müdirlərinin daimi qayğısı sayəsində təmizlik, nizam-intizam baxımından şəhərimizin dünyada tayı-bərabəri yoxdu. Hər kim ki, bunun əksini deyir, o, satqın və düşməndir. Və sənədi imzalayanların da hamısı onun dərhal məhkəmə məsuliyyətinə cəlb olunmasını tələb eləyirlər.

- Yəni, demək istəyirsən ki, şəhərin bütün sakinləri mənim cəzalandırılmağımı istəyir, hə?

- Neyləyə bilərdilər ki? Elə mən özüm də qol çəkməli oldum. Başqa əlacım yox idi.

Mən ikiəlli başımı tutub yaranmış vəziyyətdən necə çıxacağım barədə ürək ağrısıyla düşünməyə başladım.

- Bir yadına sal, bəlkə, hardasa, nə barədəsə ağzından bir söz-zad qaçırmısan?- Dostum soruşdu.

- Yox! Məgər bu şəhərdə nəşə danışmaq mümkündürü ki? Kişi, burda qasırğanın qorxusundan heç kəs ağzını açmağa cürət eləmir!

- Bəlkə, kiməsə məktub yazmışsan, yaxud açıqca yollamısan?

- Məktub yazmaq qadağandı, bəyənəm? Həmişə yazıram da, - cavab verdim. - Ancaq başa düşmürəm ki, mənim yazışmalarımın bu hadisələrə nə dəxli var?

Elə bu zaman ostandar cənabları yerindən sıçrayıb dəli kimi bağırmağa başladı:

- Bura bax, filan-filan şüdə, cavab ver görək, indicə bu məktubu bərkdən oxuyan kim idi, hə?

- Bəndeyi-həqirinizdi, - cavab verdim.

- Ay yaramaz, bəs onda, nə cür rətlə iddia eləmişən ki, guya, bu şəhərdə heç kim ağzını aç bilmir?

- Bəs bütün bunların nə demək olduğunu necə, bilmirsən?

- Xeyr... Axı bunu hardan bilim, ağa?

- Bu, salacağımız meşə zolaqlarının xəritəsidir. Bunlar qasırğanın qarşısını almaq üçündür. Başa düşdün, sarsaq?

- Bəli, ağa, başa düşdüm.

- Madam ki, hər şeyi belə gözəl başa düşürsən, onda o məktubu niyə yazırdın?

- Axmaqlığımdan, ağa. Mən onu meşə zolağı planı işlənməmişdən qabaq yazmışdım.

Ostandar cənabları qabağıma bir ağ vərəq və qələm qoydu.

- Götür yaz! - Əmr elədi. - "Şəhərimiz ostandar cənablarının və digər məsul şəxslərin daimi qayğısı sayəsində, - ostandar cənabları diktə eləməyə başladı, - Yer kürəsinin ən təmiz, ən gözəl şəhərinə çevrilib. Adıçəkilən cənabların səyləri nəticəsində şəhərin ətrafında meşə zolaqları salınıb və xüsusi yeltutan tunellər çəkilib. Ona görə də, bu tərəflərdə həzin bahar nəsimindən başqa, nəinki qasırğa, heç adicə külək də əsmir."

- Yazdın?

- Bəli, ağa.

- Qol çək!

- Baş üstə, ağa!

- İndi isə, bütün bu cənabların və həmsəhərlərinin qarşısında mənimlə birlikdə ucadan təkrar elə: "Rədd olsun satqınlar və mənfur muzdlular!"

- Rədd olsun satqınlar və mənfur muzdlular!

- Yaşasın şəhərimizin əsl hamiləri və başbilənləri!

- ...əsl hamiləri və başbilənləri!

Daha sonra ostandar cənabları üzünü iclasın katibinə tutub, yığınağın qərarını diktə elədi: "Müttəhimin məlum məktubu qəsdən yazmaqda məqsədinin şəhərimizin həqiqi hamilərinə səlahiyyətli orqanların gözündən salmaq olduğunu hal şahidləri qarşısında etiraf etdiyini nəzərə alaraq, qərəzli böhtana görə məsuliyyət haqqında qanunun 247966-cı maddəsinin on ikinci paragrafının "b" bəndinə müvafiq olaraq... lakin, bununla belə, müttəhimin səmimi etirafını nəzərə alan və ona qarşı son dərəcə mərhəmət göstərən cənab hakimlər qərara alır: müttəhim altı ay ərzində, gündə üç dəfə - hər dəfəsi bir saat olmaqla - şəhərin mərkəzi meydanında - "Rədd olsun satqınlar!" şüarını ucadan səsləndirməlidir".

Bütün ümidlərim puç oldu. Qəhər məni boğdu, nə ağzımdan bir kəlmə söz çıxdı, nə də gözümdən bir damla yaş. Məhkəmə heyəti, ardınca da mən, məhkəmə icraçısının müşayiəti ilə salonu tərk elədik.

Küçəyə çıxan kimi elə bir toz-torpaq burulğanına düşdük ki, bir-birimizi gözdən itirdik. Külək viyıldayır, hətta, deyərdim, uğuldayır, göz açmağa imkan vermirdi. Ancaq, buna məhəl qoymayıb var gücümlə bağırmaq istəyirdim ki: "Ağayı ostandar, möhtərəm hakimlər! Əgər bu, qasırğa deyilsə, onda bəs nədi?"

- Məktublarında yazmamısan ki, şəhərdə qasırğa göz açmağa imkan vermir, camaat toz-torpaqdan boğulur?

- Hə, bir məktubda dostuma yazmışdım.

- Daha sənə sözüüm yoxdu. Bəs bunu bayaqdan de də! İndi, zəhmət çək, get, nə zibil qaynatmışansa, altını da özün çək. Sənin o məktubun müvafiq orqanların əlinə keçib, sonra onu ostandar cənablarına göndəriblər, özünü də tələb eləyiblər ki, təcili tədbir görsün. İndi başa düşdün ki, niyə sənə qarşı iş açırlar?

- Yaxşı, mənə nə məsləhət görürsən? - Titrək səslə soruşdum.

- Nə bilim? Özün fikirləş də.

- Neyləyə, - dedim, - belə çıxır ki, innən belə külək əsəndə də demək lazımdır ki, əsmir. Düz başa düşdüm sənə?

Ertəsi gün mülki geyimdə iki nəfər gəlib məni ostandarın yanına apardı.

Ostandar cənabları masanın yuxarı başında oturmuşdu, hər iki tərəfində "əyanları" - polis, jandarm idarələrinin, ədliyyə, maliyyə, maarif, poçt və teleqraf şöbələrinin rəisləri öz yerlərini tutmuşdular. Digər idarələrin rəhbərləri də burada, onlardan bir qədər aralı əyləşmişdilər... Həmçinin, şəhərin ən mötəbər sakinlərinin də iştirakı təmin edilmişdi. Otaqda milçək uçuşaydı, vizitləri eşidilirdi.

Ostandar cənabları əlinin işarəsilə məni yanına çağırırdı, əda ilə qovluqdan bir vərəq kağız çıxardı, mənə uzadıb:

- Al bu məktubu, ucadan oxu! - Əmr elədi.

Dərhal öz xəttimi tanıdım. Bu, bir neçə gün əvvəl dostuma göndərdiyim məktub idi. Onun müvafiq orqanların əlinə necə və hardan keçdiyi bu günə kimi də mənimcün sirri-xuda olaraq qalır. Mən titrək səslə oxumağa başladım və nəhayət, məktubun bu yerinə çatdım: "Bu şəhərdə yaşamağı heç düşmənimə də rəva bilmərəm. Lənətə gəlmiş qasırğa üzündən bir kimsə nə ətrafına baxmaq üçün gözünü, nə də bir kəlmə söz demək üçün ağzını aç bilmir".

- Bağışlayın, ağa.

- Necə yəni, "bağışlayın"?! Hələ bir de görüm ki, qarşında öz həmsəhərlərini görürsən, ya korusan, görmürsən?

- Görürəm, ağa.

- Belədisə, axmaq gədə, onda hansı ağilla götürüb yazmışsan ki, bu şəhərdə heç kəsin cürəti çətmir gözlərini açsın?

- Bağışlayın, ağa, bir qələtdi eləmişəm.

- Yaxşı, indi də, zəhmət olmasa, de, de bilək də, bura küləkli yerdi?

- Xeyr, ağa...ancaq...

- Nə "ancaq"?

Pəncərədən eşiyə baxdım. Küçədən küləyin dəhşətli viyılı səsi gəlir, toz-dumandan göz-gözü görmürdü. Amma bu vaxt gözüüm hirsindən uzun bığların ucunu gəmirən polis rəisinə satmışdı.

- Hə... dinsənə, nə "ancaq"?

- Heç nə, ağa.

- Nə deyirsən, küləkli, ya deyil?

- Deyil, ağa.

- Bəs, onda niyə yazmışsan ki, bizdə həmişə küləklər tüğyan eləyir?

- Bağışlayın, bir də heç vaxt heç kimə məktub yazmamam, cənab... Bu dəfəlik keçin günahımdan, bağışlayın məni.

- Nə?! Hamımıza böhtan atdığın, xidmətlərimizi yerə vurdugun, rəisin gözündə hörmətimizi qara qəpiklik elədiyini, deməli, heç nədi ki, hələ bir bağışlanmağımı da istəyirsən?

Otaqdakılar da, başlarını marionet kuklalar kimi yellətməklə, ostandar cənablarının sözlərini təsdiq etdilər.

- Bu xəritəni görürsən? - Ostandar qısa, piyli boynunu divardan asılmış xəritəyə tərəf döndərdi.

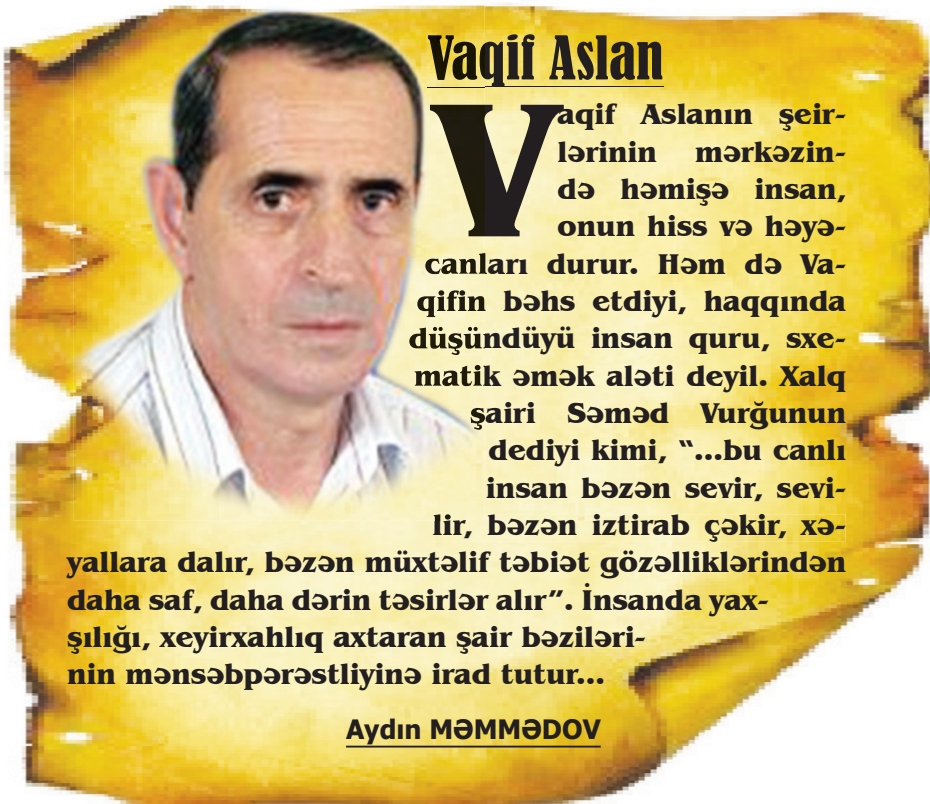
- Görürəm, ağa.

- Necə bilirsən, bu nə xəritədi belə?

- Məncə, bu, şəhərimizin xəritəsidir.

- Ona diqqətlə bax, de ki, orda, kənarlarda nə görürsən?

- Kənarlarda şam ağacları, küknar ağacları və başqa bitkilərin şəkli var.

Vaqif Aslan

Vaqif Aslanın şeirlərinin mərkəzində həmişə insan, onun hiss və həyəcanları durur. Həm də Vaqifin bəhs etdiyi, haqqında düşündüyü insan quru, sxematik əmək aləti deyil. Xalq şairi Səməd Vurğunun dediyi kimi, "...bu canlı insan bəzən sevir, sevilir, bəzən iztirab çəkir, xəyallara dalır, bəzən müxtəlif təbiət gözəlliklərindən daha saf, daha dərin təsirlər alır". İnsanda yaxşılığı, xeyirxahlıq axtaran şair bəzilərinin mənsəbpərəstliyinə irad tutur...

Aydın MƏMMƏDOV

Bizim dünya adlı bir evimiz var

I

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Ayağı buz kimi, başı buz kimi. Torpağı buz kimi, daşı buz kimi.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Üşüyən qəlbini qucaqlayıbdır. Gözləri dikilib gələcəklərə, Baxışı zamanı qabaqlayıbdır.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Buludu qapqara, buludu bəyaz. Gündüzü şaxtalı, gecəsi ayaz.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Dönsə də başına Günəşi, Ayı. İsinmir, isinmir bəyaz sarayı.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Qoynunda məzarı, qəbri uyuyur. Qəbrində Tanrının səbri uyuyur.

Lay-lay, ağır-ağır buzları altıda, Kəndi mürgüləyir, şəhəri yatır. Bitməyən gecələr içərisində, Hələ açılmayan səhəri yatır.

Oyansa, dünyanın Sibiri boyda Çölünün nəğməsi necə olacaq? Donu açıldıqca bulaqlarının, Gölünün nəğməsi necə olacaq?

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Bir gün oyanacaq qış yuxusundan? Hər şeyin vaxtı var, günahdır, axı, Quşu da oyatmaq quş yuxusundan.

II

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Şahənşah kimidir tacı - başında. Həmişə ən qoca adamdan qoca, Həmişə ən cavan adam yaşında.

Bizim dünya adlı bir evimiz var Sevdalı gözünün yuxusu əla. Hər dəfə qışının rəngi bəmbəyaz, Hər dəfə yazının qoxusu əla.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Qovruldu sevda baxışlarında. Tanrı qələminin gücünü gördüm Rəngində, ruhunda, naxışlarında.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Barmağı ağzında bizə "Sus!" deyir. "Beləcə görüşsün baxışlarımız, Sevgimiz olmasın uğursuz", - deyir.

Tanrı qələminin gücünü gördüm, Rəngində, ruhunda, naxışlarında

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Günəşi beynindən doğur, yayılır. İşıqlar içində yatır, uyuyur, İşıqlar içində durur, ayılır.

Bizim dünya adlı bir evimiz var, Ondakı ismətə, qeyrətə qurban! Üzündə sayrışan işığa, nura, Gözündən boylanın heyrətə qurban!

Oyna

Damarda durmayan qan kimi qayna, Sellən ax üstümə düz, qadan alım. Qoy tutsun gözlərim gözünə ayna, Sındıra-sındıra süz, qadan alım.

Gah fırlan, gah dayan, gah qatlan, açıl... Oyna, dırnağının ucunda oyna. Gözümə, könlümə işıqtək saçıl, Bir dəli sevdanın gücündə oyna, Dünyanın məhəbbət bürcündə oyna.

Bənd-bənd, buğum-buğum titrə, əs belə! Desinlər oynayar sevnən kəs belə.

Açılıb qanadtək əlin oynasın Havada şığıyan leydir desinlər. Tökülüb çiyindən telin oynasın, Telin oynadıqca belin oynasın, Oynamaq nə gözəl şeydir desinlər.

Yerindən-göyündən qoparaq oyna, Havanın canına hoparaq oyna!

Düşdüm

Cənnət idi ana qoynu, Vədə çatdı, yerə düşdüm. Bu da - ömür-ömür oyunu, Düşdüm... birdən-birə düşdüm.

Düzəltdilər beşik mənə, Yasaq oldu eşik mənə. Yetən çəkdi keşik mənə, Mən nə yaman tora düşdüm.

Məni məndə əritdilər, Haray saldım, kiritdilər. İməklədim, yeritdilər, Yeridikə zora düşdüm.

Ovutdular noğul ilə, Əfsanəylə, nağıl ilə. Gündə bir cür ağıl ilə Oddan çıxdım, qora düşdüm.

Hasar-hasar, divar-divar Hörülübdür hər nə ki, var. Beşiyimdən yer üzü dar, Heç bilmədim hara düşdüm.

Yetdi vədəm, çatdı vaxtım, Çiçəklədi quru baxtım. Ruhum ilə göyə qalxdım, Cismim ilə gora düşdüm. Cənnət idi ana qoynu, Mən nə deyib bura düşdüm?

Umsunmuşam

Nə süzürsən gözünü? Gözündən umsunmuşam. Görmüşəm gül üzünü, Üzündən umsunmuşam.

Bağrıma basdıqca köz, Deyirsən: - Bir az da döz. Nə oldu oğünkü söz? Sözümdən umsunmuşam.

Vaqif Aslan yeyir qəm, Bu and, bu Quran-qəsəm. Bir azca açıq desəm, Özümdən umsunmuşam.

Birgəlik

(Deyilənlərə görə insan bir zamanlar ikili prinsiplə yaradılmışdır.

Onda qadın-kişi birgəliyi var imiş.)

Vardı, bir zaman vardı, Bir bədəm, iki başdıq. Biz bu səbəb üzündən Bu qədər doğmalaşdıq.

İkimiz bir köynəkdə Dolanırdıq, gəzirdik. Bir qızıl, bir isinib, Bir üşüyüb əsirdik.

Vaxt vardı bu dünyanı Dörd gözlə seyr edirdik. Dörd əllə görüşürdük, Dörd ayaqla gedirdik.

Yastığımız ikyidi, Döşəyimiz bir bizim. Can bir qəlbə idik biz, Ev bizimdi, sirr bizim.

Gün gəldi, vədə yetdi, Allah bizi ayırdı. Məndən Adam düzəldti, Səndən Həvva qayırdı.

Əlləri, ayaqları, Gözləri böldü Allah. Bir cütü sənə düşdü, Bir cütü mənə, vallah.

Özümüz-özümüzə O gündən sirr olmuşuq. Özümüz-özümüzdən Doğmuşuq, doğulmuşuq.

Qırmızı

Ax, bu necə səhərdir, ax! Üfüq süddür, gün qırmızı. Sənə quzey qarından ağ, Əynindəki don qırmızı.

Belə yazıb Yazan mənə, Birliyinə şükür yenə. Elə bildim gül üstünə Tökülübdür qan qırmızı.

Sən çəpəki baxa-baxa Salma məni daşa-dağa. Gəlməsəydin can almağa, Geyinməzdin sən qırmızı.

Cəllad donu geyən mələk, Al canımı qəşəng-qəşəng. Çünki mənim sevdiyim rəng Qırmızıdır, ən qırmızı.

Qurban deyib Vaqif Aslan, Canı sənə keçən yazdan. Haqqın vardır, həzz al, nazlan Boyandıqca mən qırmızı.

Mən sənə xətrinə yaşayam gərək

Mənə Taleyazan belə yazıbdır, Alıb qələmini ələ yazıbdır. Bol-bol sevinc yazıb, bol-bol ün yazıb, Bir özü bilir ki, nə üçün yazıb. Elə sənə görə mənə gün yazıb, Bu da bir naxışdır dopdoğru, gerçək, Mən sənə xətrinə yaşayam gərək.

Özümdən, özgədən küsmüşdüm daha, Əlimi dünyadan üzmüşdüm daha. Ömrümə, günümə zülm deyirdim, Hamıdan xəbərsiz ölüm deyirdim. Sonra bu dünyaya gülüm deyirdim, Qoymadın, əlimdən tutub çəkərək, Mən sənə xətrinə yaşayam gərək.

Sevirəm sözümdən elə qorxuram, Onu gətirməyə dilə qorxuram. Qorxuram qəsdimə durarlar mənim, Sevgimi üzümə vururlar mənim. Bu şüşə könlümü qırdılar mənim, Sınar, oxxalanar bu qəlb, bu ürək, Mən sənə xətrinə yaşayam gərək.

Daha keçən keçib, olan olubdur, Gözümə, könlümə qəhər dolubdur. Di gəl, misra-misra, söz-söz ağlayım, Yanım ocaq kimi, köz-köz ağlayım. Qaynayım bulaqtək, göz-göz ağlayım, Yuyun göz yaşında, ey qəlb kövrək, Mən sənə xətrinə yaşayam gərək.

Ərköyün gözəlsən, ərk eylə mənə, Ərkindən həzz alım, vurulum sənə. Dar gəlir ruhuma onsuz da göylər, Yarından yarıyan qanadı neylər? Şair seviləndə dəcəllik eylər, Qan kimi qaynarlar vəcdə gələrək, Mən sənə xətrinə yaşayam gərək.

Çək necə istəsən sınağa məni, Amma hədəf etmə qınağa məni. Məni küləklərə, yellərə qısqan, Qısqan, şirin-şəkər dillərə qısqan. Lap elə sevdiyim güllərə qısqan. Ömürdən borc alıb, ey qısqanc mələk, Mən sənə xətrinə yaşayam gərək.

Günel NATİQ

○ "Ləl daşını çay daşına, qatma qardaş, kərəm eylə," - deyilir Xətənin bir gəraylısında. Dəyərlı daşlar min illərdır insanlığın yol yoldaşdır, "ləl daşını çay daşına qatmaq" heç insafdandırımı? Hələ beş yüz il qabaq yarını vəsf edən Qurbani onun bəzəklərinin də fərqi deydi:

Qapna gəlmişəm, sayılam, sayıl, Haqq verən paylara olmuşam qayıll, Pərimin boynunda heykəl-həmayıl, Ləl bazubənd düzüb qol kənarında.

(Qurbani)

Bəs "ləl daşları" - dəyərlı daşlar insanın həyatına necə daxil olub? Gözmuncuğu, yoxsa bəzək əşyası kimi? Hər iki versiyaya dair fikirlər var, amma heç biri tam olaraq özünü doğrultmur.

Sözsüz ki, daşların sevilib-seçilməyində müəyyən amillər rol oynayıb. Rəng müxtəlifliyi, inanclarla səsleşməyi, mifoloji qaynaqlardan gələn anlamlar, sehrlı gücləri...

Cəvahir mətahtı, dür xiridarı,

Tutubdu dəstində, ləlinən oynar.

(Abbas Tufarqanlı)

"Buddanın müqəddəs daşı" da vaxtın ləl sükutunu özünə sığdırıb. Amma kim bilir, bu sükutda təbiətin və insanlığın hansı sirləri yatır?

Üzərində Buddanın fiquru olan bu bənzərsiz zümrüd daşı nadir əsər hesab olunur. Daş 2620 karatdan ibarətdir. Versiyaların birinə görə, kristal Zambiyanın zümrüd mədənlərindən tapılıb. Amma bu ehtimal mübahisəlidir. İkinci versiyaya görə, zümrüd daşın Vətəni Madaqaskardır. Onun çox maraqlı tarixçəsi var. Harada tapılmasından asılı olmayaraq, 1994-cü ildə həmin bənzərsiz zümrüd daşı Tailandda qiymətli daşların və zərgərlik məmulatlarının sərgisində satışa çıxarıldı. Zər qədrini zərgər bilər. Bu incə işin əsl ustaları dərhal daşın keyfiyyətini özlüyündə dəyərləndirdilər. Daşı almaq istəyənlərin fikri bir məqamda çulğışırdı. Onlar bu daşı hissələrə parçalamaq və bir neçə keyfiyyətli daş əldə etmək istəyirdilər. Ancaq kənardan zümrüd kristal ətrafında olan rəyləri dinləyən naməlum zərgər başqa fikirdə idi. Daşın yüksək keyfiyyəti onun da diqqətini çəkmişdi, amma o, bu əvəzsiz materialı hissələrə bölmək fikrindən uzaq idi. Sərginin sonunda zümrüd daşı öz alıcısını tapdı. Bu, həmin o naməlum zərgər idi.

O, daşı əldə etməyinə etmişdi, amma ondan necə istifadə edəcəyini bilmirdi. Uzun düşüncələrdən sonra zərgər öz qərarını verdi. Daşın üzərində Buddanın fiquru olacaqdı.

Buddanın fiqurunun hansı təsvirdə olacağı da xeyli mübahisə doğurdu. Əsas məsələ - yaxşı oymaçı tapmaq idi. Buddanın təsvirini yarada bilən oymaqlar az deyildi, amma onlar əsasən ağac üzərində işləyirdilər. Zümrüd daşı son dərəcə incə yanaşma tələb edirdi.

Qiymətli daşlarla işləyən oymaçı axtarışlarına başlandı. Oymaqların içindən ən yaxşısını seçildi və sınaq üçün onlara zümrüd daşına yaxın olan akvamarin və jadeitdən Buddanın fiqurunu düzəltmək tapşırıldı. Ən yaxşı Aun Nainanın işi hesab edildi. Təcrübə öz sözünü demişdi, o, akvamarin və jadeitdən düz 20 il idi ki, müxtəlif fiqurlar düzəldirdi. Amma həтта onun üçün də bu iş asan və sadə olmadı, oymaçı kristallı incəliyinə qədər öyrəndi, eskizini yaratdı və yalnız bundan sonra işə başladı.

Xüsusilə zümrüdü cilalamaq çətin oldu, əvvəlcə bunu incə cilalayıcı kağızların köməyiylə etdi, sonra almaz tozcuqların, nəhayət ki, Buddanın yuxarı səthinin parlaq alınmasına nail oldu. Aun Naini öz işini 2006-cı ildə tamamladı. Mütəxəssislərin yekdil rəyinə görə, bu, əsl şedevr idi.

"Bir ağac kəhrəba, bir ağac mərcan"...

(Qabil)

Kəhrəba ən unikal qiymətli daşlardandır. Birincisi, bu daş üzvi mənşəlidir, belə daşlar isə çox deyil (inci, qaqat, mərcan və kəhrəba). İkincisi, kəhrəba daşlaşmış ağac qətranıdır, bu ağacların yaşı isə 100 milyonu ötür!

Kəhrəba çoxrəngli, çoxçalarlıdır. Qədimlərdə kəhrəbaya "Günəşin bəxşişi" deyirdilər. Müasir günümüzdə mütəxəssislər bu daşda 350 rəng çaları müşahidə ediblər. "Kəhrəba" sözünün ərəbcədən tərcüməsi isə - "saman oğrusu" deməkdir. Elektronlaşma xüsusiyyətinə görə, o, bu adı alıb.

Kəhrəba haqqında çoxlu mif və əfsanələr var. Yunan mifologiyasında kəhrəba Allahların Günəş Geliusun oğlu Faeton üçün axıtdıqları göz yaşlarından əmələ gəlib.

Bəzi qədim xalqların inancına görə, kəhrəbada ruhlar məskən salıb. Bir başqaları kəhrəbanı meşələrin sehrlı qətranı və xəstəliklərin qoruyucusu adlandırırlar. Nadir müalicəvi özəllikləri olan kəhrəba soyuq-dəymə və bakteriya əleyhinə təsir göstərir, qan dövranını normallaşdırır, görməni yaxşılaşdırır, ürəyin fəaliyyətinə müsbət təsir göstərir. Keçmişdə süd verən analar və dəyərlər körpənin sağlam olması üçün kəhrəba boyunbağı taxardılar.

Qəm baharında açan bir lələyəm

sən jaləsən,

Göz yaşımın damənində,

lələ-mərcansan mənə.

(Füzuli)

Klassik şairlər gözəlin dodaqlarını qırmızı mərcana bənzədiblər. Əslində, bu daş yalnız qırmızı rəngdən ibarət deyil, amma mərcanın bu

Amma bu və ya digər halda da firuzə hədsiz qiymətli daş sayılırdı, ondan müxtəlif bəzək əşyaları hazırlayırdı, eyni zamanda atlar üçün gözmuncuğu düzəldirdilər. İnanırdılar ki, firuzə daşı atın gücünü və dözümlülüyünü artırır. Ona görə türklər atın alınına firuzə qaşını bərkidirdilər.

Tarixçi Volman da firuzənin bu qoruyucu özəlliyinə inanır, yazırdı: "Kim üstündə firuzə daşı gəzdirsə, hardan gedirsə getsin, hardan keçirsə keçsin, əsla bədrəməyəcək, yıxılmayacaq".

Farslar firuzəyə "xoşbəxtlik daşı" deyir və inanırdılar ki, bu daş sevgi uğrunda ölənlərin sümüklərindən əmələ gəlib. Asteklər də firuzəni "sevgi daşı" adlandırırdı və hesab edirdilər ki, firuzə sahibinə yalnız sevgi deyil, həm də sağlamlıq və var-dövlət bəxş edir.

Ləl daşını çay daşına...

(Qiymətli daşların sirləri)

Səhərin sübhündə səbə yelində, Niqabı üzündə, yaqut telində

(Aşıq Alı)

Ümumiyyətlə, hər dövrün öz sevimli daşı olub. Məsələn, renessans dövründə yeni evləyənlər bir-birlərinə yaqut qaşlı üzük bağışlayırdılar. Bu daş dəyişməyən hissələri simvolizə edirdi. Münasibətləri möhkəmləndirir, onlara yeni çalar bəxş edirdi. Hamilə qadınlara da yaqut qaşlı üzük taxmaq məsləhət görülürdü.

Zümrüd bərkət, artım, məhsuldarlıq simvoludur. İnsanın fantaziyasını genişləndirir, yaddaşını möhkəmləndirir. Göz ağrıların, iltihabını aradan qaldırır.

Yaqut Hindistanda daşların şahı sayılır. Ona sonsuz rəğbət bəsləyirlər. Bu daşın belə bir özəlliyi də var, insanı dava-dalaşdan çəkindirir, vaxtsız ölümlərdən, ruhi xəstəliklərdən qoruyur. İstilik və enerji verir.

Qədim almanlar kəhrəbaya - "bernşteyn" (odlu günəş) adını vermişdilər. Onlar da fərqi varmıydılar ki, kəhrəba başqa daşlardan fərqli olaraq alışıb yana bilir.

Müasir günümüzdə insanlar süni yollarla kəhrəba hazırlamağın texnologiyasını işləyib hazırlayıblar. Ona "ambroid" (kəhrəbanın oxşarı) adını veriblər. Əlbəttə ki, süni yollarla ərsəyə gələn kəhrəbanın keyfiyyəti əsl kəhrəbaya müqayisədə çox aşağıdır. Süni daş xeyli sönlükdür və əsl kəhrəba kimi möhkəm deyil.

Kəhrəbanı başqa özəlliklərinə görə də dəyərləndirirlər. Məsələn, onun qızılı rəngi fikirləri aydınlandır, neqativ ovqata kökləyir, yaradıcı potensialı artırır. Axı kəhrəba Günəşin və ağacın təbii enerjisini özündə hiyf edir və bu enerjini səxavətlə bölüşür.

rəngi xüsusilə sevilir. Eyni zamanda mərcan eşqin simvoludur. Sevənlər onun gücündən faydalanırlar.

Mərcan insanlara hələ çox-çox qədimlərdən tanışdır. Qədim şumerlər, yunanlar və misirlilər mərcandan bəzək əşyaları taxırdılar. O həm də oxşarı olmayan bir daşdır. O, dəniz poliqlərinin həyat fəaliyyətindən doğur. Poliqlər dənizdəki müxtəlif mineralları canlarına çəkirlər. Bu minerallar onların bədən örtüklərində yerləşir. Sonra bu canlıların qalıqları üst-üstə yığılaraq daşlaşır. Beləcə mərcan daşı əmələ gəlir.

Mərcan da magik özəlliklərdən xali deyil. Bu daş insanların məntiqinə və intuisiyasına təsir göstərir. Unikal müalicəvi xüsusiyyətlərə malikdir. Hətta bu ehtimallar elmdə də öz təsdiqini tapıb. Məsələn, qorqon mərcanı nəfəs yollarına, qan dövranına, həzm sisteminə yaxşı təsir göstərir. Belə ki, mərcanın bu növündə xüsusi hormon var. Yaponiya və Amerika cərrahları isə xüsusi araşdırma apararaq aydınlaşdırıblar ki, ağ mərcanlar cərrahiyyə sahəsində də tətbiq edilə bilər, onlar insan sümükləri ilə ideal şəkildə qaynaşır-qarışır.

Mərcan eləcə də sahibinin xəstəliyini müəyyən edə bilir. Əgər bu daşı gəzdirən adam sağlamdırsa, daş həmişə parlaq olur və göz oxşayır.

"Uğursuzdur deyə firuzə üzüyünü dənizə atdın..."

(Bir türk məhəməsindən)

Qəhrəmanın üzüyünü uğursuz hesab edib dənizə atması təsadüfi deyil, məsələ burasındadır ki, firuzə daşı ilə bağlı bir-birindən fərqli inanclar var. İnsanlar firuzəni ya sevir, ya ona hansısa ümid bəsləyir, ya da uğursuzluqda suçlayır. Xalqların bu qədim daşla bağlı inancları bir-birindən çox böyük təzadlarla fərqlənir.

Meksika hindiləri üçün isə əksinə, firuzə müharibə rəmzi idi. Hindiasteklər inanırdılar ki, bu daş göy ilahəsinin göz yaşlarından əmələ gəlib. Bəzi xalqlar elə bu inanc səbəbindən müasir dövrümüzə də firuzəni "astek daşı" adlandırırdı. Fransızlar isə indiyə qədər firuzəyə "türk daşı" deyirdilər.

Maraqlıdır ki, 17-ci əsrdə Avropada firuzə qaşlı üzüyü yalnız kişilər taxırdılar. 1609-cu ildə tarixçi Botun yazdığına görə, özünə hörmət edən hər bir kişinin barmağında firuzə qaşlı üzük olmalıymış. Qərblı xanımlar nadir hallarda firuzə taxırdı, amma ingilislərin Şərqi səyahətlərindən sonra bu daş Avropa xanımları arasında da populyar oldu.

Maraqlıdır ki, bəzi inanclara görə, daşlar da insan kimi laqeyd münasibətdən inciyir, küsür. İnsan kimi onu da xatırlamaq, yada salmaq lazımdır... Məşhur fransız yazıçısının xanımı xatirələrində yazır: "Mən uzun müddət daş-qaşlarını xatırlamayanda onlar bunu hiss etdirir. Məsələn, rubin sönlükləşir, firuzənin rəngi ağarıb, akvamarinin isə sanki gözləri yaşla dolur"...

Şərqi müəyyən bir dövrdə daş-qaşlardan bəzək əşyası kimi deyil, müəyyən bir ayını icra etmək üçün istifadə edilirdi. Məsələn, bir qola iki biləzək ona görə taxılırdı ki, iki orqan bir-birini qısqanmasın. Yaxud əgər hansısa bir adam qeybətində, dedi-qodunun şahidi olmuşdusa, günahkar onun qulağı sayılırdı, elə qulağı da cəzalandırmaq üçün onda dəşik açılırdı, amma qulağın da əzablarını yüngülləşdirmək lazım idi, bunun üçün də "köməyə" sırğa gəlirdi. Daş-qaşlı parlaq metal zəncirlər isə diqqəti özünə cəlb edir və eyni zamanda sahibini nəzərdən qoruyurdu.

Həm gözəlliyi, həm qeyri-adi özəllikləri ilə insanları heyran qoyan bu sehrlı daşlar minilliklərdir tam olaraq öz sirrini açmır ki, açmır...

Yanvarın 23-də görkəmli ədəbiyyatşünas, folklorşünas, tərcüməçi, şair, filologiya elmləri doktoru, professor, Gürcüstan Ədəbiyyatşünaslıq Akademiyasının akademiki Valeh Hacılardan birini tanıyırsınız. Azərbaycan-Gürcüstan ədəbi əlaqələrinin inkişafında əhəmiyyətli rol oynamış alim və ziyalının xatirəsi hər il vətəninə və Türkiyədə qeyd edilir.

Valeh Hacılar itkisi hələ də onu tanıyanların qəlbində qay-saqılanmış yara kimi qalır. Altmışına yetməmiş ömrün mənə bəlli olan cizgiləri o qədər dolğundu ki, heyrətlənməyə bilmirsən. Ömrü aman versəydi, yəqin ki, daha sanballı yaradıcılıq uğurlarına imza atardı.

Valeh Hacılardan ötən əsrin 80-ci illərinin ortalarında əməkdaşlıq elədiyim, onun da tez-tez gəlib-getdiyi "Sovet Gürcüstanı" qəzetində tanışdım. Yaddaşımda qaldırsa, 1985-ci il idi, qəzetdə "Cavanlar kənddən gedirlər" adlı publisistik yazım çap olunmuşdu, qəzet əməkdaşlarından kimsə bizi tanış eləyəndə: "Məqaləni hekayə kimi yazıbsan, - dedi, - səhv eləmirəmsə, sən bədi yazıların da olmalıdır". O vaxt nəsr yazdığımı boynuma almadım, amma sonrakı illər qəzetdə, "Dan Ulduzu" toplusunda hekayələrim çap olunanda Valeh müəllim zarafatla və səmimiyyətlə deyirdi: "Bilirdim ki, nəsr yazacaqsan, elə ilk cümlədən mənə aydın oldu".

Onda Valeh Hacılardan Bakıda Azərbaycan Elmlər Akademiyasında namizədlik dissertasiyasını təzəcə müdafiə eləmişdi. Haqqında tələbəsi olmuş Eyvaz Ələzoğlu çox danışmışdı. Eru-disiyasından, insanlığından, səmimiyyətindən, tədqiqatçılıq qabiliyyətindən söhbət açmışdı. İç dünyamda Valeh Hacılardan tutumlu portreti yaranmışdı, bir təsadüf də o portreti tamamladı, indi yaddaşımda onun mükəmməl obrazı var.

Valeh müəllimin tələbələrini ilə dostluğu mənədən ötrü yeni bir aləm idi. İlk dəfə şahid olurdum ki, müəllim tələbələrini ilə oturub-durur, etik qaydaları gözləməklə zarafatlaşır, yataqxanaya gəlir, cibinin pulunu bölüşür. İlyas Məmmədlinin, Rafiq Hümmət, Murtuz Fərhadoglundun... yataqxana otağında Valeh müəllimlə poeziyadan, nəsrədən, folklorlardan, aşıq yaradıcılığından dö-nə-dönə söhbət eləmişik, İlyasın, Rafiqin çaldığı havalara qulaq asmışıq.

O, təbiətindən süzülən işıqla, Allahın bəxş elədiyi səmimiyyətlə, sözə sonsuz sevgilə qəlbimdə öz yerini tutdu və elə indi də mənə əziz olan insanların cərgəsində qalır...

O illər Gürcüstanda gözəl ziyalı və ədəbiyyat mühiti vardı. Arif Mustafazadə, Eyvaz Ələzoğlu, Lətif Mustafaoğlu, Teymur Kəlbəyev, Şahvələd Eyva-

Valeh Hacılardan:

Axar su ömrü

zov, Tapdıq Yolçu, Allahverdi Təhləli, Rafiq Hümmət... sənətə gəldiyi dövr idi. Şübhəsiz, Valeh Hacılardan da yaradıcılığının ən qaynar çağları o illərə düşürdü. Hamımız "Sovet Gürcüstanı" qəzetinə Arif Mustafazadənin rəhbərlik elədiyi mədəniyyət şöbəsinin ətrafına yığılmışdıq. Türkçülüklə bağlı söhbətlər də həmin illərdə geniş miqyas almışdı.

Valeh Hacılardan tələbələrini folklor ekspedisiyalarına aparır, qızıl külçəsi kimi xalqın yaddaşında yatıb qalan söz qatarını üzə çıxarırdı, tədqiqatlarını aparır, ortaqların yaddaşı barədə söz açmaqdan yorulmurdu. Dastanlarımızın, nağıllarımızın, əfsanələrimizin, aşıq şeirimizin yayılma və yaşama arealı ondan ötrü hey-rətamiz məkan idi. O, folklorun özündən çox kökü, mifologiyası, yaşam ərazisiylə maraqlanırdı. Darvazda kağıza köçürdüyü nümunənin eynisinə, yaxud oxşarına Qarayazıda, Qaraçöpdə, Başkeçiddə rast gələndə, Göyçədə, Dərbənddə, Qarsda, Kərkükdə də izlərini axtarırdı.

Mən qəzetin "Telli saz" folklor səhifəsini başlayanda (ilk buraxılış Qaraçöp folkloruna həsr olundu) Valeh Hacılardan sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Həm

də təkcə təbrik eləməklə qalmadı, bir sayında Darvaz ağız ədəbiyyatı nümunələrini oxuculara çatdırırdı. Üstəlik, mənə dönə-dönə dissertant olmağı, folklorlardan mövzu götürməyi məsləhət gördü, köməyini əsirgəməyəcəyinə söz verdi. Valeh müəllimin səmimiyyətinə zərrə qədər də şübhəm yox idi.

Amma həmin vaxtlar mənə publisistika və nəsr çəkirdi. Bununla belə, folklorla ünsiyyətimi kəsməyəcəyimi də bilirdim.

Sonralar həmfikirliyəmlə "Qaraçöp" ədəbi-etnoqrafik toplusunu üzə çıxardım, el şairlərinin onlarla kitabını çapa hazırladım, Valeh Hacılardan demiş, neçə-neçə dissertasiya mövzusu yelə verdim.

Bu qənaətimi tez-tez dilimə gətirirəm: bəlkə də, şairlik yeganə yaradıcılıq sahəsidir ki, onu peşəyə çevirmək olmaz; yəni Tanrının sənə Söz pıçıldamadığı vaxtda da özünü yazmağa məcbur etmək ən azı gücsüzlükdü, o gücsüzlüyün sonucu da gülünc şeirlər olacaq.

Valeh Hacılardan nemətdən şair idi, amma bir dəfə də olsun "mən şairəm" dediyini eşitmədim. Sözlərini qışqırmadı, pıçıldadı. O pıçiltılar söz qədri

bilənlərin könlünə çatdı, yaddaşına yazıldı. Şübhə eləmirəm ki, Borçalının Şair Nəbi, Qaraçöplü Aşıq Musa, Eyvaz Borçalı, Abbas Abdulla, İsa İsmayılzadə, Arif Mustafazadə, Zəlimxan Yaqub, Səməd Qaraçöp, Allahverdi Təhləli, Tapdıq Yolçu, Rafiq Hümmət, Nurafiz... kimi bənzərsiz şairləri arasında Valeh Hacılardan öz yeri var.

Valeh Hacılardan şeirlərində o qədər təbiilik, səmimiyyət, müdriklik var ki, onları yalnız xalqın mənəviyyatına və sözlünə vurğun adam qələmə ala bilər:

...Hələ eşidilmir sözümlər, baba, Hələ yuxudayıq özümlər, baba. Elə yumulub ki, gözümlər, baba, Nə illah edirik, aç bilmirik.

Bu, xalq, millət, Vətən sevgisinin bənzərsiz izharıdır. O, kürsülərdə pafoslu çıxışlar eləmir, yaşıntılarımızı vətəndaş ağrısıyla qələmə alır...

Valeh Hacılardan klassik türk aydınları kimi millətin çəkdiklərini öz cismindən keçirirdi. Bəlkə də, bu dünyadan vaxtsız köç eləməsi mənəvi sarsıntılarının sonucuydu...

Valeh Hacılardan öz zəhməti, nəhəng təfəkkürüylə elmdə yüksək məqama çatdı, filologiya elmləri doktoru, professor, Gürcüstan Ədəbiyyatşünaslıq Akademiyasının akademiki, Tbilisi Dövlət Pedaqoji Universiteti Azərbaycan dili və ədəbiyyatı kafedra-

sının müdiri oldu. Onun elmi tədqiqatının miqyası isə çox geniş idi. Təkcə xalq ədəbiyyatını yox, Gürcüstan-Azərbaycan ədəbi əlaqələrini, tarixi-filoloji, leksikoqrafik axtarışları əhatə eləyirdi.

Professor Valeh Hacılardan folklor və mifologiya yönündəki tədqiqatları bütövlükdə türkologiyanın nailiyyəti idi. Təəssüf ki, bu əsər hələ lazımı dəyəri alməyib.

Valeh Hacılardan Borçalı folklorunun təkcə toplanmasında, işlənməsində yox, həm də sistemləşdirilməsində, doğrudan da, bütöv bir institutun işini təkbaşına görüb. Onun bu xidmətini tədqiqatçılarımız unutmayacaqlar.

Valeh Hacılardan Borçalı Mehralı bəy haqqında tədqiqatı hörmətəlayiq təəssübkeşliyin təzahürüdür. O, ağır zəhmət bahasına tarixi şəxsiyyətimizi özümüzlə qaytardı, xalqın yaddaşında bütövləşdirdi.

Valeh Hacılardan hətta tərcüməyə də məşğul olmağa vaxt tapdı, gürcü ədəbiyyatının layiqli nümunələrini dilimizə çevirdi.

Onun haqqında türkiyəli araşdırmaçı S.Alyılmaz dissertasiya müdafiə edib, monoqrafiya nəşr etdirib.

Valeh Hacılardan Azərbaycan gürcü ədəbi əlaqələrinin inkişafındakı xidmətlərinə və səmərəli fəaliyyətinə görə 1998-ci ildə Gürcüstanın "Şərəf" ordeninə layiq görüldü.

Bütün bunlar parlaq və zəngin ömrün yazıda və yaddaşlarda qalan faktlarıdır...

Son görüşlərimizdən birində dedim ki, Valeh Hacılardan iki millətin (türk və gürcü), üç xalqın (Azərbaycan, türk və gürcü) oğludu. Fikrim xoşuna gəlsə də, təvazökarlığından qalmadı, "Hələ istədiklərimin çoxunu gerçəkləşdirə bilməmişəm", - dedi.

Mübaligə deyildi, doğrudan da, Valeh Hacılardan Azərbaycan və gürcü xalqları arasında etibarlı mənəvi körpü yaradan azsaylı aydınlarımızdan biriydi. Gürcü aşıqlarının yaradıcılığının tədqiqi, gürcü-Azərbaycan lüğətinin tərtibində zəhmət sərf eləməsi bir yana qalsın, o, gürcü ziyalı elitasının tanıdığı və hörmət bəslədiyi şəxsiyyətlərdən idi. 90-cı illərin başlanğıcında Bakıya, lap elə Türkiyəyə köçə, vəzifə tuta, rahat yaşaya bilərdi. Amma bunu heç aqlının ucundan da keçirmədi, əksinə, bel bağladığı ziyalıları ətrafına toplayıb iki xalq arasında tarixi dostluğun qorunmasına çalışdı. Sonralar doğma Darvazda ev tikdirməsi də onun yurd sevgisinin nişanəsiydi.

Valeh Hacılardan Türkiyənin ədəbi-elmi mühitində yaxşı tanınırdı, sevilirdi. Bu məmləkəti öz vətəni sayırdı, amma qəlbindəki Borçalı sevgisini heç bir şöhrətə dəyişməzdi. Hətta Tiflisdəki evində də yurd yerinin həsrətini çəkirdi. Sonralar 2006-cı ildə "Darvaz məzarlığına" şeirini də Allah bilir, hansı duyğuyla yazmışdı:

Yaşarıq, ömrümüz axar su kimi, Köçərik, sonu yox bu köçəkəçün. Dünyanın yorğun bir yolçusu kimi, Gələrik qoynuna dincəlmək üçün.

Valeh Hacılardan 2010-cu ilin soyuq yanvar günlərindən birində - ömrün altmışını tamamlamamış dünyadan köçdü. O, yarımqəz ömrünün azı 35 ilini Azərbaycan mədəniyyəti, mənəviyyatı, ədəbiyyatı xəzinəsinə öz töhfəsini verməyə sərf elədi. Gördüyü işlərin sanbalını, miqyasını tədqiqatçılar hələ bundan sonra araşdıracaqlar.

İndi Gürcüstanda onun xatirəsinə həsr olunmuş elmi sessiya keçirilir, əsərləri Azərbaycanda və Türkiyədə nəşr olunur. Türkiyədə onun adını daşıyan "Valeh Hacılardan Vəqfi" fəaliyyət göstərir, görkəmli ziyalının gerçəkləşməmiş arzularını həyata keçirir.

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Antuan de Sent-Ekzüperinin naməlum duası

Dahilərin qəribə hərəkətləri

Belə bir fikir var ki, istedadlı adamlara çox şeylər, dahilərə isə, demək olar, hər şeyi bağışlayırlar. Bir çox qələm adamları həddən artıq qəribə hərəkətləri ilə yaddaşlarda qalıblar. Hətta bəzilərinin aqılalmaz xasiyyətləri onların kitablarından da məşhurdur. Nikolay Qoqolun əsəb tutmasından sonra "Ölü canlar" əsərinin ikinci cildinin əlyazmasını yandırdığını kim xatırlamır? Hanter Tompsonun özünü narkotikə olan həvəsi və xoşagəlməz hərəkətləri ilə təsvir eləməsi isə çoxlarına məlumdur. Bu cür xarakter cizgilərinə malik olan yazıçıların bir neçəsi ilə sizi tanış edirik.

○ Nikolay Qoqol Moskvadakı evinin buxarısında "Ölü canlar"ın davamını əsəbi vəziyyətdə yandırır. Əsərin ikinci cildi xidmətçisi Semyonun "Əlyazmanı məhv eləməyin" yalvarışı altında yanıb külə dönüb.

○ Aleksandr Düma bir dəfə dueldə iştirak edib. Həmin dueldə iştirakçılar püşk atırdılar, uduzan özünü öldürməli idi. Düma uduzub və qaydaya əməl etmək üçün qonşu otağa keçib. Orada atəş səsi eşidilib, sonra isə Düma dueldə iştirakçılarının yanına qayıdıb və deyib: "Atəş açdım, amma hədəfdən yayındım".

○ Uilyam Berrouz axşam məclislərinin birində qonaqları heyrləndirmək qərarına gəlib. Yazıçı öz oğlunun başına qoyulmuş almanı vuran oxçu Vilhelm Tellin hərəkətini təkrarlamış istəyib. Berrouz arvadı Coan Vollmerin başına stəkan qoyub və pistoletdən atəş açıb. Güllə arvadının başına dəyib və nəticədə qadın dünyasını dəyişib.

○ Marina Svetayevanı İkinci Dünya müharibəsi başlandıqdan sonra Tatarıstanın Yelabuqa şəhərinə göndəriblər. Ona əşyalarını yığışdırmaqda Boris Pasternak kömək edib. Pasternak çamadanı bağlamaq üçün ip gətirib və onun möhkəmliyini yoxlaya-yoxlaya zarafatla deyib: "İstəyirsən, özünü as, tab gətirər". Sonralar Pasternaka xəbər veriblər ki, Svetayeva Yelabuqada özünü məhz həmin iplə asıb.

○ 1835-ci ildə Qalley kometi Yer kürəsinin yaxınlığında uçmuş. Kometin Yerə lap yaxınlaşdığı gündən iki həftə sonra yazıçı Mark Tven dünyaya gəlib. 1909-cu ildə o, yazırdı: "Mən bu dünyaya kometlə gəlmişəm, növbəti il komet gələndə də çıxıb gedəcəyəm". Elə belə də oldu: Mark Tven 1910-cu il aprelin 21-də kometin Yerə yaxınlaşmasının səhəri günü dünyadan köçdü.

Bu duanı məşhur fransız yazıçısı Antuan de Sent-Ekzüperi həyatının ən ağır günlərinin birində yazıb. Yazıçının qələmə aldığı sətirler mühüm məsələlərdən bəhs edir, insanın qəlbinə və ağılına dərin təsir göstərir.

"İlahi, səndən möcüzə və ilğım yox, yaşadığım hər gün üçün güc istəyirəm. Mənə kiçik addımlarla yerimək bacarığını öyrət.

Adi günlərin qarmaqarışıqlığında mənə kaşflər və təcrübələr üzərində vaxtında dayanmaq üçün müşahidə aparmaq, fərsətli olmaq qabiliyyəti ver.

Mənə ömür möhlətimdən düzgün istifadə etməyi öyrət. Mənə əsas və ikinci dərəcəli şeyləri ayırd etmək üçün incə duyum bəxş elə.

Həyatda uçmamaq və sürünməmək, günün axarını ağılla nəzarətdə saxlamaq, zirvələri və ənginlikləri görmək, aradabir sənətdən zövq almağa vaxt tapmaq üçün mənə təmkin, əndazə gücü bəxş elə.

Mənə arzuların yardımıla çin olmadığını dərk eləməkdə kömək göstər. Nə keçmiş haqqında, nə də gələcəklə bağlı arzular istəyirəm. Bu an burda olmaqda, həmin məqamı ən vacib an kimi qəbul eləməkdə yardımını məndən əsirgəmə.

Məni həyatda hər şeyin asan olduğu barədə sadələşdirmə inamından qoru. Çətinliklərin, məğlubiyyətlərin, süqutların və uğursuzluqların yalnız həyatın tərkib hissəsi olduğunu öyrət".

ğunu, onların sayəsində inkişaf etdiyimizi və kamilləşdiyimizi dərk etmək üçün mənə aydın zəka ver.

Mənə tez-tez qəlbim ağılla mübahisə etdiyini xatırlat.

Yanıma vacib məqamda mənə həqiqəti deməyə cəsarəti çatan, amma bunu sevgiyə eləyən bir adam göndər.

Bilirəm ki, hər hansı tədbir görməyəndə bir çox məsələlər öz həllini tapır. Ona görə də mənə dözümlü öyrət.

Dostluğa nə qədər ehtiyacımız olduğunu bilirsən. Mənə taleyin bu ən gözəl və ən dəyərlə bəxşinə layiq olmaq imkanını ver.

Lazımı məqamda, lazımı vaxtda, lazımı yerdə, sözlə və sözsüz kiməsə ehtiyacı olduğu hərəkəti vermək üçün mənə zəngin fantaziya ver.

Məni həyatın lap dibində olan kəslərə kömək etməyi bacaran insana çevir. Məni həyatda nəyisə itirmək qorxusundan qoru.

Mənə özümə arzulanı yox, həqiqətə lazımı olanı ver.

Mənə kiçik addımlarla irəliləmək bacarığını öyrət".

İki cümləlik hekayələr

Sizi həyəcanlandıran hər hansı əhvalatı başqalarına çatdırmaq üçün heç də həmişə çoxlu söz axtarıb tapmağa ehtiyac yoxdur. İnsanın təxəyyülü müəllifin demədiklərini daha yaxşı çatdırmağa qadirdir. İki cümlədən ibarət hekayələrin təmsalında bunu aydın görmək olar.

Reyc Malöström İrəliləyiş

Mənim və psixiatrımın həyatında böyük irəliləyiş baş verdi. İndi səsləri o da eşidir.

Mitç Breşiani Tənha həyat

Sən tək yaşayanda işığın qəfil sönməsindən qorxursan. Amma işığın qəfil yanması sən üçün gözlənilməz deyil.

Katie Yaxşı qonşular

Lora və Con, demək olar, altı ay birgə yaşamışdılar. Bu gün Lora öz çardağına aparacaq qanlı izləri görəndə dərk elədi ki, artıq tək yaşayır.

Laura Donelli Sadəcə nəfəs al

O, ağır-ağır və taqətsiz halda xəstəxana kreslosuna çökdü və anasının necə dünyasını dəyişməsinə baxdı. Özünü tanıyandan bəri ilk dəfə hiss elədi ki, nəhayət, nəfəs ala bilər.

Aleksander Ernesto Özümlə söhbətlər

Yenidən tək qalanda tez-tez sadəcə eşitdiyim səslərdən zövq almaq üçün özümlə danışırdımdan xəbər tutdum. Amma atmacalarıma verilən cavabları eşidəndə tezləklə bundan əl çəkdim.

Qrey Harlou Masa və otaq

Validənlərim bacımı daha biziylə yemək istəmədiyinə, öz otağına çəkilib qapını bağladığına görə, qapıdan açdığı dəlikdən yedirlər.

Onlardan bunun səbəbini soruşanda dedilər ki, ikinci bacımın başına gələnələr onun narazılığına səbəb olub.

Valek Yenidən evdə

"Əzizim, qayıtmısan?" – Arxamda qonaq otağının qapısı açıldı. Soruşdum. Cavabında qulağımın dibində razılıq dolu "yox" sözü eşitdim.

Şair Bülənt Ecevit

Türkiyənin görkəmli siyasi və dövlət xadimi Bülənt Ecevit qətiyyətli olduğu qədər də incə duyğularla yaşamış insan kimi tanınır. Onun poetik irsi artıq milyonların könlündə özünə yuva qurub. Ecevitin iki şeirini oxucularımıza təqdim edirik.

Əl-ələ böyütdük sevgini

Birlikdə öyrəndik səninlə
ovcumuzda ürəyi döyünən
quşa sevgini,
əl-ələ duyduq qumsalda dənizin
milyon ildə sirayət etdiyi
daşa sevgini.
tırtılları tanıdıq səninlə baharda
tırtılken hələ sevməyi öyrəndik
sevgidən törəyən kəpənəyi,
torpağı evimiz kimi sevdik səninlə
birlikdə sevdik quru torpaqda
ev qazan köstəbəyi.
Köstəbəyindən torpağına-daşına,
tırtıldan kəpənəyinə, quşuna
əl-ələ sevdik bu dünyanı.
əzabıyla, sevinciylə sevdik,
yayıyla, qışıyla sevdik
kənd-kənd ölkə-ölkə.
Göylər kimi bürüdü dünyanı
yağış kimi sızdı dünyaya
dünya qədər oldu sevgimiz.
əl-ələ böyüdüb əl-ələ dərdik,
əl-ələ dərib insana verdik,
verdikcə çoxalan sevgimizi.

Sabah

nəşə olacaq sabah
duruşundan bəlli,
çöldəki atların
buludların qaçışından bəlli,
qazmasından köstəbəklərin torpağı
qarışqaların təlaşından bəlli.
nəşə olacaq sabah
bəlkə bir tumurcuq,
bəlkə bir ağacın düşən yarpağı
bəlkə də bir çocuq.
yaxşı görə bilməsək də uzağı
quşların uçuşundan bəlli,
nəşə olacaq sabah -
o biri gündən önəmsiz,
sabahkindən önəmli.

Mao Tse Dunun şeiri

Çinin məşhur dövlət xadimi, Çin Xalq Respublikasının qurucusu Mao Tse-Dun kommunist ideyalarının qızgın təbliğatçısı və möhkəm iradəli siyasi rəhbər olmaqla yanaşı poetik ruha da malik olub. Onun qələmə aldığı şeirlər öz ölkəsində çap olunub və bir çox xarici dillərə çevrilib. Maonun poetik irsindən iki şeiri oxuculara təqdim edirik.

Qərb küləyi soyuq əsir, uzaqdan,
Donmuş havada,
Səhərin Ay işığında fit çalır külək,
Səhərin Ay işığında,
Atların ayaq səsləri taqqıldayır
Və şeypur səsləri susur.

Çətin keçiddə dəmir mühafizəçi var demə,
Bu gün bircə addımda çıxacağıq zirvəyə,
Zirvəni keçəcəyik!
Orada dağlar dəniz qədər mavi
Və batan Günəş qan kimidir.

Uzaqlarda doqquz ırmaq axır,
Başdan-başacan ölkədə,
Qıvrım-qıvrım dəmiryolları
Güneydən-quzeyə.
Yağış dumanlı, çiskinli, bulantıq,
Tısbəgə, İlan təpəsi
Yol vermir uca ırmağa.
Sarı durna uçub gedib
Hansı tərəfə, kim bilir?
Səyyahlara təkcə ev qalar.
Coşğun suların şərfinə qalxır qədəhim,
Ucalan dağlarla coşanda qəlbim.

Çapa hazırladı: NƏRİMAN

Bu il yanvarın 4-də polyak əsilli tanınmış rus dramaturqu, yazıçısı və diplomatı Aleksandr Sergeyeviç Qriboyedovun (1795-1829) anadan olmasından 220 il ötdü. O, 1818-ci ildə rus missiyasının katibi kimi İrana göndərilib və burada iki il işləyib. 1821-ci ildə İrandan qayıtdıqdan sonra Qafqaz qoşunlarının komandanı general A.Yermolovun rəhbərlik etdiyi ordunun diplomatik katibi vəzifəsinə təyin edilib.

1826-cı ildə çar hakimiyyəti tərəfindən dekabristlərin işi üzrə həbs edilən Qriboyedov günahı sübuta yetirilmədiyindən azadlığa buraxılıb və yenidən Qafqaza qayıdaraq diplomat vəzifəsində çalışıb. O, 1827-ci ildə Türkiyə ilə İran arasında danışıqlarda vasitəçi kimi çıxış edib, 1828-ci ildə İranla imzalanan Türkmənçay müqaviləsinin hazırlanmasında iştirak edib. Bundan sonra isə İranda rəsmi səfir təyin edilən Qriboyedov elə həmin ildə Tehranda səfirlik binasında qətlə yetirilib və meyiti Tiflisə aparılıb.

A.Qriboyedovun ermənilərin Azərbaycan torpaqlarına köçürülmə prosesini izah edən bu məktubunu oxucularımız üçün maraqlı olacağını nəzərə alaraq təqdim edirik.

**Nəriman
ƏBDÜLRƏHMANLI**

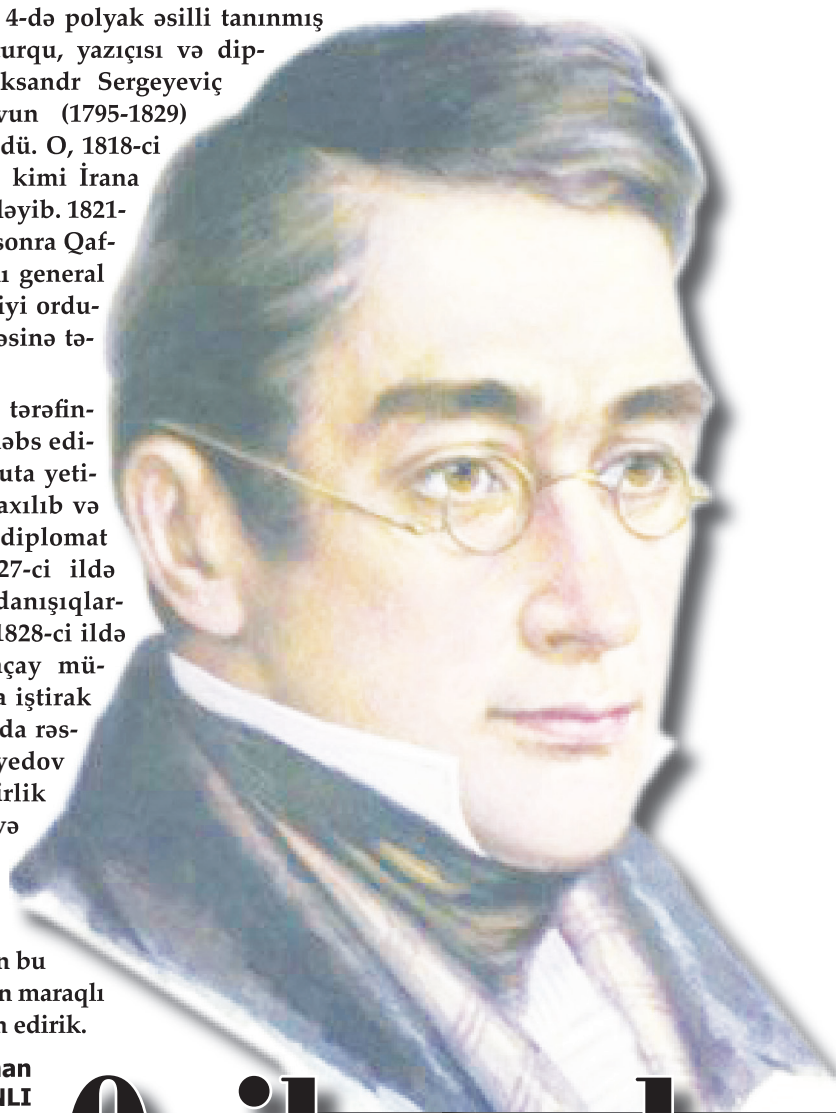
Ali-həzrətlərinizə ermənilərin Azərbaycandan köçürülməsi üçün tətbiq edilən üsullar və onların indi bizim vilayətlərdə yerləşdirilməsi barədə mənim vasitəmlə daha mötəbər məlumat verilməlidir.

Həmin məsələ üzrə mənə məlum olan həqiqət budur: polkovnik Lazarev özünü bu müharibənin əsas təşviqedicisi sayıb, bu barədə, bizə məlum olduğu kimi, öz fikrini kifayət qədər aşkar, lakin əsassız izah edib, ona görə ki, bununla bağlı ermənilərin heç bir anlayışı yox idi, onlar təkcə Rusiyaya etibar etməklə və onun qanunları altında olmaq arzusu ilə hərəkət edirdilər.

Traktat onlara bunun üçün tam hüquq verirdi. Köçürülmə zamanı knyaz Arqutinski, Qamazov fəal olmuşlar, tabeliklərindəki digər zabitlər isə artıq onların təsiri altında hərəkət edirdilər. Polkovnik Lazarev yalnız olduqca yersiz bəyannamələr uydurmaq, nizami erməni könüllü qoşunları formalaşdırmaq barədə düşüncə, bununla belə, xoş niyyətlə də olsa, hətta öz rəhbərliyində olan Qarabağı və digər vilayətləri öz dairəsinə daxil etmək barədə fikirləşirdi, amma oralarda çoxdan yaradılmış təsisatlara xüsusi səlahiyyət verilə bilməzdi.

Köçürülmə zamanı belə olub, lakin onların bizdə, yeni yerlərdə yerləşdirilməsi zamanı hər şey mənasız, fərsiz və qüsurlu şəkildə yerinə yetirilib.

1. Ermənilərin çox hissəsi müsəlman mülkədarlarının torpaqlarında məskunlaşdırılıb. Buna yayda yol vermək olardı. Torpaq sahiblərinin, müsəlmanların çox hissəsi köç düşərgələrində və başqa dinli yad gəlmələrlə əzəlaq saxlayıb.

Qriboyedov ermənilər haqqında

Ermənilərin Persiyadan (İrandan) bizim vilayətlərə köçürülməsi haqqında məktub

Urmiyadan gələnlərə pul müavinəti paylananda bir çox qarışıqlıqlar baş vermişdi, lakin sui-istifadə olmamışdı: yoxsullara az, varlılara çox verilməmişdi. Bu, ona görə baş vermişdi ki, qoşunlarımız həmin əyaləti tələsik tərk etmişdilər. Onlar tələsik, araşdırmadan hərəkət etmişdilər və odur ki, düzgün paylanmamış pul gəlmələrə az kömək etdi. Bu, yeri gəlmişkən, mənə məlum olan yeganə hadisədir.

Köçürülmə zamanı belə olub, lakin onların bizdə, yeni yerlərdə yerləşdirilməsi zamanı hər şey mənasız, fərsiz və qüsurlu şəkildə yerinə yetirilib.

1. Ermənilərin çox hissəsi müsəlman mülkədarlarının torpaqlarında məskunlaşdırılıb. Buna yayda yol vermək olardı. Torpaq sahiblərinin, müsəlmanların çox hissəsi köç düşərgələrində və başqa dinli yad gəlmələrlə əzəlaq saxlayıb.

2. Odun tədarük edilməyib və köçürülənlərin etibarlı yerləşdirilməsi üçün digər yerlər ayrılmayıb. Bütün bunlar vaxtında əldən verilib. Bu il səhvi düzəltmək gecdir. Köçürülənlər özləri dərəcəyə qaldırırlar və müsəlmanları sıxışdırırlar, onlar isə haqlı olaraq narazılıq edirlər. Ali-həzrətlərinizə məlumdur ki, ümumiyyətlə, buradakı sakinlərin hamısı köçkün hesab edilməlidir, çünki onların hamısı sərdar tərəfindən müharibə vaxtı köçürülüb və yoxsul vəziyyətə düşüblər.

3. Dövlətin pul yardımları tamamilə ağılsız şəkildə paylanıb: ehtiyacı olanların sayı və kimə nə qədər lazım olması barədə düzgün məlumat olmadan, dilənçilər kimi, hərəyə bir-iki rubl paylamışlar. Birdəfəlik verilən 25 rubl müxtəlif vaxtlarda hissə-hissə

verilən məbləğdən on dəfə əhəmiyyətlidir. Heç bir ümumi tədbir, məsələn, cəmiyyətin saxlanması, habelə, gələnlərin əkini üçün taxıl alınması və digər bu kimi tədbirlər görülməyib.

Ali-həzrətlərinizə köçürmə komitəsinin əhəmiyyətsiz hərəkətlərini göstərməklə, ədalət naminə qeyd etməliyəm ki, əgər orada qabiliyyətli adamlar da otursaydılar, böyük çətinlik çəkərdilər. Vilayət idarəsində hətta hələ Arazın o tayındakı torpaqların və kəndlərin təxmini siyahısı da yoxdur. Arazın bu tərəfindəki mahallarda da hələ sakinlərin sayı məlum deyil. Malikanələrdən söz açmağa dəyməz: nəyin kimə məxsus olduğunu heç kəs bilmir. Beləliklə, komitə istifadə etməli olduğu lazımı məlumatları heç yerdən ala bilməyib. Buradakı vilayət rəisi deyir ki, o, yeni gəlmiş ermənilərin çoxunu Arazın o tərəfinə köçürmək istəyirdi, lakin ermənilər alihəzrətlərinizdən onlara əvvəlcə yerləşdirildikləri yerlərdə qalmağa icazə verməyi xahiş etmişlər, buna da sizin razılığınızı almışlar. Bununla belə, podpolkovnik knyaz Arqutinski həmin tədbirin görülməsinin mümkün olacağına ümidini itirmir. Həmin məmur özünün idarəetmə bacarığına və sədaqətinə görə rəhbərliyin tam etimadına layiqdir.

Yardımanın xəzinədən heç bir xərc tələb etməyən daha bir mühüm mənbəyi sərdar mal-qarası ola bilər, hazırda onların sayı 30 min başa yaxındır. Vaxtilə sərdar tərəfindən sakinlərə vergi öhdəliyi kimi, saxlamaq üçün paylanmışdı. Sərdar sahibkar kimi onlardan öz növbəsində yağ, yun, bala artımı və başqa şeylər alırdı. Həmin mal-qaranın mövcudluğu barədə çoxlarından eşitmişəm və vilayət idarə heyətinin üzvləri Petrikovdan və Mendoksdan eşitdiklərimlə qənaətimi qəti təsdiqləmişəm. Həmin sərdar təsərrüfatını davam etdirmək xəzinə üçün səmərəli deyil və bizim inzibətçiliyimizdə sadəcə mümkün hesab olunmur. Bununla belə, həmin mal-qaranın köçkünlərə paylanması onların təsərrüfatını hisslənəcəyinizə genişləndirir və yaxşılaşdırır.

Vilayət rəisinin tərcüməçisi Mirzə Tatus tanınmış fırıldaqçıdır, lakin ona bu iş barədə heç bir tapşırıq verilməyib; eynilə onun qardaşı, Sürməli mahalının rəisi də hamının tanıdığı yaramazdır, indi mən onun barəsində sözləşməyi xatırladım, lakin köçürülmə zamanı o da heç nəyə qarışmayıb.

Köçkünlərin yerləşdirilməsinə indi rəhbərlik edənlərin, xüsusilə knyaz Arqutinskiyə söyləməyə çalışdım, çox şey gözləmək lazımdır; artıq o, yəqin ki, öz sələfi mayor Vladimirovun səhvlərini təkrarlamayacaq.

Eyni zamanda biz onunla müsəlmanları necə inandıracağıma barədə çox düşündük. Onları indiki çətinliklərlə bəyənərək necə inandırmaq ki, bu, uzun müddət davam etməyəcək və ermənilərin ilk dəfə buraxıldıqları torpaqları həmişəlik zəbt edəcəkləri barədə müsəlmanların qorxusunu necə aradan qaldırmaq. Bu barədə polismeystər, idarə heyəti üzvlərinə və burada mənim yanımızda olmuş xanlara da demişəm.

Əgər ali-həzrətləriniz bura bir neçə məmur göndərməsini Tiflis dövlət ekspedisiyasına tapşırırsanız həqiqi xeyirxahlıq edərsiniz. Burada iş görməli olan bir kəs, hətta mirzə, tərcüməçi belə yoxdur. Belə düşüncəm ki, bunun üçün Tiflisdəki erməni məktəbindən bir neçə şagird seçmək olar.

Yenə də köçürülənlər məsələsinə qayıdaraq, hesab edirəm ki, onlar bizim Gürcüstan ermənilərindən, xəzinəyə heç bir fayda verməyən alverçilərdən xeyli faydalıdırlar, İrandan köçənlərin çox hissəsi sənətkarlar və əkinçilərdir.

Hollivudun ən populyar kino ulduzlarından biri, "Ən yaxşı aktrisa" nominasiyasında "Oskar" qazanmış ilk və hələ ki, yeganə avstraliyalı qadın, "Chanel" ətirlərinin siması, Tom Kruzun keçmiş həyat yoldaşı və nəhayət, istedadlı və ağ-bəniz Nikol Kidman.

"Oskar"ı alanda çox qəribə hisslər keçirdim. Həmişə istəmişdim ki, anam mənimlə fəxr etsin. Taleyə bax, indi qızım da mənimlə qürur duya bilər".

Təbii sarışın

Nikol Mari Kidman 1967-ci il iyunun 20-də Havay adalarının mərkəzində, Honolulu şəhərində anadan olub. Valideynləri əslən Avstraliya dandılar. Nikolun atası mütəxəssis kimi, Amerikaya xərçəng hüceyrələrini araşdırmaq üçün gəlib. Gələcək aktrisanın 4 yaşında ailəsi ilə birlikdə vətənə qayıdıb. Avstraliyada ata Kidman Sidney Texniki Universitetinə işə dəvət olunub. Nikol isə çoxdankı arzusunun reallaşdırılması və balet kurslarına yazılıb. Baletə və incəsənətə olan marağı onu Avstraliya Gənclər, daha sonra isə Filip Strit Teatrına gətirib. Burada vokal sənətini və teatr tarixini öyrənən aktrisa anasının xəstəliyi üzündən təhsilini yarımqı qoyub—süd vəzi xərcəngindən əziyyət çəkən anasına qulluq etmək üçün məktəbdən ayrılıb.

Sonralar saçını kürən rəngə boyayan aktrisa anadangəlmə sarışındır. İlk vaxtlar Kidman, saçlarının və dərisinin rənginə görə utandığını və fərqlənmək istədiyini gizlətməyib.

Bir dəfə Amerikada

İlk dəfə aktrisa ekranlara 1982-ci ildə çıxıb. 15 yaşlı Nikol Pet Uilsonun "Bop Girl" klipində çəkilib. 80-ci illərdə "Velosipedli quldurlar", "Rəqs edən kölgələr gecəsi" və "Yəhərlənmiş külək" filmlərində yaratdığı obrazlar vətəninə ona böyük populyarlıq qazandırdı.

1988-ci ildə "Zümrüd şəhər" filmindəki roluna görə Kidman Avstraliya Kino İnstitutunun "Ən yaxşı ikinci plan aktrisası" mükafatını qazanıb. Tezliklə "Banqkok-Hilton" serialına dəvət alan aktrisa Tailandda yalançı ittihamlarla həbs olunan və ölüm cəzasına məhkum edilən avstraliyalı turistin obrazını canlandırdı. Kidmanın ifası nəinki tamaşaçıları, tənqidçiləri də valeh edib və serial bir çox ölkələrdə nümayiş olunub.

"Ölü sakitlik" trillerində canlandırdığı Rey İnqram obrazı aktrisaya dünya şöhrəti gətirib. 1989-cu ildə işiq üzünü görən "Variety" jurnalı Kidman haqqında yazırdı: "Bütün film ərzində tamaşaçı gözüünü Kidmandan çəkə bilmir. Onun ifası obraza enerji və ruh verir". Film dünya prokatında da istədiyi nəticəni əldə edir. Yaradıcı və texniki heyət Avstraliyadan olsa da, "Ölü sakitlik" Nikolun ilk Hollivud layihəsi olur. İlk filmin uğurundan sonra Kidman Amerika kinosuna inamlı addımlarla daxil olub.

Hollivuda dəvət alan aktrisa "İldırım günləri" filmində gələcək həyat yoldaşı Tom Kruzla tərəf-müqabil olub.

1991-ci ildə çəkildiyi "Billi Batqeyt" filmindəki roluna görə Kidman "ən yaxşı ikinci plan aktrisası" kimi "Qızıl qlobus"a namizəd göstərilib.

10 illik evlilik

Tom Kruz və Nikol Kidman "İldırım günləri" filminin çəkiliş meydançasında tanış olublar. 28 yaşlı və kifayət qədər populyar Kruz, 23 yaşlı və Hollivudda yenidən "addım atan" Kidmana elə ilk baxışda aşiq olub. Kidmanla tanış olanda artıq evli olan Kruz həyat yoldaşı Mimi Rocersdən boşanıb. Nikol və Tom 1990-cı il, Milad bayramı ərəfəsində evləniliblər.

İlk "Oskar"

2001-ci ildən sonra Kidmanın karyerası yüksələn xətlə inkişaf edib. Həmin il avstraliyalı rejissor Bez Lurmanın "Mulan Ruj" filmi ekranlara çıxıb. Kidmanın qabırğasından aldığı zədə ucbatından filmin çəkilişləri bir müddət təxirə salınıb.

Satin adlı kurtizan qadını canlandıran Nikolun və tərəf-müqabili Yuen Makqreorun ifası Elton Con, Madonna, "Beatles" və "Queen" qrupunun mahnıları fonunda olduqca mükəmməl alınmış. Kidmanın

çoxşaxəli ifa tərzini tənqidçilərin heyratına səbəb olub. Bu roluna görə aktrisa "Oskar"a namizəd olub.

Aktrisanın növbəti uğurlu işi—Alexandro Amenabaranın "Özgələr" mistik trillerində yaratdığı Qreys Stüart obrazı onun dünya kinosundakı mövqeyini möhkəmləndirib.

2001-ci ildə Nikol ingilis yazıçısı Virciniya Vulfun həyatından bəhs edən "Saatlar" filmində əsl sədevr yaradıb. Film Vulfun "Missis Delou" romanının təsiri altına düşən üç fərqli qadının həyatından bəhs edir.

lin kinofestivalının əsas mükafatını, "Qızıl qlobus"u və nəhayət, "Oskar"ı qazanıb. Beləliklə, Nikol "ən yaxşı aktrisa" nominasiyasında "Oskar"a yiyələnən ilk avstraliyalı olub.

Trierlə ilk və son iş

2003-cü il də Kidmanın kino karyerası üçün uğurlu olub. Aktrisa Avropanın ən qalmaqallı rejissoru Lars fon Trierin "Doqvil" filmində çəkilib. Film böyük ictimai rezonans doğurub. Avropada "Doqvil" son illərin əsas nailiyyətlərindən biri hesab olunsa da, Amerika tənqidçiləri filmi soyuq qarşılayıb. Rəsmi məlumatlara görə, Kidman Hollivuddakı işlərinin çoxluğundan, qeyri-rəsmi məlumatlara görə isə, rejissorla yaranan ziddiyyətlər ucbatından Trierlə işləməkdən boyun qaçırdı.

Məhz Trier Hollivud ulduzu Kidman art-haus filmin qəhrəmanına çevirə bilib. "Doqvil" in çəkilişləri zamanı aktrisa və rejissor, demək

Kəpənəkdən qorxan KIDMAN

Cütlüyün münasibətləri mətbuat üçün əsl xəbər qaynağına çevrilib. Kruz "Billi Batqeyt" in çəkilişləri üçün Nyu-Yorka gedən Kidmana mərmər döşməli maşın-ev hədiyyə edib. Bir il sonra aldığı şəxsi təyyarəsinə isə "Şirin Nik" adını verib.

Kruz və Kidman xoşbəxt ailənin açarı sayılan övlad sardıqdan əziyyət çəkiblər. Həkimlərin söylərinə baxmayaraq, Nikol hamilə qala bilməyib. 1992-ci ildə cütlük İzabela Ceyn, 1995-ci ildə isə Konnor Entonini övladlığa götürüb.

Kubrikin filmi və ayrılıq

1998-ci ildə Londona köçən cütlük Stenli Kubrikin "Geniş bağlanmış gözlərlə" filmində dəvət alıb. Bir daha eyni filmə birlikdə çəkilməyəcəklərinə söz verən aktyorlar Kubrikin xahişini yerə sala bilməyiblər.

Filmin çəkilişləri böyük çətinliklərlə başa gəlib. "Geniş bağlanmış gözlərlə" filmi Kruz- Kidman münasibətlərinin bitməsi ilə nəticələnib. 2001-ci ildə aktyorlar boşanmaq qərarına gəldiklərini açıqlayıblar.

Nikoldan sonra digər bir aktrisa — Ketli Holmsla ailə quran Tom Kruz 2012-ci ildə ondan da ayrılıb. Kidman isə 2006-cı ildən musiqiçi Kit Urbanla evlidir. Cütlüyün bu nikahdan iki qızı var.

Ötən il qadın jurnallarından birinə müsahibəsində Nikol "Tom Kruz həmişə mənim üçün dəyərlidir və belə də qalacaq. Ona sevgim, yaqın ki, ölənə qədər mənimlə olacaq," - deyib.

Bu filmə Kidman Culianna Mur, Meril Strip və Ed Harris kimi peşəkarlarla tərəf-müqabili olub. Solaxay olmasına baxmayaraq, Kidman Vulf roluna görə sağ əllə yazmağı öyrənib. Film 2002-ci ilin əsas kino hadisələrindən birinə çevrilib, Nikol Kidman Berlin

olar ki, hər yeni səhnənin çəkiliş zamanı mübahisə edib, əlbəyaxa olurlar. Amma çəkilən əziyyət öz bəhrəsini verib və Kannadakı təqdimatdan sonra film müasir klassikaya çevrilə bilib. Kidman və Trier dost olduqlarını desələr də, aktrisa danimarkalı rejissorla işləmək istəmir.

Ötən il mətbuatda Kidmanın "Nimfoman" filmində rol alacağı barədə məlumat getsə də, şəyielər özünü doğrultmayıb.

Kəpənək qorxusu

Aktrisa fəal şəkildə ictimai işlərlə dərəcəşül olur. Süd vəzi xərcəngiylə mübarizə təşkilatına və evsiz uşaqlara yardım dərəcəsinə mütəmadi ianə köçürür. 2004-cü ildə BMT tərəfindən "Dünya vətəndaşı" adına layiq görüldü, YUNİSEF-in "xoşməramlı səfiri" tituluna namizəd olub.

Orta məktəbi bitirməsə də, Nikolun intellekt göstəriciləri 132-dən çoxdur ki, bu da elmlər namizədinin imtahan nəticələrinə bərabərdir.

Nikol əsl futbol fanatıdır, aktrisa Avstraliyanın "Sidney Svans" klubuna azarkeşlik edir. Onun qəribə fobiyaları haqqında çox yazılıb, Kidman lepidopterofobiyadan əziyyət çəkir, yəni, kəpənəklərdən qorxur.

Demokrat Partiyasının üzvü olmasa da, 2004-cü il prezident seçkilərində Con Kerrinin namizədliyini dəstəkləyib.

Nikol ən yüksək reklam qonoranı alan aktrisa kimi, Ginessin Rekordlar kitabına düşüb. "Chanel No.5" ətirlərinin dörd dəqiqəlik reklam çarxı üçün aktrisa 3,71 milyon dollar qonoranı alıb.

Boş vaxtlarında Kidman qısa hekayələr yazmağı sevirdi və onları nə vaxtsa dərc edəcəyinə inanırdı. Nikol piano-da gözəl ifa etməyi bacarırdı. Tamaşaçılar "Soyuq dağ" filmində aktrisanın bu istedadının şahidi olublar.

Leyla ƏLİYEVƏ

2014-cü ildə Kickstarter-də nəşriyyatlar 22 milyon dollar qazanıb

Yaradıcılıq, elmi və sənaye layihələrinə könnüllülər hesabına maliyyə toplamaqla məşğul olan kickstarter.com saytında nəşriyyatlar bu il 22 milyona yaxın vəsait əldə ediblər. Saytın meneceri Marqo Augell deyib ki, 2014-cü ildə kraudfandinq resurslarla nəşriyyatlar 22 milyon ABŞ dollarına yaxın vəsait toplayıblar. İnternet istifadəçilərinin 2064 şirkəti maliyyələşdirməsi üçün nəşriyyatlar Kickstarter saytında 7050 layihə təşkil ediblər.

Augellin sözlərinə görə, onun özü də 2014-cü ildə layihəsini həyata keçirib. Bu, "Gutpunch Press" adlı yeni nəşriyyat biznesidir. 2015-ci ildə nəşriyyat üç kitab çap etməyi planlaşdırır. Dünya idman tarixində baş verən hadisələrin toplanıb nəşr edilməsi üçün "Gutpunch Press" artıq 9183 ABŞ dolları toplayıb.

Çin liderinin kitabı üç milyon tirajla satılıb

Çin lideri Si Tszinpinin kitabı çap ediləndən – 2014-cü ilin sentyabr ayından etibarən üç milyondan artıq tirajla satılıb. Bu barədə Sinxua agentliyi nəşriyyata istinadən xəbər verib.

Si Tszinpinin "Çinin idarə edilməsi" kitabı Çin liderinin 2012-ci ilin noyabr ayından 2014-cü ilin iyun ayına qədər olan çıxış və məqalələrindən götürülmüş sətirlərdən ibarətdir. Bildirilir ki, kitabın Çin dilində olan versiyasından 2,95 milyon nüsxə, başqa dillərə çevrilmiş versiyasından isə 225 min nüsxə satılıb.

Yanvarın 1-dən isə kitabın amazon.com saytında elektron versiyası təqdim edilib.

2014-cü ilin dekabr ayında Çinin Dövlət Dəftərxanasının internet-informasiya üzrə rəhbəri Lu Vey ABŞ-a səfəri zamanı Facebook sosial şəbəkəsinin rəhbəri Mark Zükerberqlə görüşüb. Fotoşəkillərin birində Çin liderinin kitabı amerikalı milyarderin masası üzərində görünür. Sonralar Zükerberq tabeliyində olanlara da bu kitabı oxumağı məsləhət görüb.

Səudiyyə Ərəbistanının "Quran çapı təşkilatı"nın baş katibi Məhəmməd Salim bin Şədid Ufi indiyədək Quranın dünyanın 63 dilinə tərcümə edildiyini bildirib. Onun sözlərinə görə, bunun 32-si Asiya dilləri, 15-i Avropa dilləri və 16-sı Afrika dilləri qrupuna daxildir. Qurani-Kərimin yapon və ibrilərinə də tərcüməsi başa çatıb. Hazırda tərcüməyə yenidən baxılır və onun keyfiyyəti yoxlanılır.

Səudiyyənin "Ər-riyaz" qəzetinə istinadən verilən xəbərə görə, nəşir onu da qeyd edib ki, "Məlik Fəhəd adına Quran çapı təşkilatı" Mədinə şəhərində 300 milyon kitab çap edib ki, bunlardan əksəriyyəti Quran, Quran tərcüməsi, Quran təfsiri və Quran elmlərinə aid kitablar olub: "Çap sistemimizdə dünyanın ən yeni texnologiyalarından istifadə olunur. Çap maşınları "səhv tapma" sistemi ilə təchiz olunub və Quranda çap səhvi olduqda sistem çapı dayandırır və səhvə yol verilən yeri göstərir".

Quran 63 dilə tərcümə edilib

Yazıçı Afət İlqaz vəfat edib

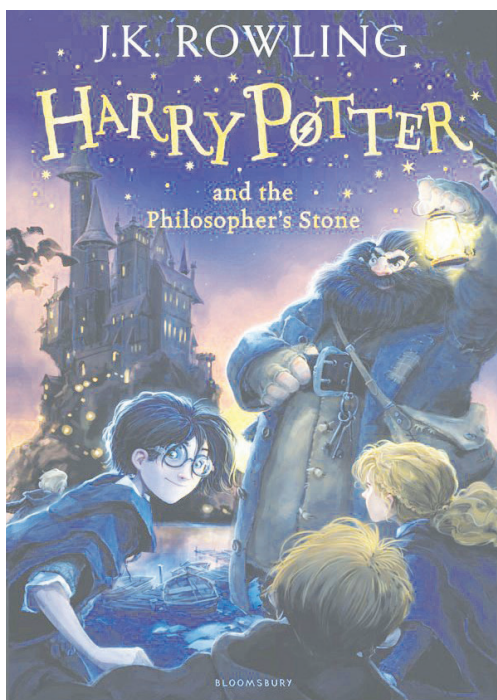

Yanvarın 18-də məşhur türk yazıçısı Afət İlqaz 78 yaşında vəfat edib. Ağır xəstəlikdən əziyyət çəkən yazıçı uzun müddət "Bağçılar Hospital" Xəstəxanasında reanimasiyada olub.

1937-ci ildə Türkiyənin Çanaqqala şəhərinin Əzinə bölgəsində dünyaya gəlmiş Afət İlqaz "Çapa Eğitim Enstitüsü" ədəbiyyat bölməsini və İstanbul Universitetinin ədəbiyyat fakültəsinin Fəlsəfə və Klassik Dillər bölməsini bitirib. Bir müddət İzmit şəhərində Türk dili müəllimi işlədikdən sonra İstanbula köçüb. Burada o, rəhbərlik etdiyi məktəbdə həm müəllimə kimi çalışıb, həm də öz soyadı ilə kitabxana açıb. İlk yazıları 1954-cü ildə "Dünya" qəzetində çap olunub. İyirmi doqquz kitabın müəllifi olan yazıçı bir çox mükafatlara layiq görülüb.

Məşhur futbolçudan "Yaşar Kamal" paylaşımı

Hal-hazırda "Atletiko Madrid" klubunda oynayan tanınmış türk futbolçusu Arda Turan ağır vəziyyətdə reanimasiyaya yerləşdirilən Nobel mükafatına namizəd göstərilmiş məşhur türk yazıçısı Yaşar Kamal ilə bağlı Twitter sosial şəbəkəsindəki hesabından "Dayan Çukurovanın ulu çınarı. Sənin cümlələrinə hələ doymamışıq biz" mesajını paylaşmışdır.

"Harri Potter" in yeni nəşri qotik illüstrasiyalarla zəngin olacaq

2015-ci il oktyabrın 6-da "Harri Potter və fəlsəfi daş" seriyasından ilk kitab satışa çıxarılaçaq.

"Bloomsbury" nəşriyyatı "Harri Potter və fəlsəfi daş" kitabından yeni təsvirləri artıq çap edib. Yenilənmiş saqa indi Potteriananın baş qəhrəmanının rəngli illüstrasiyaları ilə nəşr olunacaq. Bu barədə nəşriyyatın Twitter-də rəsmi sahifəsində məlumat verilib. İllüstrasiyaların müəllifi tanınmış britaniyalı rəssam Jim

Keydir. Buna qədər o, Star Trek kult seriyasının komiksləri üzərində işləyib. İndi rəssam tanınmış personajları yenidən canlandırmaqlıdır. Jim Key bu işə 2013-cü ildən başlayıb. Hal-hazırda rəssam daha dörd illüstrasiya təqdim edib. Bunlar Potterin məktəbdəki düşməni Drako Malfi, məktəbin gözetçisi Xoqvars və açarları saxlayan Rubeus Xaqrid, həmçinin, Harinin ən yaxın dostları Germiona Qreynder və Ron Uizlinin rəsmləridir.

Qeyd etmək lazımdır ki, rəssam şagirdlərin təsvirinə ehtiyatla yanaşmışdır. Key baş qəhrəmanları Joan Roulinqin təsvir etdiyi

kimi yaratmağa çalışıb. Rəssamın sözlərinə görə o, dünya şöhrətli personajları təsvir etməkdən çox məmnundur. "Yəqin ki, bu kitab dünyada fantastik janrdə ən məşhur uşaq ədəbiyyatı nümunəsidir. Mən çalışmışam ki, Roulinqin hekayətini bütün dərinliyi ilə göstərim" – deyər, Jim Key sosial şəbəkələrdəki rəsmi sahifəsində qeyd edib.

Yeni illüstrasiyalı ilk kitabın bu ilin payızında satışa çıxarılaçaq saqanın sonuncu hissəsi təxminən 2021-ci ilin sonlarında işıq üzünə görəcəkdir.

Hazırladı: NARINGÜL